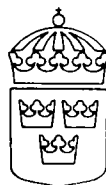

Riksdagens protokoll

1987/88:95

Protokoll
1987/88:95

7 april 1988

Debatter m. m.

Torsdagen den 7 april

Ekonomiskt stöd till barnfamiljer m. m.	6
Vissa anslag till omsorg om barn och ungdom	67
Svenska kyrkans organisation m. m.	77
Vissa grundlagsfrågor	95
Aktiebeskattningen	110
Vissa anslag inom utrikesdepartementets område	120
Meddelande om interpellation 1987/88:226 av Bo Lundgren (m) om löneavtalens effekter för den kommunala ekonomin	127

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 7 april

Justitiekottets betänkande

1987/88:28 om anslag till åklagarväsendet	4
---	---

Lagutskottets betänkanden

1987/88:19 om ändringar i äktenskapsbalken, m. m.	4
1987/88:21 om en översyn av förmånsrättsordningen	4
1987/88:22 om lagstiftning beträffande ideella föreningar och stiftelser	4

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1987/88:19 om administration av socialförsäkring m. m.	4
---	---

Näringsutskottets betänkande

1987/88:26 om styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser	4
---	---

Socialutskottets betänkanden

1987/88:12 om ekonomiskt stöd till barnfamiljer	5
1987/88:13 om bidrag till kommunal barnomsorg	5
1987/88:14 om vissa anslag till omsorg om barn och ungdom	6

Torsdagen den 7 april

Kl. 12.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Upplästes följande inkomna skrivelse:

Till riksdagen

Undertecknad anhåller om tjänstledighet för enskilda angelägenheter under tiden den 25 april–den 26 maj.

Stockholm den 17 mars 1988

Anita Modin

Framställningen bifölls av kammaren.

Förste vice talmannen anmälde att *Göran Dahlstrand* (s) skulle tjänstgöra som ersättare för Anita Modin.

2 § Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1987/88:155 till lagutskottet

1987/88:159 till skatteutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1987/88:Jo14–Jo54 till jordbruksutskottet

1987/88:Fi13 yrkandena 1–6 till finansutskottet
yrkande 7 till utbildningsutskottet

1987/88:Fi14–Fi16 till finansutskottet

1987/88:Ub4 till utbildningsutskottet

1987/88:N50 och N51 till näringsutskottet

1987/88:Ub5–Ub14 till utbildningsutskottet

1987/88:Kr3–Kr5 till kulturutskottet

1987/88:Kr6 yrkandena 1–3 till kulturutskottet
yrkande 4 till jordbruksutskottet

1987/88:Kr7–Kr16 till kulturutskottet

1987/88:A32–A37 till arbetsmarknadsutskottet

1987/88:Ub15–Ub24 till utbildningsutskottet

Prot. 1987/88:95
7 april 1988

1987/88:Fö6 och Fö7 till försvarsutskottet
1987/88:Ub25–Ub29 till utbildningsutskottet
1987/88:Bo35 och Bo36 till bostadsutskottet
1987/88:Sf22–Sf27 till socialförsäkringsutskottet
1987/88:Jo55 och Jo56 till jordbruksutskottet
1987/88:Sf28–Sf32 till socialförsäkringsutskottet
1987/88:Ju20 och Ju21 till justitieutskottet
1987/88:N52 och N53 till näringsutskottet
1987/88:L3–L5 till lagutskottet
1987/88:Ub30 till utbildningsutskottet
1987/88:A38 till arbetsmarknadsutskottet
1987/88:So10 och So11 till socialutskottet
1987/88:Bo37–Bo39 till bostadsutskottet
1987/88:T102–T106 till trafikutskottet
1987/88:Ju22–Ju24 till justitieutskottet
1987/88:Bo40–Bo42 till bostadsutskottet
1987/88:L6 och L7 till lagutskottet

4 § Företogs till avgörande justitieutskottets betänkande 1987/88:28, lagutskottets betänkanden 1987/88:19, 21 och 22, socialförsäkringsutskottets betänkande 1987/88:19 samt näringsutskottets betänkande 1987/88:26 (beräffande debatten i dessa ärenden, se prot. 94).

Justitieutskottets betänkande 28

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölles.

Punkt 2

Mom. 3 (medborgarinflytande inom åklagarväsendet)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölles med 195 röster mot 110 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 1 av Karin Ahrland m. fl. anförda motiveringen. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (en särskild statsåklagare för miljömål)

Utskottets hemställan bifölles med 249 röster mot 55 för reservation 2 av Elving Andersson och Ingbritt Irhammar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (åtalsunderlåtelse m. m.)

Utskottets hemställan bifölles med 155 röster mot 149 för reservation 3 av Karin Ahrland m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölles.

Lagutskottets betänkande 19

Mom. 2 (kartläggning av äktenskapets ekonomiska konsekvenser)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 148 för reservation 1 av Ulla Orring m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (lagen om homosexuella sambor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Martin Olsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 21

Utskottets hemställan bifölls.

Lagutskottets betänkande 22

Mom. 1 (ideella föreningar)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 201 röster mot 103 för hemställan i reservation 1 av Martin Olsson m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 218 röster mot 48 för den i reservation 2 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson anförda motiveringen. 40 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (stiftelser)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson – bifölls med acklamation.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 19

Mom. 5 (anslag till Allmänna försäkringskassor)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 18 för reservationen av Margó Ingvardsson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 26

Utskottets hemställan bifölls med 240 röster mot 66 för reservationen av Erik Hovhammar m. fl.

5 § Föredrogs

socialutskottets betänkan

1987/88:12 om ekonomiskt stöd till barnfamiljer (prop. 1987/88:100 delvis).

1987/88:13 om bidrag till kommunal barnomsorg (prop. 1987/88:100 delvis) samt

*Ekonomiskt stöd till
barnfamiljer, m. m.*

Förste vice talmannen meddelade att betänkandena skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptogs till behandling socialutskottets betänkanden 12 om ekonomiskt stöd till barnfamiljer och 13 om bidrag till kommunal barnomsorg, vilka betänkanden skulle debatteras gemensamt.

Ekonomiskt stöd till barnfamiljer, m. m.

Anf. 1 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Utbyggnaden av barnomsorgen under de två senaste årtiondena är en av 1900-talets viktigaste sociala reformer. Den har varit bra för barnen, för kvinnorna, för männen och för hela samhällsekonomin. För kvinnornas del har framväxten av en kommunal barnomsorg varit en grundläggande förutsättning för den stora utmarschen i arbetslivet. Vi har ännu mycket långt kvar till verklig jämställdhet i Sverige, men utbyggnaden av barnomsorgen har åtminstone fört oss en bra bit framåt på den vägen.

Den största delen av denna utbyggnad ligger nu bakom oss. Det finns ännu köer att få, men målet full efterfrågetäckning är i varje fall i sikte, och riksdagen har t. o. m. utpekats ett årtal då det målet skall vara uppnått. Om den ambitionen råder numera enighet mellan partierna.

Men hur skall barnomsorgen utformas, och vilken roll skall föräldrarna spela? När vi kommer till sådana frågor är enigheten inte lika stor. Från folkpartiets sida menar vi att valfriheten måste vidgas. Föräldrarna måste kunna anpassa sina arbetstider efter barnens och sina egna behov och välja mellan olika kombinationer av vård och tillsyn i hemmet samt vård, tillsyn och träning utanför hemmet. Det valet utfaller mycket olika för olika föräldrar samt även för samma föräldrar under olika skeden av barnens uppväxt. Utformningen av barnomsorgen lämpar sig därför sällsynt illa för likriktning och centralplanering. Tvärtom måste många olika valmöjligheter stå till buds och de avgörande besluten kunna träffas av dem som bäst kan bedöma konsekvenserna av olika lösningar, nämligen föräldrarna själva.

Det är just för att öka flexibiliteten och valfriheten för småbarnsföräldrarna som vi, tillsammans med de andra borgerliga partierna, nu föreslår införande av ett vårdnadsbidrag. Det är inte ett belopp som täcker kostnaderna för barnomsorgen, utan det är just ett bidrag. Men det är ett ganska stort bidrag och bör därför kunna bli ett viktigt instrument i familjepolitiken och ett viktigt medel för att öka familjernas valfrihet.

Vårdnadsbidraget på 15 000 kr. blir skattefritt för alla föräldrar som anlitat kommunal eller annan barnomsorg och har styrkta kostnader motsvarande det beloppet. För övriga blir bidraget beskattningsbart. I folkpartiet har vi tidigare arbetat för ett helt skattefritt vårdnadsbidrag, men vi är tillfredsställda med den här kompromissen, som innebär att vårdnadsbidraget blir skattefritt för de allra flesta.

Det borgerliga förslaget dämpar en hel del orättvisor som i dag råder

mellan olika barnfamiljer. Även för oss som är mycket starka anhängare av en utbyggd barnomsorg har det efter hand blivit svårare att förklara och försvara varför samhällets stöd till barnfamiljerna är så snett fördelat att somliga får mycket medan andra får nästan ingenting alls. Vi vet t. ex. att SACO- och TCO-familjerna utnyttjar den kommunala barnomsorgen mycket mer än LO-familjerna. Familjepolitiken har därför varit ett område med en regressiv omfördelning, från familjer som har mindre resurser till familjer som har större resurser. Genom vårdnadsbidraget skapas nu ökad rättvisa mellan olika grupper av barnfamiljer, liksom mellan olika landsdelar.

Förslaget om vårdnadsbidrag har väckt stor uppmärksamhet och sympati, och det har uppenbarligen skapat en rätt betydande nervositet inom det socialdemokratiska partiet. På annat sätt kan man knappast tolka den störtflod av osakliga motargument som har riktats mot förslaget under de senaste månaderna. Den störtfloden har också sköljt in över utskottets betänkande, som i denna del mer fått karaktären av en politisk pamflett än av ett normalt utskottsbetänkande. Eftersom texten i en hel del avseenden kontrasterar mot normal utskottsprosa kanske jag kan få tillägga att den inte härstammar från utskottets kansli utan från en eller annan ideologisk verkstad inom det socialdemokratiska partiet.

Vad är det då för invändningar som man för fram mot förslaget om vårdnadsbidrag?

En invändning går ut på att det skulle hämma utbyggnaden av barnomsorgen och rent av omöjliggöra den utbyggnad som riksdagen har fattat beslut om. Men den invändningen håller inte streck. Det står alldeles klart eftersom mer resurser kommer att hamna i händerna på barnfamiljerna genom det här förslaget. Deras möjligheter att efterfråga den barnomsorg som de önskar kommer att öka liksom också förutsättningarna för att barnomsorgen byggs ut precis i den utsträckning som föräldrarna själva önskar. Det finns ingenting i detta förslag som skulle innebära att resurser dras ifrån barnomsorgen. Tvärtom tillförs mer resurser föräldrarna och kan därigenom också komma att tillföras barnomsorgen.

Den andra invändning som har framförts är att förslaget skulle vara fördelningspolitiskt orättfärdigt, att det skulle gynna de familjer där kvinnan är hemarbetande och missgynna de familjer där båda förvärvsarbetar. Detta kan förefalla riktigt i ett mycket statistiskt perspektiv. Det är uppenbarligen så att från den ena dagen till den andra får den familj där en förälder för tillfället är hemma mer än en familj där man anlitar barnomsorg. Men ett sådant statistiskt perspektiv är av flera skäl inte rättvisande. För det första måste man jämföra med dagens läge, där vi har ett system som i mycket stor utsträckning gynnar just den andra gruppen av familjer, nämligen den där båda föräldrarna förvärvsarbetar och anlitar barnomsorgen. För det andra måste man ta hänsyn till att alla föräldrar glider mellan dessa kategorier: under vissa perioder är en förälder hemma, under andra perioder är båda föräldrarna i förvärvsarbete. Därför handlar det inte om olika grupper utan om olika stadier i varje föräldrapars situation.

Den tredje invändningen är att förslaget innehåller höga tröskel- och margineffekter och därför motverkar jämställdheten. Den invändningen är värd att ta på litet större allvar. Det är obestriddligen sant att marginal- och

tröskeeffekterna ökar genom det här förslaget. Det gör de genom varje reform som syftar till att stärka barnfamiljernas ekonomiska ställning. Även föräldraförsäkringen har i den meningen en marginaleffekt: när man går tillbaka från ledighet med 90-procentig inkomsttäckning till förvärvsarbete med 100 % inkomst och därutöver måste betala barnomsorgstaxa, då minskar den disponibla inkomsten så att det blir en tröskeeffekt på över 100 %. Men vi har accepterat att det skall förhålla sig så, därför att vi anser – därom råder enighet i riksdagen – att föräldraförsäkringen är viktig och betyder mycket för de allra minsta barnens föräldrar.

Det är med andra ord ett riktigt påpekande när man säger att det uppstår tröskel- och marginaleffekter med det här förslaget, och det är en invändning som bör tas på allvar. Men detta är helt enkelt en oundviklig konsekvens av varje reform som syftar till att förbättra barnfamiljernas ekonomiska ställning. Vi måste på olika sätt motverka de kraftiga marginal- och tröskeeffekterna. Det kan vi göra t. ex. genom att minska marginalskatterna, genom att motarbeta inkomstrelaterade taxor i kommunerna och genom att försöka utveckla bostadsstödet i en sådan riktning att inte bostadsstöds-systemet skapar oönskade marginaleffekter.

En fjärde invändning som framförs av utskottets majoritet är att förslaget är krångligt och ökar byråkratin. Det är en tunn och svag invändning, därför att det är ett minimum av administration som krävs för att hantera förslaget. Att man får föra upp en inkomst på deklarationsblanketten och därefter dra av för kostnader utgör faktiskt inte någon betydande börda på familjerna. Jag är övertygad om att småbarnsföräldrarna kommer att bära den bördan med betydande jämnmod, om de får en förmån av det här slaget.

I den allmänna debatten utanför riksdagen har man skjutit med grövre kanoner mot detta förslag. Man skrämmer upp föräldrarna med att avgifterna skulle höjas med mer än 12 000 kr. Det är helt osakligt. För den som läser vårt förslag framgår det klart att syftet är att någon höjning utöver dessa 12 000 kr. inte skall ske. Anne Wibble kommer här senare att redovisa förslagets ekonomiska konsekvenser för enskilda och kommuner.

Man säger också i ena ögonblicket att detta förslag ger ynkligt litet pengar, bara 15 000 kr., som inte räcker till någonting. I nästa ögonblick tillägger man att förslaget skulle komma att binda kvinnorna vid spisen. Hur kan ett förslag som ger så ynkligt litet pengar binda någon enda person, vare sig kvinna eller man, vid spisen?

Sanningen är att förslaget utgör ett bidrag till att öka föräldrarnas valfrihet och inte en täckning av alla de kostnader som uppstår. Därför har det inte heller de negativa effekter från jämställdhetssynpunkt som man har gjort gällande i den allmänna debatten.

Fru talman! Det socialdemokratiska motförslaget går som bekant ut på att föräldraförsäkringen bör förlängas till att gälla i 18 månader. Låt mig gärna säga att också vi tycker att det skulle vara bra med en sådan förlängning. Men i valet mellan två kostsamma reformer anser vi att vårdnadsbidraget är viktigare. Föräldraförsäkringen löser ett problem för de allra yngsta barnen och deras föräldrar, medan vårdnadsbidraget hjälper föräldrarna under hela förskoleperioden.

Vårdnadsbidraget är också avsevärt mera jämlikt än föräldraförsäkringen.

Ju större del av familjestödet som fördelas enligt inkomstbortfallsprincipen, desto mer av pengarna tillfaller ju de föräldrar som har höga inkomster. Den flicka som studerar eller är arbetslös innan hon får det första barnet och som sedan med några års mellanrum får ytterligare två barn kan med den socialdemokratiska modellen få upp till 700 000 kr. mindre än den förälder som hade ett högavlönat arbete före första barnet.

Får jag ställa en fråga till utskottets talesman Evert Svensson: Bekymrar det inte er att den socialdemokratiska modellen är så ojämlig, att den i så hög grad gynnar höginkomsttagare och missgynnar låginkomsttagare?

Det har sagts att det finns två olika modeller som står emot varandra i familjepolitiken. Men det är en sanning med modifikation. Jag vill påstå att det finns ett utmejslat förslag, nämligen det borgerliga, och en ytterst svag skiss, nämligen den som socialdemokraterna har linjerat upp på sin partikongress. Beträffande den borgerliga modellen vet vi precis när den skall införas och hur den skall finansieras. När det gäller den socialdemokratiska vet vi varken när den skall införas eller hur den skall finansieras.

Som kammarens ledamöter kanske kommer ihåg, så valde vi från den borgerliga sidan att presentera finansieringen i två steg. Detta ledde till oerhörda utbrott från socialdemokratiska debattörer. Man sade att det fanns oklarheter i förslaget. I hastigheten glömde man bort att det egna förslaget på denna punkt präglas av en total oklarhet, eftersom vi inte har fått veta ett dyft om hur det skall betalas. Detta bör naturligtvis klaras ut före valet, om väljarna skall kunna ta ställning. Får jag därför ställa ytterligare ett par frågor till utskottets talesman:

När skall föräldraförsäkringen förlängas? Hur skall denna reform finansieras? Eftersom dagens debatt är den sista stora familjepolitiska debatten före valet, borde väljarna ha rätt att få besked på denna punkt – om ni nu har något besked att ge. Uteblir svaren på dessa frågor, är ju också det ett besked.

Fru talman! En invändning som har riktats mot förslaget om vårdnadsbidrag är att det skulle missgynna de föräldrar som har äldre barn. Tonåringar är som bekant dyrare i drift än småbarn, i varje fall vad gäller den egna konsumtionen. Mot denna bakgrund har man ibland sagt att en familjepolitisk reform hellre borde inriktas på skolbarnen. Låt mig erinra om att folkpartiet i år liksom tidigare är föreslår en höjning av barnbidraget. Vi tänker oss också en fortsatt ökning under kommande år. Vårt förslag för 1989 innebär att barnbidraget höjs till 6 360 kr. per år och att motsvarande höjningar genomförs beträffande flerbarnstilläggen.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 5 och 6 i socialutskottets betänkande 12 och i övrigt till hemställan i socialutskottets betänkanden.

Anf. 2 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! Jag skall börja med att citera några rader ur den välkända boken Kris i befolkningsfrågan, som makarna Myrdal skrev 1934: "Ett stadshus." – med detta menar man ett hyreshus i en stad – "där man i 20 små kök över och bredvid varandra lagar köttbullar, och där små barnkamrar (för att inte tala om ännu sämre arrangemang för barnens tillvaro) hysa var sin

tynande och instängd människotelning – ropar det inte efter planmässigare organisation, en organisation i kollektivismens tecken.”

Detta citat visar mycket klart det anslag som socialdemokraterna har när det gäller den övergripande familjepolitiken. Detta uttalande är i sig inte unikt. Det går att hänvisa till en rad uttalanden som har gjorts sedan denna boks tillkomst, såsom Socialdemokratiska kvinnoförbundets program, uttalanden i andra programskrifter, propositionen Förskola för alla barn och likaså dagens betänkande. De svenska socialdemokraterna har när det gäller familjens roll i samhället egentligen kvar samma syn och samma tänkande som man tydligen hade år 1934.

Jag vill citera några rader ur betänkandet om statsbidrag till barnomsorgen. Där har den borgerliga majoriteten i utskottet skrivit följande: ”Utskottet anser vidare att föräldrarnas önskemål bör vara styrande när det gäller utbyggnaden av barnomsorgen. Många föräldrar önskar plats i familjedaghem för sina barn. Andra föredrar föräldrakooperativ eller annan alternativ barnomsorg. Ibland är verksamhet under en del av dagen tillfyllest, i andra fall efterfrågas heldagsomsorg. Om föräldrarna skall kunna välja den omsorgsform för barnen som passar familjen bäst, måste således en mångfald alternativ kunna erbjudas.” Denna skrivning – där den borgerliga majoriteten i detta sammanhang har pekat på att föräldrarnas önskemål skall vara styrande – motsätter sig socialdemokraterna och kommunisterna i olika reservationer.

Jag skulle också vilja hänvisa till den debatt som för närvarande pågår i Linköping och som framför allt gäller frågan huruvida dagbarnvårdare skall få räkna in egna barn i det underlag som skall berättiga till ersättning från kommunen. Som bekant har kammarrätten gått emot Linköpings kommunfullmäktiges beslut, där man alltså vill ge ersättning för också egna barn som får tillsyn inom ramen för denna verksamhet. Detta berör 490 barn och 250 dagbarnvårdare, eller dagmammor. När detta beslut föll i kammarrätten lär biträdande socialministern ha gjort mycket positiva uttalanden. Han menade att detta var ett bra beslut. Det visar återigen att socialdemokraterna i princip i detalj vill styra familjepolitiken och familjerna. Här har man kommit överens om en bra lösning som fungerar bra och som bidrar till att lösa problemen med barnomsorgen i Linköping. Nu får man inte fortsätta, för denna lösning passar inte enligt den barnomsorgsmodell som den socialdemokratiska regeringen och den socialistiska riksdagsmajoriteten står för. Det är egentligen ingenting annat än en förmyndarregering gentemot svenska barnfamiljer som gör sig gällande utifrån den socialdemokratiska familjepolitiken.

Synen på familjen är givetvis en ideologisk fråga. Jag tror att socialdemokraterna har haft tur på det sättet att svenska folket inte i någon stor omfattning känner till hur långtgående socialistiska ambitioner som svensk socialdemokrati egentligen har när det gäller den övergripande inriktningen av familjepolitiken. Trots att det finns uttalanden i olika sammanhang är det nog så att Gunnar Strängs doktrin, att det gäller att inte knäppa ner byxorna och visa rumpen, används också i detta sammanhang. Men om vi går till botten med socialdemokratisk familjepolitik finner vi att denna styrande ambition ständigt återkommer gentemot familjen, gentemot föräldrarna.

Och detta är allvarligt. Det tyder på att ju snabbare vi kan få en annan majoritet i riksdagen, desto snabbare kan vi få en familjepolitik som bygger på föräldrarnas valfrihet, en valfrihet som skulle gynna såväl barnfamiljerna som samhället i stort.

Fru talman! När det gäller utformningen av det borgerliga förslaget till vårdnadsbidrag m. m. har socialdemokraterna, efter det att detta förslag lades fram, skrivit i tidningarna och rest land och rike runt och försökt misstänkliggöra det här förslaget. Vi får väl acceptera det – det ingår ju så att säga i politikens spelregler, men nog skulle man önska litet mer saklighet i dessa sammanhang.

Det intressanta är att när det gäller konkreta förbättringsförslag har svensk socialdemokrati stått ganska tomhänt. Nu har man helt plötsligt hafsat fram förslaget om en med sex månader förlängd föräldraförsäkring, som skall ställas i relation till vårt förslag om vårdnadsbidrag i sex år. Så säger man att det egna förslaget skulle vara betydligt bättre.

Det är allvarligt att socialdemokraterna, samtidigt som de går ut och kritiserar det borgerliga förslaget för brister och felaktigheter, inte är beredda att redovisa effekterna av sitt eget förslag. Det är möjligt att ni inte har haft tid. Jag vill emellertid ställa ungefär samma frågor som Daniel Tarschys ställde beträffande det förslag som socialdemokraterna nu försöker plocka fram inom loppet av en viss tidsperiod. Förutom ett svar på frågan när ni räknar med att presentera helheten, är det angeläget att få besked om hur mycket förslaget kostar och hur det skall finansieras. Hur kommer ert förslag att drabba kommunerna? Hur kommer det att drabba löneutrymmet, om man skall finansiera det via höjda arbetsgivaravgifter?

Detta är frågor som ni måste ge svar på. Ni kan inte fortsätta att enbart argumentera mot det borgerliga förslaget.

Jag vill också fråga: Vilka marginaleffekter får det socialdemokratiska förslaget? Vi vet att marginaleffekterna i vissa lägen blir precis lika stora och t. o. m. större än motsvarande effekter av det borgerliga förslaget. Det är angeläget att ni nu också presenterar full kostnadstäckning, något som ni ju tidigare har efterlyst när det gäller vårt förslag.

Vårt förslag är heltäckande och har redovisats till alla delar. Vi har rätt att kräva att socialdemokraterna också presenterar en heltäckande bild av sitt eget förslag.

Fru talman! På vilka grunder och för vilka mål står det borgerliga förslaget?

Först och främst innebär förslaget en ökad valfrihet för föräldrarna när det gäller möjlighet att välja arbete, att välja barnomsorg. Sparbanksföreningen har gjort beräkningar utifrån detta förslag som visar de positiva effekterna för olika familjetyper. Det är alltså beräkningar på objektiva grunder. Jag skall inte räkna upp de olika utslag som därvid har presenterats, men det är intressant att konstatera att man ger ett klart besked om de positiva effekterna.

Det borgerliga förslaget skapar valfrihet i barnomsorgen. Det markerar föräldraansvaret. Det innebär också bättre möjligheter för de föräldrar som vill förvärvsarbeta. Förslaget skapar en ökad rättvisa. Allt detta är mycket viktigt när det gäller stödet till familjepolitiken, stödet till barnomsorgen.

Socialdemokraterna klagar över att kommunalpolitikernas ansvar och inflytande minskar. Personligen tar jag de varningarna med knusende ro. Det är ju föräldrarnas ansvar och möjligheter som ökar. Att kommunalpolitikerna då får hand om litet mindre pengar att administrera, om föräldrarna väljer en annan form av barnomsorg än den kommunala, tycker jag inte är något negativt. I detta sammanhang står vi på föräldrarnas sida.

Det är intressant att se att det i stor utsträckning är L.O-kollektivet som missgynnas av den socialdemokratiska politiken och faktiskt tjänar på det borgerliga förslaget till en bättre familjepolitik.

Det borgerliga förslaget innebär att det blir bättre för barnen. I och med att mamma och pappa får mer att säga till om kan de lösa barnomsorgsfrågan på ett sätt som passar deras barn bäst. Det kan gälla något så viktigt som infektionskänsliga barn som inte passar in i stora grupper i barnomsorgen. Det kan naturligtvis också vara andra grunder som styr önskemålen när det gäller rätten att välja barnomsorg.

Det borgerliga förslaget leder också till att det blir bättre för personalen. Om man t. ex. går in i yrket som förskollärare och enbart är hänvisad till en enda arbetsgivare därför att statsmakterna styr barnomsorgen, så är det i grunden negativt för denna yrkesgrupp. Genom att det skapas alternativ kan de som i unga år väljer detta viktiga yrke få ökade möjligheter att välja arbetsgivare och ökade möjligheter att utvecklas när det gäller olika slags pedagogik inom barnomsorgen. Man får därigenom en ökad flexibilitet i sin yrkesroll. Detta är en oerhört viktig följd effekt av förslaget som sådant.

Till sist vill jag peka på att förslaget innebär att man bättre klarar av att täcka behovet av barnomsorg. Med den socialdemokratiska mer enkelriktade, stelbenta synen på hur frågan om barnomsorgen skall lösas tar det längre tid att uppnå målet än med det förslag som vi har presenterat. Vårt förslag ger ökad flexibilitet och skapar större möjligheter att klara av barnomsorgen inom ramen för föräldrarnas önskemål. Det ger möjligheter till nya organisationsformer och olika alternativ. Därigenom kan vi snabbare öka utbudet av barnomsorgsplatser, totalt sett, och det behövs. Vi vet ju att även om vi har klarat av att tillgodose en stor del av barnomsorgsbehovet så finns det fortfarande kvarstående behov.

Vårt förslag är också positivt från jämställdhetssynpunkt, även om socialdemokraterna försöker att hävda motsatsen. Jag tycker personligen att när socialdemokraterna menar att en ekonomisk politik som innebär en ökad valfrihet för familjen skulle vara något negativt ur jämställdhetssynpunkt, så undervärderar man kvinnan. Denna inställning har kommit till uttryck bl. a. i en artikel härförleden i en av våra stora tidningar. Man menade där att det inte är bra med ett vårdnadsbidrag, eftersom det stärker familjens ekonomi på ett sådant sätt att kvinnan inte behöver gå ut i förvärvslivet. Jag tycker att man har gått alldeles för långt, när man för ett sådant resonemang. Man nedvärderar kvinnan. Och man nedvärderar den positiva jämställdhetsdebatten. En ökad valfrihet för familjen inom ramen för en bättre ekonomisk situation ökar jämställdheten och skapar bättre förutsättningar för familjen som helhet att klara av sin situation.

Fru talman! Till sist vill jag också peka på andra behov som föreligger när det gäller ambitionerna att förbättra familjepolitiken. Jag tänker nu på vad

utskottet skriver om de äldre barnen, alltså de som inte får del av vårdnadsbidrag eller förlängd föräldraförsäkring. På den punkten har vi från moderata samlingspartiets sida presenterat ett förslag till skattepolitik som ger en väsentlig förstärkning av köpkraften hos barnfamiljerna. ett skatteförslag som innebär skatt efter försörjningsbörda; är man fler i familjen skall man också betala mindre skatt. Vi tycker att detta är rimligt, och vi menar också att detta är en riktig väg att slå in på när det gäller förbättrat konsumtionsstöd.

Jag vill också peka på vår reservation, i vilken vi menar att barnfamiljer skall ha vidgad rätt till ekonomiskt bistånd enligt socialtjänstens principer. Om föräldrar med två eller tre barn föredrar att ta hand om barnen själva i hemmet men har en ekonomisk situation som inte möjliggör detta utan att de får ett litet tillskott inom ramen för biståndsparagrafen i socialtjänstlagen, då är det rimligt att familjen i det läget också får detta bistånd. Föräldrarna har ju då valt denna form av barnomsorg.

I detta sammanhang skulle jag gärna vilja fråga Evert Svensson om definitionen på vissa begrepp, t. ex. definitionen av arbete. Utskottsmajoriteten skriver att man måste gå ut i förvärvslivet och ta ett arbete om man över huvud taget skall vara berättigad till bistånd. Min fråga är då: Är det inte arbete att vårda barn i hemmet om det är ens egna barn? Varför är det ett arbete att vårda andras barn om det inte är ett arbete att vårda de egna?

Jag går inte så långt att jag anser att man skall ha generell ersättning för att man vårdar egna barn, men om man väljer den livsformen och under en kort period behöver ett samhällsstöd vid sidan av de generella stödåtgärderna, då är det också rimligt att man enligt biståndsparagrafen kan få ett sådant tillfälligt stöd.

Fru talman! Familjepolitiken är viktig; den blir en viktig fråga inför det val som förestår, och vi skall företa viktiga omröstningar i denna kammare. Om det borgerliga förslaget till vårdnadsbidrag och de åtgärder som blir följden av förslaget vinner kammarens bifall då innebär det att svenska barnfamiljer från årsskiftet 1988–1989 kan få en betydligt förbättrad ekonomisk situation, en betydligt förbättrad valfrihet när det gäller familjepolitiken i stort.

Detta är ett bra förslag. Jag är övertygad om att svenska barnfamiljer också tycker att det är ett bra förslag. Jag ber att få yrka bifall till de reservationer som är fogade till utskottets betänkande och där vi moderater finns med som reserveranter.

Anf. 3 ULLA TILLANDER (c):

Fru talman! När vi i vårt land talat om trygghet, och det har vi gjort ganska länge och också haft anledning att göra, då har vi upplevt det som något typiskt svenskt och som en viktig del i välfärdsbygget. Men på område efter område har känslan av trygghet börjat försvagas.

Samhällets uppgift är ju att ge grundtrygghet. Det står inte i motsats till samhällets skyldighet att ge sina invånare frihet. Tvärtom är det så att en viss trygghet t. ex. i ekonomiskt avseende ger frihet. När man från en del håll hävdar att tryggheten förkväver friheten, då är det ofta inte sin egen trygghet man kritiserar – den är ofta väl tillgodosedd.

Det är på flera områden otryggheten har trängt sig in som en ovälkommen och objuden gäst. Det gäller inte främst den ekonomiska otryggheten, även om den kan vara kännbar när pengarna inte räcker till. Annars är det lätt så att det är de ekonomiska frågorna som helt dominerar politiken och den offentliga diskussionen.

På område efter område upplever människor otrygghet, och detta tyder på allvarliga brister i samhället. Många upplever t. ex. otrygghet i skolan. Det finns på många håll en normlöshet som helt och hållet har löst upp det hämmande betsel som regler och normer utgjorde när de inplanterades på ett tidigt stadium i hemmen och satt i ryggraden.

Det är dags att åter upptäcka att föräldrarna finns och att de utgör en resurs som när den tas i anspråk skapar glädje och tillfredsställelse. Att samhället inte klarar sig utan att den resursen utnyttjas till fullo står väl numera helt klart. Föräldrar kan inte ersättas av aldrig så många socialarbetare eller poliser. Föräldrar måste åter få bli föräldrar. För detta behövs samhällets stöd. Rollen som förälder är lika viktig som yrkesrollen, ja, egentligen viktigare, för som förälder är man oersättlig.

Allt fler konstaterar nu att det är hög tid för införande av ett vårdnadsbidrag. Det skulle innebära ett trendbrott, en riktningförändring, en ny ansats som ett komplement till den i och för sig värdefulla barnomsorgen. Det skulle fungera som en signal med innebörden att barn måste få ta tid och plats – en nyttig påminnelse om att uppgiften att sätta barn till världen och fostra dem är en fantastisk men ansvarsfull uppgift.

Ett samhälle som genom ett vårdnadsbidrag och utbyggd barnomsorg skapar valfrihet och utrymme för barnen i samhället tillåter en harmonisk kombination av arbete i hemmet och arbete på arbetsmarknaden. Ett sådant samhälle erkänner människors rätt att förverkliga sig både i yrkeslivet och i föräldrarollen – båda föräldrarnas rätt.

Vårt förslag om vårdnadsbidrag innebär, som de flesta vid det här laget känner till, att man får 15 000 kr. per barn och är till dess att skolan börjar vid sju års ålder. Detta skall ge ATP-år och rätt till avdrag för styrkta barnomsorgskostnader. Låt oss tänka oss en trebarnsfamilj med barn i åldrarna ett, tre och fem år som ett belysande exempel. Denna familj får under två år 45 000 kr. Detta ger en viss möjlighet att utforma barnomsorgen enligt familjens egna önskemål. Det ger frihet att placera alla tre barnen i kommunens daghem, om familjen tycker att det är bäst, eller i någon form av alternativ barnomsorg. Det ger också en viss ersättning för den som väljer att förkorta sin arbetsdag och för den som väljer att stanna hemma några år hos barnen då de är små. Detta innebär en efterlängtd större valfrihet gentemot det system som socialdemokrater och vpk ihärdigt slar vakt om.

Motiven till motståndet mot ökad valfrihet för föräldrar med små barn är något dunkla. Det är som om en stor, pedagogisk plan som går ut på att fostra alla föräldrar och barn i en och samma riktning hotades. Detta antyder att det måste ligga starka ideologiska motiv bakom motståndet. Vilka de motiven är är det inte så lätt att bli klok på då man läser utskottsbetänkandet, men att ord som valfrihet och mångfald och föräldrars bestämmanderätt över barnens fostran inte precis tillhör de ord som lämpar sig som beskrivning står helt klart.

Ett resultat av vårt förslag skulle bli att de gigantiska summor som barnomsorgen kostar och som för närvarande fördelas på ett så upprörande orättvist sätt, skulle fördelas lika till alla förskolebarn i hela landet. Som det nu fungerar kan en kommun få sju gånger mer per barn än mindre gynnade kommuner. Med ett sådant system säger utskottsmajoriteten sig vilja öka jämställdheten och jämlikheten.

Dessutom är det ca 40 % av alla förskolebarn som får mycket litet eller nästan ingenting alls av de ca 18 miljarder som barnomsorgen kostar.

Vårt förslag innebär därför en oerhörd regional jämställdhetsförbättring, medan fördelningen av pengarna hittills i stort sett har sammanfallit med den koncentrationspolitik som bedrivits. Vårt förslag skulle innebära ett brott i den koncentrationspolitik som också har präglat familjepolitiken. Men det är framför allt ett brott i ett annat avseende. Det tar konsekvensen av ett synsätt som alltför länge har varit ställt på undantag – nämligen att arbetet med barnen i det egna hemmet har samma dignitet som någonsin något annat samhällsnyttigt arbete. Det undanröjer det upprörande förhållandet att om t. ex. en fyrbarnsförälder, man eller kvinna, utför ett arbete utanför hemmet, det må vara som butiksbiträde, bokhandlare eller byrådirektör, räknas det som arbete men inte allt arbete de utför om de väljer att vara hemma några år medan barnen är små. Detta är en absurditet som kommer att undanröjas med vårt förslag.

Men strider inte detta mot jämställdheten? Är det inte en kvinnofälla som det gemensamma borgerliga förslaget gillar? Vi anser inte det. Tvärtom ställer vårt krav på ett erkännande av arbetet med barnen i hemmet som en fullvärdig arbetsinsats fullt i paritet med varje annan samhällsinsats speciella anspråk på en omvärdering inom såväl näringslivet som arbetslivet i stort.

Vad man egentligen säger med det här förslaget är att samhället som helhet äntligen skall ta tillbörlig hänsyn till det faktum att samhällets fortlevnad förutsätter att det föds barn i vårt land. Det är ett väsentligt faktum vid all samhällsplanering att det är en produktion som är lika viktig och vital som någonsin någon annan produktion, av t. ex. bilar. För bilsamhället planeras det och byggs vägar. På samma sätt borde det vara självklart att samhällets olika delar anpassas så att den väsentliga del som barnen och familjen innebär får sin rättmätiga plats. Hittills har barn och familj ensidigt fått inrätta sig efter yttre arbetsliv och näringsliv. Det borde egentligen bli tvärtom.

Barns behov av föräldrar och föräldrars behov av barn måste prioriteras mycket högre. Det skulle samhället som helhet ha nytta av på längre sikt.

Sammantaget innebär vårt förslag att friheten för föräldrar att själva välja hur de vill gestalta sitt liv och uppfostra sina barn skulle öka.

Vårt förslag tar också tillbörlig hänsyn till att barn kräver tid och kraft och engagemang och att samhället därför bör inrättas efter det. Föräldrappgiften innebär ju så stora personliga lyckomöjligheter. Att under några snabbt flyende år få ägna sig åt den väsentliga rollen i livet kan ge livskvalitet åt den som väljer det.

Som det nu är, är det stora svårigheter för många människor med långa arbetsdagar och långa arbetsresor att orka med familjeansvaret när man kommer hem, trött och slutkörd. Jag är övertygad om att många äntligen

skulle vilja se en förändring av detta. Att samhället hittills inte tagit tillbörlig hänsyn till dessa förhållanden hänger nog samman med att det är just kvinnor som drabbats av dessa samhälleliga missförhållanden, och det hänger också samman med att det knappast är kvinnor som varit beslutsfattare bakom de ordningar som hittills alltför länge har rått. Det räcker med att kasta en blick på fackliga kongresser och arbetsgivarekongresser av olika slag – där råder en helt förkrossande manlig dominans. Man kan uttala en suck om att ett ökat kvinnligt inflytande i dessa församlingar nog skulle öka förståelsen för vad föräldrarna, både man och kvinna, behöver för att kunna vara just föräldrar.

Jag vill nu ställa samma fråga som Daniel Tarschys och Göte Jonsson har gjort: Hur ser det socialdemokratiska familjepolitiska förslaget ut? Hittills har ju socialdemokraterna varit ytterst tomhänta, och ännu finns inget konkret förslag.

Nu gäller det alltså ett beskattat vårdnadsbidrag, som skall ge rätt till ATP-år och som ger ökade möjligheter att välja barnomsorg – kommunal eller privat. Under de borgerliga regeringsåren togs en rad viktiga initiativ på familjepolitikens område, vilket vi också understryker i vår gemensamma reservation:

- En rätt till ledighet för vård av barn infördes. Föräldrar fick härigenom möjlighet att förkorta sin arbetstid till normalt sex timmar per dag.
- Föräldraförsäkringen byggdes ut från sju till tolv månader.
- Barnbidraget höjdes från 1 800 kr. till 3 000 kr. per barn.
- Flerbarnstillägget infördes.
- Allmän föräldrautbildning i samband med barnets födelse genomfördes, och rätt till ledighet från arbetet för sådan utbildning infördes.
- Män fick rätt till tio dagars ledighet i samband med barns födelse.
- Rätten till ledighet med ersättning vid barns sjukdom utsträcktes till 60 dagar per barn och år.
- Aga av barn förbjöds i lag.
- Genom en fortsatt utbyggnad av den kommunala barnomsorgen fördubblades antalet daghemplatser från 81 100 år 1976 till 163 500 år 1982. Samtidigt ökade antalet platser för förskolebarn i familjedaghem från 59 200 till 97 000.
- Genom en kraftfull satsning på omsorgen av skolbarn i åldern 7–12 år ökades antalet platser i fritidshem och familjedaghem från 50 000 år 1976 till 104 400 år 1982.
- Rätt till ATP-år för vård av egna barn infördes. Dessutom infördes ett statsbidragssystem, som tillerkände alternativ i barnomsorgen likabehandling med den kommunala barnomsorgen.

Denna rad av initiativ har i många fall häftigt bekämpats av socialdemokraterna när de presenterades här i kammaren på samma sätt som nu förslaget om ett beskattat vårdnadsbidrag. Det gällde flera av förslagen – flerbarnstillägget, sextimmarsdag för småbarnsföräldrar, ATP-år, för att nämna några. Så var det också med alternativ i barnomsorgen, t. ex. föräldrakooperativ. Det var inte så länge sedan som socialdemokraterna häftigt argumenterade mot dessa. Men efter hand så har de accepterats och t. o. m. tjänat som en fjäder i hatten för socialdemokratin.

Det grundmurade stöd ute bland människor som vårt förslag om ett beskattat vårdnadsbidrag sedan länge har haft lovar gott för framtiden när det gäller genomförandet.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 5 i betänkandet 12 och i övrigt till utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 4 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! För 23 år sedan hade jag min första dust i daghemsfrågan. Då var min dotter Pia ett år, och jag ringde Huddinge kommun för att ställa mig i kö för dagis. Jag kopplades till den enda tjänsteman som fanns, och hon frågade mig som första fråga om jag var gift. Ja, det var jag ju. "Vad skall ni då med en dagisplats till – är ni gift är ni ju försörjd", sade hon. Ja, sade jag, men jag vill läsa färdigt på min examen. "Men då är ni ju inte riktigt klok", sade tjänstemannen, "tror ni att ni kan få en dagisplats om ni både är gift och dessutom bara skall studera?" Så slängde hon på luren. Efter samtalet var jag helt tillplattad och bara grät av förtvivlan – och så småningom av ren ilska.

Det här var alltså för 23 år sedan. Så är det ju inte nu. Nu spelar det ingen roll om man är gift eller inte, om man studerar eller inte. Man har i varje fall rätt till en plats – om det nu finns någon plats. Fortfarande spänner nämligen kötiderna över år.

För 23 år sedan fick jag vänta i fyra år på en daghemsplats. Väntetiden har väl kortats ned. Men köerna finns fortfarande kvar, och fortfarande får bara ca 30 % plats på daghem och endast 13 % på fritidshem.

Dessa siffror visar att barnomsorgsutbyggnaden går och har gått med snigelfart, trots att en hel del har hänt vad gäller både attityder och utbyggnad och trots att förvärvsfrekvensen när det gäller kvinnor ligger på närmare 90 % – alltså lika högt som för männens del.

För 23 år sedan var det ovanligt att kvinnor med småbarn förvärvsarbete. I varje fall fick man försvara sig, för detta var någonting som ifrågasattes.

Jag har hållit åtskilliga tal om barnomsorgen här i kammaren. Detta tal torde vara det sista. I de flesta av mina tal har jag fört fram vpk:s förslag till hur man skall klara utbyggnaden. Vi har nämligen föreslagit lagstiftning. Därmed skulle alla barn garanteras en plats och kommunerna skulle tvingas bygga ut. Vidare har vi föreslagit mycket högre statsbidrag till kommunerna för att garantera både kvalitet och kvantitet. Utan dessa två saker kommer vi aldrig att klara av att bygga ut tillräckligt mycket. Det går inte att lita på kommunerna. Det har tidigare siffror visat, och det visar också alla i dag tillgängliga siffror. Det fanns sådana uppgifter även för många år sedan.

Planen om alla barns rätt till barnomsorg senast 1991 kommer inte att kunna hållas. Den förra barnomsorgsplanen slog fel med, tror jag, 80 %. Hur stort glappet blir den här gången vet man ännu inte. Men löftet till barnen och deras familjer kommer inte att kunna hållas.

Enligt L.O:s beräkningar i rapporten LO-krav på barnomsorgen kommer det med nuvarande utbyggnadstakt att saknas 90 000 platser enbart för förskolebarnen 1991. Enligt socialstyrelsen beräknas 34 % av förskolebar-

nen få plats på daghem 1991 – och detta efter 20–25 års debatt om daghemsutbyggnaden.

Vidare räknar socialstyrelsen med att 15 % av skolbarnen får en plats samma år på fritidshem. Om man räknar med familjedaghemmen, kommer man fram till att 51 % av förskolebarnen kommer att få plats antingen på daghem eller på familjedaghem 1991. Men fortfarande – om man nu vill ha familjedaghem – fattas det alltså omsorg för 50 % av förskolebarnen.

På många håll sker det en försämring av barnomsorgens kvalitet. Den redan alltför låga personaltätheten blir nu ännu lägre på grund av sjukvakanter, vikariebrist och överinskrivning av barn. 25 % av personalen slutar under en femårsperiod och många återvänder aldrig till omsorgsarbetet.

För att uppnå en bra och likvärdig kvalitet inom barnomsorgen i hela landet menar vi i vpk att det måste utfärdas bindande normer för personaltäthet, barngruppsstorlek och ytnormer. Förut var ytnormerna lagstadgade, men så är det inte längre. Det har gjort att barnen har fått en mindre yta att röra sig på, samtidigt som fler barn har skrivits in i barngrupperna.

Herr talman! Det är framför allt statsbidragsreglerna som styr både utbyggnaden och kvaliteten när det gäller barnomsorgen. Vi i vpk menar att statsbidragen måste vara utformade så, att de rejält gynnar både en kvantitativ och en kvalitativ utbyggnad. Därför måste statsbidragen vara tillräckligt stora. De måste också kopplas ihop med nämnda bindande miniminormer för personaltäthet, ytstorlek och barngruppsstorlek. Vi föreslår dels ett driftsbidrag, dels ett anordningsbidrag. Driftsbidraget skulle, menar vi, täcka 75 % av de faktiska driftskostnaderna. På så sätt skulle kommunernas personalkostnader täckas. Anordningsbidraget borde utgå med 300 000 kr. per avdelning när det gäller daghem och fritidshem.

Behovet av att utbilda personal hänger givetvis samman med kraven på barnomsorgens utbyggnad och personaltätheten. Utbyggnaden av barnomsorgen är beroende av tillgången på utbildad personal. Socialstyrelsen har gjort beräkningar som visar på ett behov av 13 000 förskollärare och 9 200 barnskötare fram till år 1991 – ett skriande behov med andra ord. I budgetpropositionen föreslår regeringen utbildning av 3 096 förskollärare kommande budgetår. Skillnaden är alltså mycket stor mellan behovet av personal och personaltillgången i dag – och i framtiden. För att kunna täcka det stora personalbehovet borde utbildningen dimensioneras, menar vi i vpk, till 5 000 utbildningsplatser. Dessutom måste man göra upp en plan för ett utökad intag till förskollärarytbildningen.

Regeringen har gett riksrevisionsverket i uppdrag att belysa vissa frågor – det gäller då de kommunala avgifterna inom bl. a. barnomsorgen –, och det är bra. Men det behövs konkreta åtgärder nu för att få ett stopp på de orättvisa och orättfärdiga barnomsorgstaxorna.

Taxorna varierar kraftigt mellan olika kommuner. 1986 redovisade tidningen *Vi Föräldrar* skillnader på närmare 22 000 kr. under ett år mellan en daghemplats i Vilhelmina och en daghemplats i Ulricehamn. Det kan hända att de här siffrorna inte är precis desamma i dag. Men att nämnda storleksordning gäller beträffande skillnaderna i taxor råder det inget tvivel om. En "normal" tvåbarnsfamilj i Vaxholm exempelvis betalar i dag 1 655

kr. per månad för barnomsorgen, medan en motsvarande familj i Landskrona bara betalar 562 kr.

Vi i vpk menar att all barnomsorgsverksamhet bör vara avgiftsfri för föräldrarna. I stället skall den finansieras via skatten. Vi menar att överläggningar måste komma till stånd mellan staten och kommunerna i syfte att trappa ned avgifterna – och då med siktet inställt på nolltaxa inom en femårsperiod.

Herr talman! Vi i vpk har under många år föreslagit att barnbidraget skall motsvara 25 % av basbeloppet. För något år sedan höjdes barnbidraget kraftigt och motsvarade då i det närmaste den nivå som vi under många år kämpat för.

För att nå upp till den nivå som gällde vid den senaste höjningen måste barnbidraget i år höjas med 630 kr. per barn och år. Ett barnbidrag på 6 450 kr. per barn och år motsvarar nämligen de 25 % av basbeloppet som vi vill ha. Vidare har vi föreslagit att barnbidragets beloppsnivå indexregleras, så att man slipper ständiga urholkningar och ständiga uppjusteringar i efterhand.

Herr talman! Det har talats en del om vårdnadsbidrag här i dag och det blir väl fler inlägg där den frågan tas upp. Socialstyrelsen har gjort beräkningar som visar att bara 34 % av barnen får en plats på daghem 1991. När barnomsorgens kvalitet hotas kommer borgerligheten med sitt förslag till vårdnadsbidrag, som ytterligare hotar både utbyggnaden och kvaliteten. Statsbidraget till barnomsorgen skall minska med 12 000 kr. per plats och år för att finansiera detta vårdnadsbidrag, som ger 41 kr. per dag. Det är mellan en tredjedel och hälften av statsbidraget som försvinner med borgarnas vårdnadsbidrag. Det innebär höjningar av barnomsorgstaxorna – kanske tredubbla höjningar – för att detta mycket dyra förslag på 8,5 miljarder skall kunna finansieras.

Vårdnadsbidraget ger bara fördelar för dem som är välbeställda och för de få som inte behöver barnomsorg. Det är faktiskt 85 % av kvinnor med barn i förskoleåldern som förvärvsarbetar, och de vill ha en utbyggd barnomsorg för att klara både omsorgen och sitt förvärvsarbete.

Vårdnadsbidraget är en individualistisk lösning, när det i dag behövs mycket mer kollektiva lösningar. I förslaget till vårdnadsbidrag visar borgarna hur de står ideologiskt i förhållande till den kollektiva barnomsorgen. Det är ett reaktionärt förslag och en kvinnofälla. Det är ingen lösning på någon fråga, utan det är bara ett hot mot barnomsorgens kvalitet och utbyggnad och mot hela jämställdheten.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till vpk-reservationerna i de två betänkandena.

Anf. 5 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! För Inga Lantz är saken tydligen mycket enkel: det är staten som skall ta hand om barnen. När jag hör Inga Lantz förstår jag på nytt att det går en skiljelinje mellan en socialistisk och en icke-socialistisk familjepolitik. Det saken gäller är att vpk och Inga Lantz inte kan tänka sig en ökad valfrihet för föräldrar.

Anf. 6 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Vpk vill att staten skall ta hand om barnen, sade Ulla Tillander. Nej, vi säger inte det, utan vi säger att samhället har en skyldighet att ordna den kommunala barnomsorg som behövs för att barnen skall få en bra omsorg, därför att kvinnor förvärvsarbetar i så stor utsträckning och därför att det är bra för barnen. I första hand vill vi bygga ut den kollektiva barnomsorgen för barnens egen skull, inte för arbetsmarknadens behov. Det är fortfarande bara 30 % av barnen som får plats på dagis.

Det finns en ideologisk skillnad mellan Ulla Tillanders och min uppfattning. Det har visat sig under alla år att det finns ideologiska synsätt på barnomsorgen, där borgare förespråkar privatisering och individualistiska lösningar, vilket också kommer till uttryck i detta vårdnadsbidrag.

Anf. 7 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Det är verkligen en ideologisk skillnad mellan våra uppfattningar. Det är nog också så att det som vpk säger rent ut, som Inga Lantz här har gjort, mumlar socialdemokraterna i skägget. Därför är det klagande att höra vad vpk har att säga.

Även om mycket av den kommunistiska vokabulären har förlorat sin glans och numera bara är kvarlevor efter avstalinisering och perestrojka är det uppenbart att vpk har svårt att bemästra människors ökade krav på att själva få bestämma och själva avgöra vad som är bäst för dem.

Anf. 8 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det är varken Stalin eller Gorbatjov som styr vpk:s barnomsorgspolitik. Vad vi utgår från när vi talar om familjepolitik och barnomsorg är barnens behov av en god och tillräckligt utbyggd barnomsorg.

Anf. 9 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Vi har nu en gemensam debatt om det ekonomiska stödet till barnfamiljerna och barnomsorgen – de frågorna hänger ihop – men vi är också två socialdemokrater från utskottet som deltar. Anita Persson kommer främst att tala om barnomsorgen. Jag skall koncentrera mig på den mera övergripande familjepolitiken och den ekonomiska sidan.

När vi har diskuterat färdigt och voterat kommer riksdagen att ha anslagit 21 874 754 000 kr. till barnfamiljerna. Det är en ansevärd summa. Vi kommer också att ha bestämt oss för ett vägval i familjepolitiken.

Jag vill först med instämmande citera vad biträdande socialminister Bengt Lindqvist sade i den allmänpolitiska debatten den 4 februari i år: "Jag tror att alla partier har en strävan efter att på sitt vis skapa goda och stimulerande uppväxtförhållanden för barnen." Det bör vara utgångspunkten när vi nu markerar två olika vägar fram till detta mål.

Den socialdemokratiska familjepolitiken är egentligen utstakad sedan länge, och fram till nu har vi i stort sett haft folkpartiet med oss. Nu har folkpartiet fallit undan och gått samman med moderaterna och centern i förslaget om vårdnadsbidrag, nu utsträckt till dess att barnet fyller sju år. Vårt förslag innebär utbyggd barnomsorg och utbyggd föräldraförsäkring fram till början av 1990-talet.

Jag skall svara på den huvudsakliga frågan som riktades till mig: När kommer en precisering av föräldraförsäkringen? Jag kan säga att en sådan precisering kommer före valet. Det vi säger i dag står i utskottets betänkande. Vi förordar en föräldraförsäkring utbyggd till 18 månader fram till början av 1990. Vi kommer också att ge besked om finansieringen. Varje månad av föräldraförsäkringen kostar ungefär en halv miljard kronor brutto. Det är alltså fråga om en kostnad på 5 miljarder för en fullständig utbyggnad till 18 månader, och det är ganska jämförbart med kostnaden för det borgerliga förslaget. Däremot kommer vi säkert att ha olika finansieringsvägar. De ärade ledamöterna i de borgerliga partierna vet att vi inte släpper igenom en krona utan att den är finansierad – all erfarenhet säger att vi är nog på den punkten.

Kostnaderna för den enskilde i den framtida familjepolitiken – i den mening vi i dag diskuterar – är litet svåra att beräkna. Allt har sitt pris.

Vad vi i dag vet är att statsbidraget till kommunerna för barnomsorgen minskar med hälften om den borgerliga reservationen skulle vinna – vilket den väl inte gör – eller om de borgerliga får majoritet vid höstens val, vilket de troligtvis inte heller får. Det betyder i sin tur ökade avgifter till barnomsorgen med minst 1 000 kr. i månaden per barn. Kostnaderna skall vara avdragsgilla, och därmed förlorar kommunerna ytterligare pengar.

Vad frågan i grunden gäller är hur det ekonomiska utrymme som vi tror oss ha under den närmaste tiden skall användas. Det finns också andra kostnader, bl. a. för sjukvård och äldreomsorg.

Skall föräldrarna, enligt vårt förslag om föräldraförsäkring, få en ordentlig ersättning för att kunna vara hemma med barnen under en kortare tid, eller skall beloppet betalas ut under längre tid med mycket lägre kompensation?

Föräldraförsäkringen ger reella möjligheter under 18 månader. Ersättningen kan sträckas ut i tiden, men beloppet blir då mindre. En modell kan vara att full föräldraförsäkring utbetalas under ett år och att den sedan späds ut under ytterligare två år med en fjärdedels föräldrapenning. Det ger möjligheter till en förkortning av arbetstiden. Föräldraförsäkringen går också in vid sjukdom och viss annan ledighet. Det är alltså ett flexibelt system som vi har.

Jag skulle kanske här inflika en fråga till de borgerliga talarna: Ni kritiserar föräldraförsäkringen ur jämlikhetssynpunkt och ur ekonomiska synpunkter, men varför föreslår ni då inte att föräldraförsäkringen avskaffas helt? Den är ju i så fall orättvis redan under de nio månader som den nu utgår under.

Jag menar att föräldraförsäkringen är ett bra system, som man skall bygga vidare på utan att krängla till det alltför mycket.

De borgerligas förslag är 41 kr. per dag och barn från ett års ålder och upp till sju års ålder. Detta kan faktiskt bli litet konstigt, och jag ser att ni har uppmärksammat det i er reservation. Först skall man ha full föräldrapenning i nio månader, därefter garantibidrag under tre månader, och sedan skall vårdnadsbidraget börja utbetalas igen.

I er reservation säger ni att ni kan tänka er att garantibidraget minskar. Vi har för vår del sagt att vi kan tänka oss att garantibidraget ökar. Anledningen härtill är att det finns studerande och andra som inte har fått tillräckligt stor försäkringsgrundande inkomst. Därför bör man ha ett tillfredsställande

grundbelopp, som alla har rätt till. Vi har understrukt detta mycket starkt i vårt yttrande över motionerna.

Sammanfattningsvis motverkar det borgerliga förslaget jämställdheten mellan föräldrarna. Det är ju viktigt att också pappan kan vara hemma, och det ger föräldraförsäkringen möjligheter till. Detta skapar marginaleffekter, men jag tycker inte att man skall överdriva dessas betydelse. Diskussionen om marginaleffekter leder ibland dithän att det inte skapas rättvisa mellan människor. Förslaget innebär rundgång och byråkrati samt äventyrar utbyggnaden av barnomsorgen.

Barn har rätt till sina föräldrar, skriver vi i socialutskottets betänkande. Vi måste därför ge föräldrarna reella möjligheter att vara hemma. Detta gäller inte minst pappor, eftersom vi vill att man delar på föräldransvaret inom familjen.

Samhällets familjepolitik bygger som vi ser det på fyra hörnstenar: för det första det ekonomiska stödet, främst barnbidraget och bostadsbidraget – jag vill understryka det senare, eftersom det är diskussion om det – som skall utjämna inkomsterna mellan barnfamiljer och icke barnfamiljer; för det andra, som jag har nämnt, föräldraförsäkringen; för det tredje barnomsorgen och för det fjärde en väl utbyggd gemensam sektor med mödra- och barnhälsovård, skola, bibliotek, fritidsanläggningar m. m.

Vi framhåller i vårt betänkande att familjepolitiken inte bara är en fråga om barnbidrag, föräldraförsäkring och barnomsorg. Familjen är beroende av många olika faktorer i samhället. När man t. ex. blir sjuk behöver man en sjukförsäkring, och sjukförsäkringen bygger på samma princip som föräldraförsäkringen. Den kritik ni riktar mot föräldraförsäkringen kommer också att gälla sjukförsäkringen. Man är också beroende av den ersättning som man får när man blir arbetslös. Även frågan om full sysselsättning är viktig för barnfamiljerna, liksom fördelningen av föräldrarnas kostnader för barnens skolgång osv. Vi är eniga om att barnfamiljerna är beroende av allt detta, men jag vill här särskilt understryka det förhållandet.

Socialutskottet har i sitt betänkande redovisat hur samhällsstödet ökat sedan 1980. Det har skett under en tid av ekonomisk budgetåtstramning för att få den statliga ekonomin i balans. Vi har höjt insatserna från 12 till 24 miljarder, inberäknat bidragsförskott och barnpensioner. Barnbidraget har ökat väsentligt. För en familj med två barn har det ökat från 6 000 kr. till 11 640 kr. För en stor barnfamilj, med fem barn, har det ökat från 18 750 kr. till 50 634 kr. Vi har alltså kunnat öka stödet till barnfamiljerna väsentligt under denna tid.

Det redovisas i den borgerliga reservationen att det gjordes insatser också under den borgerliga tiden. Vi har ingen anledning att förneka att det skedde sådana förbättringar, men vi kunde ändå i utskottet 1982 konstatera "att barnfamiljernas ekonomiska situation blivit utomordentligt svår i en tid med sjunkande reallöner, stigande priser och hyror. Detta hade hårdast drabbat familjer med låga inkomster och flera barn."

Herr talman! För det fortsatta reformarbetet inom familjepolitiken ansåg utskottet hösten 1982 att det behövdes en helhetssyn, vilket jag också här har understrukt. Olika åtgärder borde samordnas, så att de samlade åtgärderna kunde åstadkomma en ekonomisk utjämning, dels mellan olika typer av

barnfamiljer, dels mellan barnfamiljer och andra i samhället. Vi har sedan upprepat denna sats. Vi säger i anslutning till detta i vårt betänkande att barnfamiljerna är beroende av flera förhållanden i samhället, vilket jag också nyss har givit uttryck för. Vi framhåller bostadsbidragets betydelse för barnfamiljerna, vilket jag ännu en gång vill understryka. Om de borgerligas förslag beträffande bostadsbidraget hade fått genomslag i riksdagen, skulle barnfamiljerna ha haft det betydligt svårare.

Barnfamiljernas situation är många gånger besvärlig. De har olika behov som skall tillfredsställas, av vilka de viktigaste gäller ekonomin och att få tid för barnen. Jag vill instämma i det som Ulla Tillander sade om familjens mentala situation i det moderna samhället. Det känns viktigt att få till stånd en diskussion om hur barnen har det i vårt samhälle.

Vi vill ge barnfamiljerna reella möjligheter att vara hemma en längre tid när barnen är riktigt små, vi vill ge dem grundtrygghet genom barnbidrag och bostadsbidrag fram till dess att barnen kan lämna hemmet och vi vill ge föräldrarna möjligheter till förkortad arbetstid. Jag vill mot denna bakgrund till slut säga att det är viktigt att hålla målet sex timmars arbetsdag levande i vår debatt. Det är en fråga som måste lösas på 90-talet. Då måste vi ta upp en diskussion om hur förkortningen av arbetstiden skall kompenseras. Det kan man naturligtvis inte göra helt. Glädjen att ha barn måste också kosta – det är ju självklart. Men om man skall förkorta sin arbetstid, så krävs det säkert insatser.

Familjens situation, föräldrarnas och barnens välbefinnande är grundläggande för framtiden. Jag skulle önska att vi alltid såg familjepolitiken ur barnens perspektiv. Barnen är ju också en glädje – och att föräldrar måste avstå från annat än tid är, som jag har sagt, inget konstigt. Men vi har också ett gemensamt ansvar i samhället, och det är om detta vi talar i dag.

Med det sagda, herr talman, yrkar jag bifall till hemställan i socialutskottets betänkande nr 12 och avslag på samtliga reservationer som är fogade till det betänkandet.

Anf. 10 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag ställde tre frågor till Evert Svensson. För det första: När skall det socialdemokratiska förslaget om förlängd föräldraförsäkring införas? Jag fick inget svar på den frågan.

För det andra frågade jag: Hur skall detta förslag finansieras? Jag fick heller inte något svar på den punkten. Vi vet fortfarande ingenting om hur det förslag som socialdemokraterna har lagt fram skall betalas.

För det tredje frågade jag: Bekymrar det inte er socialdemokrater att den förlängning som ni föreslår innebär problem från jämlikhetssynpunkt? En trebarnsfamilj där mamman studerade eller var arbetslös före första barnet kan få upp till 700 000 kr. mindre än en familj där mamman hade hög inkomst före första barnet. Jag fick inte heller på den punkten något svar från Evert Svensson.

Han ställde däremot en motfråga: Om det nu är så bekymmersamt med föräldraförsäkringen, vill ni ta bort den? Nej, självfallet inte. Jag sade också i mitt första anförande att vi gärna är med om en utbyggnad av föräldraförsäkringen. Men man måste göra en avvägning. Om man har begränsade resurser

måste man välja mellan att bygga ut den del av familjestödet som är inkomstoberoende och den del som är inkomstberoende. Om man väljer den första vägen, ökar man jämlikheten mellan barnfamiljerna. Om man väljer den senare vägen, ökar man ojämlikheten mellan barnfamiljerna. Och det är den senare vägen som ni socialdemokrater vill gå. Det är anmärkningsvärt mot bakgrund av de allmänna värderingar som socialdemokraterna i normala fall brukar stå för. Ni förespråkar en politik som mera gynnar SACO-grupperna och TCO-grupperna än LO-familjerna. Ni förespråkar en politik som kraftigt missgynnar dem som studerar och får barn. Ni förespråkar en politik som inte heller bidrar till att öka valfriheten för barnfamiljerna.

På dessa punkter skiljer sig alltså den borgerliga modellen, som är en klar modell, från den socialdemokratiska, som ännu är en högst oklar modell.

Anf. 11 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Också jag kan konstatera att Evert Svensson inte var särskilt precis när det gällde att lämna svar på de frågor som vi har ställt. Och jag kan ha förståelse för det. Socialdemokraterna fick väldigt kalla fötter i samband med att det borgerliga trepartiförslaget presenterades. Det gällde då att helt hastigt försöka få fram någon form av motförslag.

Nu säger Evert Svensson att "vi skall lämna besked före valet". Det är ju gott och väl. Ni har så oerhört bestämda uppfattningar om effekterna – marginaleffekter, kostnadsutveckling för kommuner och allting annat – beträffande det borgerliga förslaget. Då är det väl ändå märkligt att inte Evert Svensson presenterar någonting av eventuella effekter när det gäller det förslag som han själv tillsammans med sina kamrater har utvecklat i socialutskottets betänkande.

Jag tycker att det är besynnerligt att vi inte kan få litet klarare besked när det gäller de frågor som vi har ställt. Här säger Evert Svensson att detta skall genomföras någon gång i början av 1990-talet. Det är inte särskilt konkret.

Sedan säger Evert Svensson att familjepolitiken i sin helhet skall ta hänsyn till barnen. Jag delar hans uppfattning på den punkten. Det beklagliga är emellertid att den socialdemokratiska politiken leder till en styrning som gör att familjerna inte kan välja på det sätt som de anser vara bäst för deras egna barn. Och varför är ni inte beredda att lägga om politiken så att man ökar föräldrarnas möjligheter att välja vad som är bra för deras barn?

Evert Svensson sade vidare att familjepolitiken inte bara gäller barnbidrag, vårdnadsbidrag och barnomsorg, utan den gäller också skola och en hel del annat. Visst är det så. Då finns det också anledning att påtala – i samband med att Evert Svensson pekar på den kraftiga uppräknings av stödet till barnfamiljerna som har angetts i betänkandet – att den socialdemokratiska regeringen samtidigt via kraftiga skattehöjningar har tagit ifrån barnfamiljerna ansevärd belopp. Om de miljarder i skattehöjningar som socialdemokraterna har genomdrivit sedan 1982 slås ut på antalet familjehushåll, så blir det en skattehöjning motsvarande ungefär 20 000 kr. per hushåll. Nu går det i och för sig inte att göra en sådan beräkning, men detta exempel visar ändå en hel del.

Låt mig ta ett enklare exempel: Ni har höjt bensinskatten med ungefär 1 kr. på tre år. Det motsvarar 1 500 kr. i ökad skatt för de barnfamiljer som har

bil och kör 1 500 mil om året. Så nog finns det ett samband mellan den totala ekonomiska politiken och familjepolitiken, Evert Svensson!

Det vore ändå bra om Evert Svensson något mer ingående kunde redovisa hur man skall klara den totala familjepolitiken när det gäller en utbyggd föräldraförsäkring.

Anf. 12 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Jag beklagar verkligen att socialdemokraterna – som Evert Svensson nu framställer det – helt tycks sakna insikt om att det för många föräldrar betyder oerhört mycket att samhället öppnar möjlighet att ta till vara de värdefulla år, för både föräldrarna och barnen, som infaller fram till skolåldern.

Det socialdemokratiska förslaget – om det kommer – blir så dyrt att det på sin höjd kan utsträckas till dess att barnet är ett och ett halvt år. För alltför många är alternativet annars heldagsarbete, åtta timmar, i kombination med långa resor till och från arbetet, så att vistelsetiden för barnen på daghemmet kan bli nio, tio – ja, t. o. m. elva – timmar. Det är inte acceptabelt. För de föräldrarna har socialdemokraterna inget att erbjuda. Och en föräldraförsäkring till dess att barnet är ett och ett halvt år är inget bra alternativ.

Evert Svensson räknar sedan upp en del invändningar mot vårt förslag. Dessa invändningar är delvis avslöjande. Han radar upp alla tänkbara argument, t. ex. att vårt förslag skulle försvåra deklARATIONEN. Och han talar om "rundgång med pengar". Hur kan man uttrycka sig så slarvigt, när det egentligen är fråga om en rättvisare fördelning av resurserna till barnomsorgen, en fördelning som också ökar föräldrarnas frihet att välja barnomsorg? Vårdslösheten i argumentationen visar vilken konservativ attityd socialdemokraterna numera intar till förändringar, också när förändringarna möjliggör ökad frihet för föräldrarna och när de skapar större rättvisa mellan olika grupper.

Den här iveren att till varje pris, av obegripliga skäl, försvara det gamla systemet, visar att det egentligen är fråga om en blandning av prestige och ovilja att förnya ett system med uppenbara brister.

I den uppräknning som Evert Svensson gör tas noggsamt med det som Evert Svensson upplever som negativt. Däremot visar han en svagt utvecklade känsla för de positiva värden som vårt förslag innebär, t. ex. att föräldrarna ges möjlighet att vara tillsammans med sina barn. Att man inte gör upp en sådan balansräkning för det egna förslaget kan jag förstå. Man förbigår att skillnaden när det gäller två personer som är hemma hos barnen kan röra sig mellan 470 kr. och 60 kr. Det socialdemokratiska systemet innebär alltså att den högavlönade kan få åtta gånger så mycket för arbete i hemmet som den lågavlönade. Drabbar inte det den lågavlönade och den ensamstående?

Anf. 13 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Familjepolitiken har ju blivit intressant på senare tid, och det är beklagligt att debatten förs utifrån det borgerliga förslaget till vårdnadsbidrag. Att debatten har fått den begränsningen beror på – den kritiken har ju också framförts här i dag – att regeringen inte har presenterat något eget förslag som alternativ till vårdnadsbidraget.

Det finns välgrundade argument mot ett vårdnadsbidrag, men man måste ta på allvar att det förslaget kan framstå som lockande för en del småbarnsföräldrar. Många småbarnsföräldrar har i dag en pressad situation. De har dåligt samvete för att de inte har tid, råd och ork att vara tillsammans med sina barn så mycket som de egentligen skulle vilja. Där kommer också kravet på sex timmars arbetsdag in.

Man kan ha förståelse för att föräldrar i den situationen kanske inte riktigt orkar se de samhälleliga konsekvenserna av ett vårdnadsbidrag, se hur reaktionärt det i verkligheten är – de hoppas att vårdnadsbidraget skall vara en lösning på deras egna problem. Men ett vårdnadsbidrag är ingen lösning.

Vpk har föreslagit att föräldraförsäkringen skall byggas ut till 18 månader och vara sjukpenninggrundande. Vi har också i jämställdhetens namn föreslagit fyra månaders kvotering.

Men det finns en annan sida av det här – det vill jag också säga, eftersom debatten nu går ut på att föräldrar och barn skall vara tillsammans så mycket som möjligt, och det är i och för sig bra. Men vi måste också bygga ut barnomsorgen för mycket små barn.

Det finns ett projekt – FAST-projektet – som visar att barn som från mycket tidig ålder fått gå på daghem klarar sig bättre när de börjar i skolan än barn som haft andra former av barnomsorg. De barn som har placerats på daghem redan under sitt första levnadsår klarar sig bäst av alla barn i skolan. Detta gäller oberoende av barnens sociala bakgrund, och det är ett entydigt resultat från det s. k. FAST-projektet, som pågått i ett tiotal år. Dess rapport visar att daghemmen är positiva och utvecklande som ett komplement till hemmen.

Nu när vi talar om föräldraförsäkring och vårdnadsbidrag, skall vi komma ihåg att daghemmen också måste byggas ut för mycket små barn – det är bra för barnen. Kan barnomsorgen dessutom motverka följderna av sociala och ekonomiska skillnader som finns mellan barn som kommer från olika samhällsklasser, är det ett ytterligare bevis på barnomsorgens stora betydelse. Men låt oss alltså inte glömma bort att också mycket små barn behöver barnomsorg.

Anf. 14 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Göte Jonsson har tagit temperaturen på våra fötter och påstår att vi har fått kalla fötter. Nej, Göte Jonsson. Vi diskuterar mycket hur vi skall ha det med vår familjepolitik, och vi tar oss den tid vi behöver för den diskussionen och för att komma fram till vad vi vill. Jag kan hålla med Inga Lantz om att vårdnadsbidraget kan verka lockande på en och annan. Men det faktum att det kan vara lockande för en och annan behöver ju inte ge oss kalla fötter. Jag vill än en gång framhålla att vi här faktiskt har att göra ett vägval.

Våra olika förslag kostar ungefär samma antal kronor – ni har ett mer preciserat förslag än vi, därför kan vi diskutera det mer ingående. Jag har sagt – som svar till framför allt Daniel Tarschys – att vi före valet kommer med ett besked mer i detalj om hur vi vill bygga ut föräldraförsäkringen, och då kommer vi också att tala om hur vi skall finansiera den utbyggnaden. Da är det dags att föra den diskussionen. Vad vi nu har sagt är vår ambition. Det har vi diskuterat i ett stort rådslag och på en partikongress som ägde rum innan

det borgerliga förslaget kom. Vad vi säger i vårt yttrande här är i stort sett detsamma som vi sade på partikongressen.

När det gäller de bekymmer som anförts från jämlikhetssynpunkt förstår jag bäst Ulla Tillanders argumentation – det var centerns argumentation när det gällde ATP. Föräldraförsäkringen bygger på precis samma princip som sjukförsäkringen och ATP, nämligen inkomstbortfallsprincipen. Den är viktig för att ge reella möjligheter. Däremot har vi sagt – det är viktigt att understryka – att garantibidraget bör vara så väl tilltaget att det ger kompensation också till dem som inte har hunnit skaffa sig den ersättningsgrundande inkomst som är nödvändig.

Anf. 15 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Beträffande temperaturen vill jag säga att det socialdemokratiska fotarbetet syns på långt håll; man behöver inte gå så nära.

Varför inte föräldraförsäkring, frågar Evert Svensson. Ja, vi har inte tänkt riva upp den föräldraförsäkring vi redan har. Ni diskuterar – ni har ännu inte bestämt er – en förlängning av föräldraförsäkringen med sex månader. Vi har bestämt oss för ett vårdnadsbidrag på sex år. Det är två rätt olika storheter, Evert Svensson, också för barnfamiljerna.

Jag förstår att ni måste diskutera och att vårt förslag om vårdnadsbidrag och de följer det får attraherar också socialdemokratiska väljare. Bl. a. LO-kollektivet tjänar påtagligt på det borgerliga förslaget. Och det är ingen som förlorar.

Beträffande rundgången vill jag säga att det är ett märkligt resonemang som förs. Vad är det för ökad rundgång om statsbidraget, som är avsett till stöd för barnomsorg, går till familjen i stället för till kommunen för familjens konsumtion? Bidraget är ju avsett för barnen i familjen. Om det går till familjen i stället för kommunen är det ingen ökad rundgång. Skillnaden är bara vad det står på adresslappen, vem som får bestämma över dessa 15 000 kr. Vi anser att det är föräldrarna som skall ha bestämmanderätten.

Det är ju inte så att de som har kommunal barnomsorg missgynnas – de som redan har och de som kommer att få kommunal barnomsorg tjänar 3 000 kr. per år på det borgerliga förslaget.

Låt mig bara påminna om vad förre socialministern Sten Andersson sade när den socialdemokratiska regeringen höjde barnbidraget med 1 500 kr. på en gång. Han sade då att det var den absolut största barnbidragshöjningen i modern tid, och det var riktigt. Då var det oerhört mycket pengar för barnfamiljerna. När vi nu höjer stödet till dem som redan har kommunal barnomsorg med 3 000 kr. säger samma socialdemokrater att detta är försumbara pengar. Ert resonemang går inte ihop, Evert Svensson.

Det är faktiskt så att även de som har sina barn på kommunalt daghem får en kraftig förbättring genom det vårdnadsbidragsförslag som de tre borgerliga partierna har lagt fram – detta är ett faktum, och det känner också de barnfamiljer som har den formen av barnomsorg till.

Anf. 16 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Jag bryr mig inte om huruvida Evert Svenssons fötter är kalla eller varma. Vad jag kan konstatera är att hans händer är tomma. Han har här inte kunnat ge något besked om när det socialdemokratiska förslaget skall genomföras eller hur det skall finansieras, och därför går det inte att diskutera de båda förslagen som likvärdiga alternativ. Vi har å ena sidan ett borgerligt förslag, där det klart definieras när förslaget skall genomföras, hur det skall genomföras, vilka förmåner det skall ge och hur det skall betalas. Och så har vi skuggan av ett förslag från socialdemokraterna, om vilket vi ännu inte har fått veta när det skall genomföras och hur det skall betalas. Det återstår, Evert Svensson, en hel del arbete för socialdemokraterna innan väljarna har två fullvärdiga alternativ.

Vi är alla överens om att det i stödet till barnfamiljerna skall finnas både stöd efter inkomstbortfallsprincipen och stöd efter principen lika för alla. När vi nu bygger ut stödet är frågan: Vilken av dessa vägar skall vi välja? Skall vi accentuera den ena komponenten eller den andra komponenten?

Då har vi från den borgerliga sidan sagt att det är viktigt att satsa på en utbyggnad som är jämlik, lika för alla, och som också ökar valfriheten. Det är själva idén om ökad valfrihet och flexibilitet som är det viktigaste elementet i det borgerliga förslaget, och det elementet saknas i den vaga antydning till modell som socialdemokraterna hittills har definierat.

Det är inte korrekt när Evert Svensson säger att det är lika antal kronor i de båda sidornas förslag, därför att den borgerliga modellen tillför ju småbarnsfamiljerna omkring 4 miljarder kronor. Man ökar överflyttningen från skattebetalare som för tillfället inte har försörjningsbörda till dem som har försörjningsbörda. Det är just härigenom som välfärdsvinsten uppstår – det är härigenom som föräldrarna får större resurser, bättre möjligheter att välja, så på den punkten antar jag att Evert Svensson försade sig. Jag tror att han måste erkänna att småbarnsföräldrarna får mera resurser genom det förslag som reservanterna har förordat.

Herr talman! Slutligen ber jag, till förebyggande av missförstånd, att få yrka bifall till de folktoppartistiska reservationerna i *båda* de betänkanden som vi nu diskuterar och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 17 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Evert Svensson konstaterade att vårdnadsbidraget kan verka lockande på människor. Ja, vårt förslag har spontant mottagits med stor hänförelse på många håll, och grunden till det är att man tycker att det antligen kommer ett förslag som tar de nuvarande orättvisorna på allvar. Regeringen har ju också den otacksamma uppgiften att försvara ett förlegat system utan att ha något att sätta i dess ställe. Samtidigt nödgas man kritisera något som passar som hand i handske mot de krav på valfrihet och rättvisa som länge har framförts av barnfamiljerna.

För min del tror jag att det blir med vårt gemensamma förslag om ett beskattat vårdnadsbidrag som det blev med flerbarnstillägget, med ATP-åren, med sex timmars arbetsdag för småbarnsföräldrar, med föräldrakooperativen samt med den föreningsdrivna barnomsorgen. Ni socialdemokrater gick emot förslagen här i kammaren, med stora ord, men accepterade dem så

småningom, därför att de visade sig vara mycket lockande just för barnfamiljerna.

Jag vill ställa ett par frågor till Evert Svensson: Vad svarar ni socialdemokrater när allt fler människor får veta att av de 18 miljarder – statliga och kommunala resurser – som barnomsorgen kostar får mellan 40 och 50 % av förskolebarnen inte någon som helst del? Enligt vårt förslag får alla barn i hela landet del av statsbidraget, och det i åldern ett till sju år. Och vad säger ni om att i de grupper som inget får är största delen löntagare ur LO-kollektivet, medan de som maximalt utnyttjar barnomsorgen är SACO- och TCO-familjerna? Genom vårt förslag får alla familjer 15 000 kr. per barn mellan ett och sju år, och beloppet skall alltså beskattas och ge ATP-år. Vad svarar ni socialdemokrater när det blir uppenbart för kommuner ute i landet att fördelningen av barnomsorgspengarna är så sned som den är?

Till denna orättvisa snedfördelning över landet – mellan enskilda familjer, mellan grupper, mellan regioner – kommer den omständigheten att man länge satsat på en enda barnomsorgsform, nämligen den kommunala. På senare tid har man, om än motvilligt och halvhjärtat, accepterat alternativa barnomsorgsformer, och de har börjat tillåtas. Men det har gått trögt – monopoltänkandet bryter man inte så lätt.

Som helhet är den hittills förda familjepolitiken en avslöjande illustration till hur liten förståelse man har för valfriheten, för att också vanliga människor, i vanliga löntagaryrken, har rätt att efter behov och personliga önskemål utforma vårdnaden av barnen och barnens uppfostran på olika sätt.

Anf. 18 EVERT SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Det är litet svårt att diskutera med Ulla Tillander, för hon sitter hemma i sin kammare och skriver replikerna i förväg.

Den stora hänförelsen måste väl vara att finna i centerpartiet. Enligt den omfattande undersökning som IMU har gjort visar det sig att 22 %, tror jag det är, av folkpartisterna tycker bättre om det socialdemokratiska förslaget i detta avseende. Jag tror att man kanske skall ha kalla fötter när det gäller den här hänförelsen.

Så till detta med LO-grupperna och SACO-grupperna. Vi är naturligtvis medvetna om att det är svårt för LO-grupperna att klara tiden när det gäller barnen. Det beror i mycket stor utsträckning på de arbetsförhållanden som dessa grupper har. När vi har byggt ut systemet kommer säkerligen ett nytt förhållande att föreligga, och kan vi minska arbetstiden – vilket ju är vårt mål – kommer ett helt annat läge att uppstå.

Daniel Tarschys talar om tomma händer, om en skugga av ett förslag och om vaga antydanden. Men är det så vagt att i ett utskottsbetänkande säga att den socialdemokratiska gruppen här i riksdagen uttalar att föräldraförsäkringen skall byggas ut till att omfatta 18 månader med full föräldrapenning, och att det skall finnas möjligheter att sträcka ut tiden? Är det så vagt? Vad vi inte har angett är den tidtabell som gäller.

Till Göte Jonsson: Om vårdnadsbidrag är detsamma som barnbidrag, så kan jag förstå argumenteringen. Men varför höjer man då inte, som folkpartiet vill, barnbidraget? Det måste ju vara den riktiga vägen. Dessutom

har jag svårt att förstå vad det är för en konstig gräns som går vid sju år, eftersom barnen faktiskt blir dyrare under senare år. Nej, när vi har vandrat den här vägen ända ut och förslagen ligger jämsides med varandra, så är jag säker på att vårt förslag kommer att vinna gehör.

Anf. 19 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag skall tala över socialutskottets betänkande 13 om bidrag till kommunal barnomsorg. Många av de frågor som tas upp i betänkandet har redan berörts i debatten.

Göte Jonsson har framfört de moderata kraven på en familjepolitik med rättvisa och valfrihet, en familjepolitik som ger familjen möjlighet att fatta de viktiga besluten i livet – om hur man vill fördela och kombinera vård och omsorg om hem och barn med förvärvsarbete, om var och av vem man vill att barnen skall tas om hand. Det är en sådan politik som ger bästa grunden både för jämlikhet mellan olika barnfamiljer och för jämställdhet mellan könen. Det är klart att den politiken känns bra för många av barnfamiljerna.

Statsbidragen till barnomsorgen ger inte rättvisa och valfrihet, och det familjepolitiska stödet koncentreras alltmer till kommunal barnomsorg. Dessutom har statsrådet Lindqvist sagt att han avser att återkomma till riksdagen med förslag om lagstadgad rätt till barnomsorgsplats för alla barn. I kommunal regi då förstås – och hur skall detta betalas?

Men vad får de familjer som av olika skäl inte efterfrågar kommunal barnomsorg? Väljer de en godkänd alternativ form, får de kanske något litet stöd. Väljer de att ta hand om barnen i hemmet, får de ingenting. Men alla förvärvsarbetande får betala skatt till barnomsorgen. På så sätt finns det föräldrar som betalar dubbelt upp för sin barnomsorg. Så går också den offentliga barnomsorgen mest till SACO-grupperna, medan LO-grupperna har svårare för att använda den, såsom har påpekats här flera gånger redan.

Det borgerliga förslaget om vårdnadsbidrag och avdragsrätt för barntillsynskostnader skulle utjämna orättvisorna och ge barnfamiljerna ökad valfrihet. Föräldrarna kan använda vårdnadsbidraget till att betala för den barnomsorg som de anser bäst.

Utskottsbetänkandet nr 13 är en belysande läsning. Det som står på s. 19 och som Göte Jonsson redan har läst upp förtjänar att läsas igen och markeras: ”– – föräldrarnas önskemål bör vara styrande när det gäller utbyggnaden av barnomsorgen. Många föräldrar önskar plats i familjedaghem för sina barn. Andra föredrar föräldrakooperativ eller annan alternativ barnomsorg. Ibland är verksamhet under en del av dagen till fyllest, i andra fall efterfrågas heldagsomsorg. Om föräldrarna skall kunna välja den omsorgsform för barnen som passar familjen bäst, måste således en mångfald alternativ kunna erbjudas.”

Denna text torde många av de svenska familjerna skriva under på, men mot detta reserverar sig socialdemokraterna. Socialdemokraterna reserverar sig mot valfrihet för föräldrarna, mot mångfald, mot alternativ! De kritiserar det borgerliga förslaget men har inget eget förslag.

Statsbidragssystemet underlättar inte rättvisa och valfrihet. Nej, ett nytt statsbidragssystem måste till, ett system som är neutralt gentemot alla omsorgsformer oavsett huvudman, som inte diskriminerar familjedaghem

och enskilda och kommunala deltidsskolor, som inte ensidigt gynnar långa vistelsetider och som medför skyldighet att ta upp alla alternativa omsorgsformer som uppfyller kvalitetskraven i barnomsorgsplanerna.

Inte heller får det vara regler om öppettid på åtta timmar som förutsättning för bidrag. Detta missgynnar deltidsskolor daghem. Jag vill fråga socialdemokraterna: Varför skall inte statsbidrag utgå till deltidsskolor, öppna förskolor eller trefamiljssystem som drivs av annan huvudman än kommunen, alltså kristna deltidsskolor, montessorideltidsskolor, invandrarförskolor på deltid eller andra alternativa deltidsskolor? Varför skall inte de behandlas likvärdigt med andra deltidsskolor?

Självklart måste statsbidrag kunna utgå till förskolor som drivs av församlingar inom svenska kyrkan. Många föräldrar har en mycket stark önskan om att låta sina barn få gå i en kristen förskola. Varför skall då inte svenska kyrkans förskolor på heltid eller deltid kunna få ett likvärdigt stöd?

Och varför skall inte två förskollärare som så att säga startar eget och driver sin förskola som ett litet företag kunna få ett likvärdigt stöd? Förskollärare och barnskötare med kanske lång erfarenhet, med egna idéer och initiativförmåga skulle kunna starta och driva egen verksamhet och forma den efter sitt kunnande.

Detta är en viktig framtidsfråga för alla de kvinnor som arbetar i den offentliga barnomsorgen. Varför skulle inte de kunna få starta eget eller välja att arbeta i den enskilda barnomsorgen? Barnomsorgspersonalens ställning, valfrihet och möjligheter skulle stärkas, precis som vårdpersonalens ställning, valfrihet och möjligheter skulle öka om vi fick fler enskilda alternativ inom vården.

Familjer och barn är olika och har olika behov. Därför behövs mångfald. Därför måste vi släppa loss alternativen.

I Malmö har under de två första åren med borgerlig majoritet över 700 platser tillkommit i barnomsorgen, huvudsakligen i form av enskilda daghem. Inom kort tillkommer ytterligare 500 platser. Detta visar hur man med en positiv inställning, med hjälp och stimulans, kan få antalet platser att öka. För samma kostnad för kommunen som en kommunal daghemsp plats får man ungefär två nya platser i enskilda daghem. Trots detta har de enskilda daghemmen en större andel förskollärare.

Under socialdemokraternas sista tre år i Malmö tillkom enbart 120 platser. Det visar att så länge socialdemokraterna fortsätter att ensidigt stödja kommunal barnomsorg kommer det att vara omöjligt att bygga ikapp bristen.

Liknande resultat som i Malmö har uppnåtts i Uppsala. Tre gånger så många barnomsorgsplatser beräknas tillkomma under de borgerliga åren som under den senaste socialdemokratiska mandatperioden och till en väsentligt lägre kommunal kostnad.

Resultaten i de borgerligt styrda kommunerna hade säkerligen blivit ännu bättre om inte regeringen hindrat bl. a. just personaldrivna daghem. Sådana hinder försvinner med borgerlig familjepolitik och ett likvärdigt och neutralt statsbidragssystem till barnomsorgen.

Många alternativ är nödvändiga för att tillgodose familjernas skiftande behov och för att tillgodose personalens behov av att kunna välja var man vill

arbeta. I en reservation säger vi också att det bör åligga socialstyrelsen att informera kommunerna om alternativ barnomsorg så att utvecklingen stimuleras.

Ett utvecklingsarbete som bör stödjas är det som sker i Lund.

Ett av alternativen i barnomsorgen är familjedaghemmen. De är också flexibla och mindre kostnadskrävande än daghemmen. Många föräldrar anser att familjedaghem är det bästa för deras barn. Det är därför självklart att även dagbarnvårdare skall ha rätt till barnomsorg för sina barn på samma grunder som andra förvärvsarbetande och att barnen måste kunna placeras som dagbarn i dagbarnvårdarens hem. Ersättning skall då utgå även för vård av de egna barnen. Det är fullständigt orimligt att det skall räknas som arbete att ta hand om andras barn och inte de egna.

Flera av de moderata reservationerna i betänkande 13 behandlar innehållet i förskoleverksamheten.

Vi moderater anser att barn behöver en pedagogisk, välstrukturerad och systematisk träning som förberedelse för skolan. Deras nyfikenhet och intresse av att lära måste tas till vara och stimuleras i homogena grupper och på ett helt annat sätt än som kan ske i barnomsorgen – hur den än är.

De flesta barn har behov av en "riktig" förskola som förberedelse för skolstarten. Sådana förskolor finns i många andra länder. I Frankrike finns "l'école maternelle" som utgör basen i skolsystemet. Detta ger den en mycket viktig roll i utbildningen och i det franska samhället.

Halva socialutskottet hade ju i somras möjlighet att studera den franska förskolan. Även om mycket av den svenska skolförberedande träningen av förskolebarn liknar det som sker i den franska förskolan, har vi mycket att lära av l'école maternelle.

Den franska förskolan skulle kunna ge värdefulla impulser för en utveckling mot en svensk mer skolförberedande förskola som har skolan till huvudman och där skolöverstyrelsen utformar det pedagogiska programmet. Deltidsförskolan borde kunna utvecklas till en sådan skolförberedande förskola.

Även enskilda skolförberedande förskolor bör uppmuntras. De arbetar ofta med en pedagogik som är mycket värdefull både för barnen och för den pedagogiska utvecklingen över huvud taget. Montessori är ett bra exempel på detta. Det främsta är då att dessa deltidförskolor måste vara berättigade till statsbidrag.

Herr talman! Mycket av vårt kulturarv skulle vara obegripligt om den pedagogiska verksamheten frångick kristna grundvärderingar. Vi anser det självklart att förskolans verksamhet skall utgå från att varje människa är unik och har ett eget värde liksom att den skall bygga på den etik och den tradition av humanism och medmänsklighet som grundas på kristendomen. Det kristna kulturarvet får inte försummas.

Vi anser också att det måste råda allsidighet och objektivitet i förskolan, så att alla föräldrar kan skicka sina barn till förskolan med förtroende.

Herr talman! Slutligen vill jag yrka bifall till alla reservationer som har moderata namn i socialutskottets betänkande 13.

Anf. 20 ANNE WIBBLE (fp):

Herr talman! Enligt socialutskottets socialdemokrater och kommunister är det ingen måtta på allt elände som det borgerliga förslaget om vårdnadsbidrag skulle leda till. Jag skall ändå ta upp några av dessa påståenden som hänger ihop med förslagets mera samhällsekonomiska konsekvenser.

Först frågan om höga marginal- och tröskeeffekter. Det är sant att margineffekterna ökar när vårdnadsbidraget införs. Det är inte bra, men det kan accepteras därför att det bara gäller en kort tid, när barnen är små. Precis på samma sätt uppkommer tröskeeffekter också vid övergång från föräldrapenning till förvärvsarbete – och då blir det praktiskt taget alltid större än 100 %.

På ett sätt, herr talman, gläder det mig att socialdemokraterna i socialutskottet fäster en viss vikt vid margineffekterna. Det skulle vara utomordentligt om de kunde förmedla denna syn till sina partivänner i t. ex. skatteutskottet eller finansutskottet, så att vi kunde få till stånd en ordentlig sänkning av marginalsikten, gärna också minskad betydelse för bostadsbidraget. De positiva och permanenta konsekvenserna av sänkta marginalsikten är nämligen av oerhört mycket större betydelse för arbetsutbudet än de höjningar av marginal- och tröskeeffekter som under en kort tid följer av vårdnadsbidrag eller utbyggd föräldraförsäkring. Jag vill därför fråga Anita Persson om hon nu vill aktivt arbeta för en kraftig sänkning av marginalsikten.

Jämställdheten hotas, sägs det ibland. Kvinnorna drivs tillbaka till spisen.

Det hänger ihop med höga margineffekter, och det skulle i så vara ännu mer framträdande vid en utbyggd föräldraförsäkring.

Jag är för min del helt övertygad om att det inte förhåller sig så. Jag tror inte att vare sig vårdnadsbidrag eller utbyggd föräldraförsäkring hotar jämställdheten. I dag förvärvsarbetar mer än 85 % av alla småbarnsmammor och över 90 % av alla mammor med skolbarn. Ingen ung flicka planerar i dag för en livslång hemmatillvaro. Vad det handlar om i dag är att bättre kunna förena förvärvsarbete och föräldraskap.

Menar socialdemokraterna inte allvar när de talar om "mer tid för barnen"? Var skall den tiden tas? Evert Svensson talade om sex timmars arbetsdag – det blir en rejäl minskning av arbetstiden.

Vad som kan hända om det borgerliga förslaget antas är ju att några föräldrar med hjälp av vårdnadsbidrag får just det extra tillskott som gör det möjligt för dem att vara hemma ytterligare en liten tid eller förkorta sin arbetstid. Särskilt med flera barn i förskoleåldern kan detta inträffa. Vill socialdemokraterna förbjuda det? Vad är det för fel med att låta föräldrarna själva få avgöra? Är det inte i själva verket mycket rimligt?

Herr talman! Nästa invändning gäller finansieringen av vårdnadsbidraget. Det kommer att leda till att dagistaxan höjs med 200 % eller någon annan förfärligt hög siffra, säger man, uppenbarligen i avsikt att skrämma föräldrarna. Procentsiffran är faktiskt helt ointressant. Verkligheten handlar om kronor och ören, och verkligheten är att dagistaxan kommer att höjas med 12 000 kr. per heltidsplats, medan föräldrarna för varje förskolebarn får ytterligare 15 000 kr. Alla som vill kommer alltså att kunna betala den höjningen av dagistaxan med hjälp av vårdnadsbidraget och ändå få pengar

kvar, nämligen 3 000 kr., skattefritt. Den som säger att detta blir en förlust saknar de mest elementära kunskaper i räkning. Förmodligen kan många dagisbarn själva räkna ut att mamma och pappa får mer pengar kvar.

Resterande finansiering leder till skattehöjning, sägs det. 30 öre högre kommunalskatt, står det i utskottsbetänkandet. Den föreslagna indragningen på 1,8 miljarder kronor för 1989 ger utrymme för en kommunal expansion på ca 1 % utan någon försämrad finansiell situation. Där ingår utbyggd barnomsorg. 1,8 miljarder är nästan exakt lika mycket som regeringen själv föreslog i indragning för j år. Då motiverades detta med att kommunerna inte skulle växa med mer än just 1 % per år, en siffra som socialdemokraterna upprepade så sent som vid behandlingen i höstas av långtidsutredningen. Enligt långtidsutredningen skulle den siffran gälla varje år t. o. m. år 1995. Nog är det litet konstigt att när socialdemokraterna drar in 1,8 miljarder kronor från kommunerna händer ingenting, men när de borgerliga partierna gör samma sak måste skatten höjas med 30 öre.

Folkpartiet föreslår också mindre statlig detaljstyrning, mer av konkurrens och enskilda alternativ, mer användning av entreprenader etc. -- förslag som enligt samma långtidsutredning skulle kraftigt öka produktiviteten och frihetsgraderna hos kommunerna. Dessutom skulle välfärden öka genom att fler alternativ i servicen blev tillgängliga. Det är bara att beklaga att socialdemokraterna är så pigga på att detaljstyra allt.

En annan invändning som förs fram i betänkandet är att vårdnadsbidraget skulle innebära att målet om full behovstäckning inom barnomsorgen inte kan nås. Kommunerna får inte råd att bygga ut, säger man. Statsrådet Bengt Lindqvist har t. o. m. sagt att förslaget om vårdnadsbidrag är ett "attentat" mot barnomsorgen. Sanningen är att det förhåller sig precis tvärtom. Barnfamiljerna får mer resurser som kan användas för barnomsorg.

"Målet om full behovstäckning inom barnomsorgen står fast." Så står det i den gemensamma borgerliga partimotionen om vårdnadsbidrag. Om föräldrarna gillar kommunens dagis kommer kommunerna att få precis lika mycket pengar för barnomsorg som tidigare. Den enda skillnaden är att 12 000 kr. mindre per plats kommer i statsbidrag och 12 000 kr. mer per plats kommer i föräldraavgifter. Några föräldrar kanske föredrar annan barnomsorg, och då minskar kommunens kö, dvs. ett annat barn får platsen. När kön blir kortare blir det alltså lättare att nå målet full behovstäckning.

En annan effekt av vårt förslag är att omsorgsformer som i dag drivs svart kommer att kunna bli vita. Det är en viktig effekt av förslaget, eftersom det påverkar skattemoralen i hela samhället.

Ytterligare en effekt är att omsorgsformer som i dag inte alls finns tillkommer. Vårdnadsbidraget gör det möjligt att få fram nya former av barnomsorg, t. ex. genom att några forskollärare slår sig samman och startar ett dagis, eller genom att någon mormor eller farmor startar ett familjedagis, eller på något annat sätt som ingen här i salen har fantasi nog att föreställa sig men som vinner föräldrarnas gillande.

Herr talman! Med den socialdemokratiska nejsägarpolitiken uppnås minst tre negativa saker:

- den hindrar enskilda alternativ från att komma till,
- den hindrar familjerna från att välja fritt,

den hindrar många kvinnor från att starta eget.

Effekten blir med andra ord färre barnomsorgsplatser, sämre valfrihet och näringsförbud för kvinnor.

Herr talman! Den socialdemokratiska nejsägarpolitiken utgår nästan alltid från att politikerna vet bäst. Socialdemokraterna vill här i riksdagen bestämma hur landets ca 1,5 miljoner småbarnsföräldrar skall bete sig. Först skall alla barn vara hemma med en av föräldrarna. Sedan skall alla barn in på kommunala dagis och alla föräldrar ut på arbetsmarknaden.

Detta är motsatsen till valfrihet. Ingen får bestämma något själv. Vi i folkpartiet vill myndigförklara familjerna. Vi tror på deras förmåga att själva bestämma vad som är bäst för dem och deras egna barn. Jag beklagar att socialdemokraterna är så misstänksamma och misstroagna mot de enskilda familjerna.

Jag beklagar ännu mer att socialdemokraterna inte lagt fram något eget förslag, så att föräldrarna själva kan jämföra. När kommer det? Hur skall det betalas? Jag utgår ifrån att socialdemokraterna inte är så ekonomiskt oansvariga att de lägger fram ofinansierade förslag. Intill dess att något konkret socialdemokratiskt förslag med tillhörande finansiering har presenterats är tyvärr varje analys och varje jämförelse alldeles omöjlig. Jag vill därför upprepa den fråga som har ställts från talarstolen flera gånger. När kommer det socialdemokratiska förslaget och hur skall det betalas?

Anf. 21 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Ett vårdnadsbidrag medverkar till att den finansiering som man föreslår ger orättvisa fördelningseffekter. Finansieringen som man föreslår av detta vårdnadsbidrag med indragning av statsbidrag till barnomsorgen innebär att dagistaxorna omedelbart höjs med 1 000 kr. i månaden. Det handlar alltså om 12 000 kr. om året. I bästa fall blir det kvar 250 kr. per barn och månad av detta vårdnadsbidrag på 15 000 kr. per år. Dessa pengar räcker inte ens till för att förkorta arbetsdagen till sex timmar om dagen. Vårdnadsbidraget räcker inte heller till för att man skall kunna stanna hemma från arbetet. Vem kan för övrigt leva på 15 000 kr. om året före skatt?

Finns det någon som kan leva på detta bidrag? De enda som kan göra det är de kvinnor som har en man som försörjer dem. Det finns en uppenbar risk att familjen väljer att kvinnan trots allt skall stanna hemma med vårdnadsbidraget, eftersom det blir så dyrt att ha barnen på dagis. Det är baktanken i detta förslag. Lönsamheten i kvinnors arbete bedöms fortfarande utifrån barnomsorgskostnaden. Lönsamheten i mäns arbete bedöms sällan utifrån samma premisser. Risken är minimal att någon karl skall stanna hemma med vårdnadsbidraget.

De enda som kan tjäna på vårdnadsbidraget är den lilla grupp kvinnor som fortfarande är hemmafruar. Vi vet att mer än 85 % av alla kvinnor med barn under sju år förvärvsarbetar.

Vårdnadsbidraget kan också vara lockande för kvinnor som tvingas stanna hemma på grund av brist på arbete eller barnomsorg. Men det vore förödande om vårdnadsbidraget skulle uppväga sådana självklara rättigheter som rätten till arbete och barnomsorg. Därför är detta vårdnadsbidrag farligt

och kan verka förödande lockande. Förslaget är reaktionärt och det kommer att bli en kvinnofälla.

Anf. 22 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag undrar om Inga Lantz har förstått förslaget. 15 000 kr. får man i extra tillskott och 12 000 kr. skall man betala i extra utgifter. Skillnaden är uppenbarligen 3 000 kr. – som man har kvar. Det är ett plus! Jag kan inte förstå att någon människa kan förlora på detta, vilket är vad Inga Lantz sade.

Jag kan däremot förstå och hålla med om att ingen kan leva på vårdnadsbidraget – det är inte heller meningen. Men det blir då fullständigt ohållbart, Inga Lantz, att hävda att införandet av vårdnadsbidrag skulle driva kvinnorna tillbaka till spisen. Jag tror uppriktigt sagt inte att några unga flickor eller kvinnor i dag är intresserade av annat än en stark anknytning till arbetslivet. Däremot tror jag att människor vill ha möjlighet att friare kunna bestämma hur mycket tid de skall spendera med barnen och hur mycket de skall förvärvsarbeta under den korta perioden barnen är små. Vårdnadsbidraget kommer att leda till att föräldrarna får möjlighet att välja själva. Det tycker vi är bra.

Anf. 23 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Med den höga förvärvsfrekvens och den utbildningsbakgrund som många kvinnor har tror inte heller jag att de kommer att gå tillbaka till spisen. Däremot borde man satsa på en utbyggd barnomsorg. Det har man inte gjort. Varken de borgerliga partierna eller socialdemokraterna gör det i den utsträckning det behövs.

Eftersom det kommer att bli mycket dyrare att bygga ut barnomsorgen, är ett vårdnadsbidrag en ytterligare attack på både kvalitet och kvantitet inom barnomsorgen. Att få 41 kr. per dag eller 250 kr. per månad före skatt är inget realistiskt alternativ. Totalt sett är vårdnadsbidraget mycket dyrt – 8,5 miljarder kronor. Dessa pengar borde satsas på en utbyggd barnomsorg i stället.

De 1,8 miljarder kronor som kommunerna blir av med måste kommunerna på något sätt finansiera. Det finns inte så många vägar att välja mellan. Antingen får man höja taxor och avgifter för den kommunala servicen eller också får man minska på servicen. Det är de två vägar som man kan gå. Det sista alternativet är en skattehöjning.

Vi vet att det är barnfamiljer, äldre och handikappade som är mest beroende av kommunernas service. När kommunerna tvingas spara är det just dessa grupper som råkar illa ut. Jag tror att ett vårdnadsbidrag kommer att slå mot just dessa grupper, de svaga i samhället, barnfamiljerna och mot barnomsorgen i stort.

Anf. 24 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Jag tror att Inga Lantz har alldeles fel. Jag är övertygad om att nu när alla riksdagspartier har skrivit under partimotioner på att målet om full behovstäckning inom barnomsorgen står fast, så kommer detta att motsvaras av aktiviteter i kommunerna. Det är den första poängen.

Inga Lantz sade något som var litet konstigt. Hon hävdade att det blir

dyrare att bygga ut barnomsorgen. Nej, det förhåller sig precis tvärtom. Med förslaget om vårdnadsbidraget och neutrala statsbidragsregler kommer en mängd nya former av barnomsorg som inte har funnits förut att se dagens ljus. Flera av dessa omsorgsformer är sannolikt billigare än i dag. Impulser från den typen av barnomsorg kommer att överföras från kommunala barnomsorgsformer. Sannolikheten är att effekten blir att barnomsorgen blir billigare per plats i framtiden.

Får jag också stryka under att vi ser det som oerhört angeläget att barnomsorgen verkligen byggs ut till den fulla behovstäckningen. Bara om två förutsättningar är för handen är valfriheten verklig, dvs. man skall ha ekonomiska möjligheter att välja, men man måste också ha tillgång till barnomsorg utanför hemmet. Om några av förutsättningarna saknas blir det inte en riktig valfrihet. Därför är det oerhört viktigt att poängtera att en utbyggd barnomsorg och full behovstäckning ingår i det gemensamma borgerliga förslaget om familjepolitiken.

Anf. 25 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Jag kommer att ta upp några av de frågor som behandlas i betänkande nr 13.

Barn liksom vuxna är olika, har olika förutsättningar, behov och önskemål. Alla små barn har dock ett gemensamt. De behöver alla omsorg.

Eftersom barnens och familjernas behov och önskningsvarierar, borde det också vara närmast självklart att barnomsorgen skall vara mångsidig och varierad. Det är emellertid inte lika självklart för alla. Nu liksom många gånger tidigare kan man se en klar skiljelinje mellan de socialistiska partierna och oss andra, där vi från centern, folkpartiet och moderata samlingspartiet vill se mångfalden och därmed en ökad valfrihet för barnfamiljerna. Det är framför allt genom utformningen av det statliga stödet som man anger hur man vill att omsorgen skall se ut. Socialdemokraterna har genom åren haft ett synnerligen snävt synsätt där de kommunala daghemmen mycket starkt har prioriterats. Familjedaghemsversamheten har mera halvhjärtat accepterats som ett ofrånkomligt komplement.

Nu vill jag emellertid gärna erkänna att det under senare år har, som vi ser det, skett en förändring till det bättre. Det statsbidragssystem som riksdagsmajoriteten beslutade om 1983 och som bl. a. vi från centern hårt kritiserade, finns det numera ingenting kvar av. Även om också det nuvarande systemet har brister, vilket jag återkommer till, är det ändå klart bättre än det förra systemet.

Men det finns alltså fortfarande åsiktsskillnader mellan oss. Det främsta exemplet har redan tidigare debatterats flitigt, nämligen vårdnadsbidraget. Bl. a. innebär det att vi vill ta en del av barnomsorgspengarna för att ge småbarnsföräldrarna direkt i handen att användas efter eget val.

En annan skillnad kommer till uttryck i synen på vilka omsorgsformer som skall få del av statsbidraget. Det har skett lättnader i det tidigare så hårda regelsystemet. Detta har bl. a. inneburit att vi utöver kommunala daghem också fått daghem drivna av ideella organisationer och i föräldrakooperativ form. Det är bra. Men fortfarande förhindras flera verksamhetsformer från att komma in på det privilegierade statsbidragsberättigade området. Regler-

na för detta är närmast obegripliga. Det är t. ex. inte tillåtet för några förskollärare att starta ett daghem, hur duktiga och välmeriterade de än är. En missionsförsamling kan starta en förskola, men inte en församling i svenska kyrkan. Visst är det obegripligt! Det är inte konstigt att människor efterlyser logiken i det politiska beslutsfattandet, när det tar sig sådana här uttryck.

I den socialdemokratiska reservationen nr 2 kommer det fram att man är rädd för en segregation av barnomsorgen, om det skulle bli tillåtet med fler omsorgsformer. Jag tror att det är en överdriven farhåga. Ingen lär kunna förneka att vi under långa tider med hårt styrande regler och med ett begränsat verksamhetsutbud faktiskt har haft en segregation inom barnomsorgen. Det har t. ex. varit så, att det på många daghem knappast har förekommit några barn till föräldrar i LO-grupperna.

För oss i centerpartiet är det naturligt att ge småbarnsföräldrarna förtroendet att själva välja omsorgsform för sina barn. Det är också naturligt för oss att överlåta ett större ansvar på kommunerna när det gäller att möta barnfamiljernas behov. Sedan länge har vi hävdats att barnomsorgen skall byggas ut, så att alla som efterfrågar en plats också skall få en. Det skall vara en hög kvalitet på all omsorg samtidigt som det skall ges möjlighet för föräldrarna att ta del av och också påverka innehållet. Vi anser nämligen att det är mycket viktigt att barnomsorgens pedagogik utarbetas tillsammans med föräldrarna för att barnen på ett naturligt sätt kan få kontakt med vuxenvärlden och med de vardagssysslor som förekommer i hem och familj. Det är också viktigt att barnen får kunskap om de etiska grunder som vårt samhälle vilar på liksom bakgrunden till de traditioner som finns i vårt samhälle. Sådana pedagogiska inslag måste, inkl. kunskap om natur och omgivning, delges barnen utifrån de förutsättningar förskolebarnen har.

För oss i centerpartiet har det alltid varit självklart att också familjedaghemmen skall uppmuntras och få del av insatser för att höja kvaliteten. Det råder inget tvivel om att familjedaghemmen fyller ett mycket stort behov, och att det för många är det bästa alternativet. Vad vi, och många med oss, har saknat och många gånger efterlyst är bl. a. ett initiativ från socialstyrelsen för att stödja och uppmuntra också den här verksamhetsformen på samma sätt som man gör med den institutionella omsorgsverksamheten. Därmed skulle man ge dagmammorna en högre yrkesstatus.

Under det senaste året har det glädjande nog hänt en del. Det har nämligen getts ut några skrifter som vänder sig dels till politiker och personer i ledande ställning, dels till yrkesverksamma. Det finns anledning att hälsa med tillfredsställelse att man börjat intressera sig för den här gruppen, inte minst mot bakgrund av att inte mindre än 162 000 barn tas om hand i familjedaghem. Samtidigt är det en ökande andel av föräldrar till skolbarn som väljer denna form.

Vi från centerpartiet är övertygade om att man ute i kommunernas socialförvaltningar och socialnämnder har kompetens för att avgöra när en verksamhet uppfyller nödvändiga kvalitetskrav och därmed är lämplig att tas in i barnomsorgsplanen.

Med den ökade flexibilitet som vi förordar, kan man snabbare bygga ut barnomsorgen till full behovstäckning på så sätt att det blir möjligt att bättre

än nu möta barnfamiljernas behov. Då ökar också deras trygghet och trivsel i tillvaron.

I dag finns det inga möjligheter att få statsbidrag för barnomsorg som drivs i svenska kyrkans regi. Eftersom intresset för och efterfrågan på kristna alternativ i barnomsorgen kraftigt ökar i hela landet uppstår frågan: Av vilket outgrundligt skäl är svenska kyrkan förhindrad att arbeta på samma villkor som andra?

Hos många föräldrar finns en förväntan att kyrkan kan tillföra daghemsverksamheten något väsentligt. En miljö som är präglad av lek, ansvarstagande, gemenskap och andakt är vad många efterlyser. Eftersom både muslimer, mosaiska trosbekännare, katolska församlingar och frikyrkor kan få statsbidrag till barnomsorgsverksamhet, ter det sig ofattbart att just svenska kyrkan ställs utanför. De argument som utskottsmajoriteten anförde till sitt försvar är verkligen inte övertygande.

Barnomsorg i föräldrakooperativ form är en tämligen ny företeelse. Intresset ökar dock alltmer. Initiativet till att starta föräldrakooperativ kommer vanligtvis från föräldrarna själva. De som skall vara banbrytare på en ort måste vara utrustade med stor energi, vilja och envishet. Det skulle underlätta högst betydligt om exempelvis socialstyrelsen fick till uppgift att sammanställa ett material om olika förekommande modeller av kooperativa dag- och fritidshem samt hur man lämpligen kan gå till väga när man startar ett sådant. Ett uppdrag av det slaget skulle också vara en markering av att man från riksdagen uppmuntrar den här typen av verksamhet, där föräldrar bevisligen deltar i omsorgen av sina barn på ett alldeles särskilt aktivt sätt.

Utskottsmajoritetens svar på motionskravet i det här sammanhanget är inte alls relevant. Man hänvisar till ett material som mycket litet har med den här frågan att göra.

Det är inte bara inom sjukvården som man kan konstatera eller befara kriser. Inom hela vårdområdet finns numera avsevärda rekryteringsproblem. Också inom barnomsorgen lämnar många sitt yrke. Förskollärare och barnskötare övergår till annan verksamhet. Eftersom man inte klarar av att nyrekrytera i motsvarande grad uppstår nu en ökande personalbrist.

Skall vi klara av utbyggnadsmålet som riksdagen har uppsatt, måste vi ha tillgång till välutbildad personal om en hög kvalitet skall kunna upprätthållas.

Det "program" som utskottet hänvisar till finns det anledning att vara skeptisk till, eftersom inte minst utbildningen av förskollärare har varit tämligen planlös.

Herr talman! Jag yrkar bifall till alla de reservationer i betänkande 13 där centrens ledamöter finns angivna och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 26 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 27 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Det var Rosa Ösths rosande av familjedaghemmen som fick mig att begära replik. Vpk är ju litet kritiskt inställt till familjedaghem. Vi tycker att det är en privat form av barnomsorg. I stället vill vi satsa på daghem

och fritidshem, som vi tycker är en bättre omsorg. Det är både en kollektiv omsorg och en pedagogisk omsorg.

För någon tid sedan stod att läsa i tidningen Riksdag & Departement att kvaliteten inom barnomsorgen på flera punkter har blivit sämre. På daghemmen trängs allt fler barn på mindre yta, samtidigt som det går allt fler barn per dagmamma.

Enligt Riksdag & Departement har var tredje dagmamma fler än sju dagbarn att ta hand om. Jag vill fråga Rosa Östh om hon anser att detta är förenat med en bra barnomsorg.

Anf. 28 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Det jag särskilt betonade i mitt anförande när det gäller familjedaghemmen var hur viktigt det är att man hela tiden också kommer ihåg den verksamheten för att kunna ge den stimulans och höja kvaliteten.

Jag tycker inte att det är bra med sju eller fler barn i ett familjedaghem. Anledningen till att vi har det så i dag är ett resultat av de beska frukterna vi får skörda efter ett undermåligt statsbidragssystem som beslutades 1983. Det har verkat styrande på så sätt att heltidsbarnen har placerats i daghem och alla deltidsbarn i familjedaghem. För att en dagmamma med de premisserna skall kunna få en acceptabel inkomst tvingas hon ta så många barn. Det är förklaringen.

Anf. 29 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Förklaringen till att det finns så många familjedaghem är att man inte har byggt ut den vanliga daghemsomsorgen och att det har funnits ett motstånd i kommunerna mot att satsa på daghem. Man har tyckt att det var bättre med familjedaghem. Det har varit mer flexibelt, och man har trott att det skulle bli billigare, vilket det inte blir.

I den kommun som jag har följt verksamheten i under 20 år krävde de borgerliga partierna större satsning på familjedaghem eftersom det var mer följsamt jämfört med deras ideologi, och det kan jag förstå.

Därför har vi så många familjedaghem. Men vore det inte bättre att satsa på att utbilda de dagmammor som finns till förskollärare och se till att de kommer in i den vanliga kommunala barnomsorgen, så att man på det sättet får en bättre kommunal barnomsorg?

Anf. 30 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag tror inte att jag kan komma överens med Inga Lantz, som är helt låst i sin kollektivistiska syn.

Eftersom vi fortfarande – trots att familjedaghemsverksamheten är väl utbyggd – har en kö av människor som efterfrågar just den barnomsorgsformen, finns det anledning att också fortsättningsvis satsa på den och satsa på att höja kvaliteten där; på den punkten är vi i alla fall överens.

Anf. 31 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! En av de fyra hörnstenarna i den socialdemokratiska familjepolitiken är barnomsorgen. En väl utbyggd och utvecklad barnomsorg är viktig för barnen, men den är viktig även för deras föräldrar, då den

gör det möjligt för dem att förvärvsarbeta eller studera. I dag förvärvsarbetar 85 % av kvinnorna med barn under sju år.

För att klara den av riksdagen fastställda målsättningen om en rätt för alla barn från ett och ett halvt års ålder att delta i kommunal barnomsorg, är det viktigt att statsbidraget till barnomsorgen inte sänks. Som vi hört tidigare föreslår de borgerliga partierna att statsbidraget till barnomsorgen sänks med minst 2,2 miljarder för att finansiera införandet av ett vårdnadsbidrag. En sådan minskning av statsbidraget till kommunerna skulle medföra att utbyggnaden av barnomsorgen skulle bromsas. Även om de borgerliga partierna i riksdagen anser att kommunerna skall kompensera det minskade statsbidraget genom kraftigt höjda daghemstaxor, kommer utbyggnaden att påverkas, och då är valfriheten borta för småbarnsfamiljerna. Då får många föräldrar i småbarnsfamiljer som vill fortsätta förvärvsarbeta försöka lösa sina barnomsorgsproblem genom en massa provisoriska lösningar som gynnar varken barn eller föräldrar eller också avstå från att förvärvsarbeta och tvingas stanna hemma för 41 kr. om dagen, för att inte barnomsorgen går att ordna. Det är kommunerna som bygger ut och ansvarar för barnomsorgs- verksamheten, och i detta ligger en stor trygghet inbyggd för föräldrarna.

Herr talman! För många familjer skulle ett införande av det föreslagna vårdnadsbidraget innebära att föräldraförsäkringen inte byggs ut att gälla tills barnet är 18 månader och att garantibeloppet sänks från 60 kr. per dag till 41 kr. från det att barnet är 9 månader. Det kommer inte att medföra att föräldrarna kan stanna hemma medan barnen är riktigt små, utan det innebär i stället ett ökat krav på spädbarnsplatser i barnomsorgen.

För ett år sedan beslöt vi här i riksdagen om nya statsbidragsregler som gäller från den 1 januari 1988. Enligt det nya systemet utgår statsbidrag till daghem, fritidshem och deltidsgrupp med en summa per enhet för varje femtontal barn som är inskrivna. Dessutom utgår statsbidrag till familjedaghem, öppen förskola och nattöppna daghem. Till alternativa daghem och fritidshem utgår samma statsbidrag, om de inte bedrivs i vinstsyfte. Till barnomsorg i svenska kyrkans regi utgår inte något statsbidrag.

Utskottet föreslår att till bidrag till den kommunala barnomsorgen anvisas ett förslagsanslag på 9 795 milj. kr. för budgetåret 1988/89. Då beräknas 498 200 barn få plats i barnomsorgen, därav 225 300 i daghem, 91 400 i fritidshem och 181 500 i familjedaghem. Antalet barn som deltar i deltidsgupper beräknas till 80 000.

Att vi nu skulle förändra statsbidraget igen, som de borgerliga partierna yrkar, skulle innebära ytterligare ett orosmoment och försena utbyggnaden av barnomsorgen ytterligare.

De borgerliga förslagen är inte preciserade men skulle förmodligen innebära att kommunerna, framför allt de som har satsat på daghem, skulle få statsbidragen sänkta ytterligare utöver det framlagda förslaget, för att finansiera vårdnadsbidraget. Statsbidrag skall enligt det borgerliga förslaget utgå till alla omsorgsformer oavsett huvudman. Kommunerna skulle tvingas att uppta alla alternativa former i barnomsorgsplanen, oavsett vem som driver verksamheten och oavsett vilken ideologi eller vilket alternativ som de företräder.

Beträffande vpk:s förslag om ett 75-procentigt statsbidrag kan jag bara

konstatera att det i dag inte finns några statsfinansiella möjligheter att utge ett sådant bidrag.

Herr talman! I motioner från de borgerliga partierna yrkas att statsbidrag skall utgå även till verksamheter som bedrivs i svenska kyrkans regi. När riksdagen förra våren behandlade frågan om nya statsbidragsbestämmelser avsågs motioner med samma innebörd. Något nytt har inte inträffat sedan dess. Svenska kyrkans församlingar är jämställda med primärkommuner, med en egen beskattningsrätt. Men det är den borgerliga kommunen som enligt lag är ålagd att bedriva barnomsorgsverksamhet. Detta är en stor, principiell fråga som inte torde kunna lösas förrän frågan om kyrkans skiljande från staten är löst. Däremot är det inget som hindrar att föräldrar inom svenska kyrkan bildar föräldrakooperativ eller en ideell förening som bedriver verksamheten. I ett sådant fall utgår statsbidrag.

Herr talman! I statsbidraget till dag- och fritidshem är inräknat ett bidrag till barn med behov av särskilt stöd. Kommunerna får själva avväga var dessa resurser behöver tillföras, t. ex. beroende på den sociala strukturen i de olika bostadsområdena eller om det i någon barngrupp finns ett handikappat barn. Att tillföra ytterligare extra förstärkningsresurser till kommunerna, som vpk vill, har utskottet inte funnit erforderligt.

I två enskilda motioner tar man upp frågan om att dagbarnvårdarnas egna barn skall få räknas in i underlaget till statsbidrag. Riksdagen har tidigare behandlat denna fråga och avslagit förslaget. Enligt utskottets uppfattning skulle detta utgöra ett förtäckt vårdnadsbidrag, och det är inte någon kommunal angelägenhet. Riksdagen har också som underlag för statsbidragsreglerna fastställt att som kommunalt familjedaghem räknas en dagbarnvårdare som är anställd av kommunen för att i sitt hem vårda andra föräldrars barn under 13 år. Som inskrivna barn får inte dagbarnvårdarnas egna barn räknas. Utskottet har inte heller funnit några skäl att ändra statsbidragsreglerna i detta avseende.

Herr talman! Det finns fortfarande en del frågor som inte är lösta, t. ex. i fråga om tillgänglighet till barnomsorg. Även andra problem finns. Detta har medfört att det har funnits en snedfördelning i barnomsorgen som främst drabbat barn från LO-familjerna. Regeringen har därför gett socialstyrelsen i uppdrag att belysa dessa problem, och socialstyrelsen har nu antagit en arbetsplan som omfattar nio delstudier. Där skall bl. a. tas upp frågan om tillgängligheten vid olika tider på dygnet och konsekvenserna för barnen av barnomsorg på obekvämt arbetstid. Det samlade arbetet enligt planen beräknas vara avslutat under budgetåret 1989/90.

Vpk kräver, liksom tidigare år, att bindande normer återinförs. Enligt utskottets uppfattning bör vi inte återgå till dessa. Det åligger kommunerna att bedriva en bra barnomsorg, och det gör de flesta kommuner. För att stärka den pedagogiska verksamheten i kommunerna utgav socialstyrelsen våren 1987 ett pedagogiskt program för förskolan. I förra månaden utkom skriften Kommunala familjedaghem, som ingår i socialstyrelsens serie Allmänna råd. Det är nu upp till kommunerna att tillsammans med personalen utarbeta riktlinjer för verksamheten.

Herr talman! Utbyggnaden av barnomsorgen till full behovstäckning är oerhört viktig. Riksdagen har redan slagit fast att detta skall ha skett till 1991.

Om kommunerna då inte har klarat av detta, har biträdande socialministern aviserat att han är beredd att komma med en lagstiftning. Kommunerna har några år på sig att uppfylla detta mål. Det är viktigt att regeringen följer utvecklingen och har en hög beredskap. Men att, som vpk vill, inrikta utbyggnaden på endast dag- och fritidshem skulle i många kommuner medföra stora problem. Familjedaghemmen kan vara ett bra alternativ, om de kompletteras med pedagogisk verksamhet i form av öppen förskola eller deltidförskola. Sedan 1982 har det tillkommit 62 000 nya daghemsplatser och 24 000 familjedaghemplatser.

Vpk yrkar i likhet med tidigare år också på införande av ett anordningsbidrag. Riksdagen har uttalat att den ser positivt på den stimulans som ett anordningsbidrag skulle utgöra men att det vid ett övervägande om införande av ett sådant måste tas hänsyn till sysselsättningskäl och statsfinansiella skäl. Utskottet är därför inte nu berett att förorda införande av ett anordningsbidrag. Men det är glädjande att de borgerliga partierna i motsats till tidigare år inte är negativa till ett anordningsbidrag.

Herr talman! Till detta betänkande finns fogade 26 reservationer. De flesta har vi debatterat tidigare i år, och en del har jag redan berört.

Information om alternativ barnomsorg har socialstyrelsen givit, bl. a. i Meddelandeblad nr 31/87.

Beträffande de moderata reservationerna om skolförberedande verksamhet vill jag hänvisa till att förskola-skola-kommitténs betänkande bereds i regeringskansliet. Ute i kommunerna pågår skolförberedande verksamhet både i daghemmen och i deltidförskolorna. Och i det pedagogiska programmet understryks dessutom vikten av denna verksamhet.

När det gäller de kristna grundvärderingarna i förskolan vill jag återropa vad utskottet uttalade när riksdagen antog det pedagogiska programmet. Riksdagen uttalade då att personalen måste sträva efter att ge barnen en nyanserad bild av och inblick i olika kulturers samlevnadsformer och sätt att leva. Inlevelse i och förståelse för den egna och andra kulturers särdrag har stor betydelse för såväl de svenska barnen som barn med annan kulturell och språklig bakgrund. Som framhålls i det pedagogiska programmet är det också viktigt att barnen får samtala om och bearbeta tros- och livsfrågor. Utskottet framhåller också att en samverkan med svenska kyrkan eller andra religiösa samfund är lämplig när det t. ex. gäller de stora religiösa högtiderna eller när det annars är aktuellt att ta upp trosfrågor.

Det är kommunerna som har ansvaret för tillgången på personal inom barnomsorgen. Därmed har de också ansvar för vilken personal som anställs. På många platser, framför allt i storstäderna, är personalsituationen oroande. Regeringen har tillsammans med socialstyrelsen uppmärksammat detta och har vidtagit ett flertal åtgärder för att få fler att söka sig till barnomsorgen och till utbildningen inom denna. Bl. a. har utbildningsplatserna ökat. Antalet sökande både till förskolläro- och till barnskötarutbildningen har också ökat med 50 %, och detta är glädjande. Åtgärder har således redan vidtagits för att förbättra personalsituationen. Socialstyrelsen följer dessutom årligen upp personalbehovet, och utredningar pågår för att klarlägga orsakerna till avgångarna. Men det gäller också för kommunerna att vidta åtgärder för att behålla den personal som redan finns.

Herr talman! Slutligen vill jag framhålla att det än en gång föreligger reservationer beträffande bidrag till Lunds kommun för utvecklingsarbete. Utskottet vidhåller här sin uppfattning att det är regeringen som har att ta ställning till vilka projekt som bör ha bidrag inom ramen för statsbidrag till utvecklings- och förnyelsearbete.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2, 10 och 11 samt i övrigt till utskottets hemställan i betänkande 13 och därmed avslag på samtliga andra reservationer.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 32 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Anita Persson säger att det ligger en trygghet i att det är kommunen som bygger barnomsorgen. Tryggheten ligger inte i kommunen, utan i att familjen har möjligheter och förutsättningar att välja mellan olika alternativ. Vad är detta för trygghet för den som inte vill ha en kommunal barnomsorgsplats, som kanske bor där sådan inte finns eller som har ett barn som är infektionskänsligt? Vår konstruktion stimulerar utbyggnaden av barnomsorgen. Den stimulerar olika alternativ, idéer och nya projekt, som kan knoppa av sig och därmed ge stimulans till en enorm utbyggnad. Hur skall ni socialdemokrater betala den enorma utbyggnad av den kommunala barnomsorgen som ni siktar till?

Anita Persson sade vidare att alternativen får statsbidrag på samma villkor. Men om jag läser i socialstyrelsens Meddelandeblad om vad som skall gälla efter den 1 januari 1988, framgår det helt klart att statsbidrag inte utgår till deltidsgupper, öppen förskola eller trefamiljssystem som drivs av annan huvudman än kommun. I så fall skulle jag vilja att Anita Persson tar avstånd från det som står i socialstyrelsens Meddelandeblad.

Jag skulle också gärna vilja ha redovisat ett skäl till att man inte kan få starta eget. Låt oss säga att två erfarna förskollärare eller barnskötare – som kanske har svarat för en kvalitetsmässigt mycket fin verksamhet i kommunal regi – vill starta och driva ett daghem eller en förskola i egen regi, som ett eget litet företag. Vad är det för fel som då plötsligt uppstår på dem? Kan Anita Persson redovisa ett skäl för detta? Varför skall inte svenska kyrkan kunna få driva förskolor eller daghem? Varför skall inte statsbidrag utgå likvärdigt? Det är ett fullständigt mysterium att detta inte kan ske.

Det bedrivs pedagogisk verksamhet ute i landet, säger Anita Persson. Ja, visst gör det. Det bedrivs en mycket bra pedagogisk verksamhet på många håll. Vad vi syftar till är emellertid att få en pedagogisk verksamhet som är utformad av skolöverstyrelsen. Den skall vara skolförberedande. Huvudmannaskapet skall alltså ligga under skolan. Vi vill få en svensk förskola som är basen för skolan. Det skulle vara till gagn för barnen, för deras fortsatta utveckling och fortsatta skolgång.

Anf. 33 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Anita Persson sade att det borgerliga förslaget om vårdnadsbidrag hotar utbyggnaden av barnomsorgen genom att det skapas provisoriska lösningar: Det är alldeles uppenbart att det i hennes värld bara är kommunen som kan svara för att barnomsorgen byggs ut. Där skiljer vi oss åt högst avsevärt. I en icke-socialdemokratisk värld har vi nämligen även alternativa barnomsorgsformer.

Jag vill något upprepa vad jag sade om dessa tre delar. Kommunen får i dag statsbidrag för barnomsorg. Detta statsbidrag kommer att bli 12 000 kr. mindre per plats. I gengäld får kommunen 12 000 kr. mer från föräldrarna för barnomsorgsplatsen. Det är alltså fråga om exakt samma summa pengar. Andra kommunala resurser påverkas i någon mån av barnomsorgsförslaget. Men den indragning som ligger däri ger fullt utrymme för den utbyggnad av barnomsorgen som redovisas i Kommunförbundets bilaga till långtidsutredningen. Det handlar om ungefär 0,6 procentenheter av den tillväxt på litet drygt 1 % i kommunal volymexpansion som beräknas framöver. Det finns alltså exakt samma utrymme för denna utbyggnad i det borgerliga förslaget som i det socialdemokratiska. De två delarna är helt identiska. I det borgerliga förslaget tillkommer därutöver en komponent som gör att det blir lättare att nå målet för behovstäckning inom barnomsorgen, nämligen nya dagisformer. De barnomsorgsformerna vill socialdemokraterna uppenbarligen inte ha, och det är ett svårbegripligt faktum för mig.

Anita Persson sade att det borgerliga förslaget om vårdnadsbidrag inte var preciserat. Det kan hon ju möjligen tycka, men vad tycker hon i så fall om det socialdemokratiska förslaget? Det finns över huvud taget inte i så fall.

Anf. 34 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Man kan undra hur Anita Persson gått till väga när hon skaffat underlag till profetian om hur det skall gå med en borgerlig familjepolitik. Jag skulle kunna påminna Anita Persson om alla de frågor där socialdemokraterna numera helt anammar de borgerliga förslag som man tidigare motarbetat. Det gäller flerbarnstilläggen och de föräldrakooperativa daghemmen. Jag har heller inte hört att socialdemokraterna numera ifrågasätter rätten till tjänstledighet för småbarnsföräldrar – för att ta några exempel.

Vad jag kan utgå ifrån att Anita Persson inte har tagit del av är de uttalanden av opartiska bedömare, som konstaterat att alla barnfamiljer tjänar på det borgerliga vårdnadsbidraget.

När det gäller påståendet om att utbyggnaden av barnomsorgen skulle gå i stöpet, om vårdnadsbidraget och övriga borgerliga förslag genomfördes, vill jag påstå att jag har ganska långårig erfarenhet av hur barnomsorgsutbyggnaden går till och vilka regler som styr den. Jag vill påstå att det inte finns någonting som så mycket hindrar utbyggnaden av och så mycket styr barnomsorgen som hårda centrala regler som skall följas. De begränsar då också mångfalden.

Till slut vill jag säga beträffande statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi, att när vi först krävde det sade socialdemokraterna i socialutskottet att det var en fråga som man borde kunna lösa. Nästa steg var att man

skulle lösa den här frågan i ett större sammanhang. Nu är det så att det inte kan ske förrän man skiljer kyrkan från staten. Jag måste säga att det låter helt fantastiskt. Om riksdag och regering bestämmer sig för att svenska kyrkan skall ha möjlighet att bedriva förskoleverksamhet, då kan man också lösa det här problemet. Det är alldeles självklart, Anita Persson.

Anf. 35 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! När det gäller vpk:s förslag om att statsbidrag bör utgå med 75 % av driftkostnaderna sade Anita Persson att vi inte har råd med det. Men vi har ju finansierat de förslag som vi har lagt fram i vår barnomsorgsmotion genom att vi föreslår en höjning av den s. k. barnomsorgsavgiften, som finansierar barnomsorgen och som tas ut av alla arbetsgivare och egenföretagare. Den uppgår i dag till 2,2 % av löneunderlaget. Om man höjer den till 2,7 % får man råd att göra de nödvändiga förbättringar inom barnomsorgen i fråga om både kvalitet och kvantitet som vi föreslår i vår motion. Det finns alltså alla möjligheter att finansiera förslag som man tycker är vettiga och bra.

Sedan sade Anita Persson att det inte behövs några bindande normer utan att kommunerna klarar detta själva. Men vad som har redovisats på senare tid är att det av olika skäl har blivit försämringar inom barnomsorgen. Det är nu mer regel än undantag att man har överinskrivningar. Detta kunde man också läsa i ett nummer av Riksdag & Departement. Man har överinskrivningar på mindre ytor för barnen och med mindre personal, eftersom personalen slutar och vakanser och vikarier numera förekommer i stor utsträckning inom barnomsorgen. Det är klart att det är en försämring – det vittnar både föräldrar och barn om. Det skall också sägas att barnomsorgen på vissa håll är mycket bra, men den hotas, och därför är det viktigt att man ser till kvaliteten.

Daghem och fritidshem är det som vpk vill ha. En kommunal daghemsutbyggnad och en kommunal fritidshemsutbyggnad är de formerna vi vill satsa på. Hur skall man klara utbyggnaden? Ja, det går inte med vårdnadsbidrag. Om det införs kommer stora resurser att tas från barnomsorgen, precis så som Anita Persson sade. Även om vi hittar en annan modell, nämligen en utbyggd föräldraförsäkring, frågar man sig hur man skall klara utbyggnaden av barnomsorgen. 90 000 barn kommer att stå i kö för barnomsorg 1991 – det har LO räknat ut. Man räknar med att 34 % får plats på dagis och 15 % på fritids. Det innebär alltså ett stort glapp mellan behov och vad som finns. Tänker man satsa på öppna förskola och deltidsförskola för att täcka behovet av barnomsorg? Är det så regeringen tänker göra? Det måste i så fall bli dubbla omsorgsformer, och det måste bli mycket dyrare.

Vore det inte bättre att satsa just på daghems- och fritidshemsutbyggnad som en heltäckande omsorg? Det är det som föräldrarna efterfrågar i första hand. Sedan får de ofta ta det som bjuds, men det är en annan sak. Om man ser till behov och efterfrågan finner man att det är daghem och fritidshem som föräldrarna vill ha.

Anf. 36 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! Först till Inga Lantz: Höjda barnomsorgsavgifter kan medföra andra effekter som kan få mycket svåra konsekvenser för statsfinanserna. Ja, visst finns det fler barn i daghemmen nu. Genom det nya statsbidragssystemet har man ju fått möjlighet att utnyttja platserna. Man sätter in deltidbarn och heltidsbarn. När det gäller den platsbrist och de köer som finns förutsätter jag att regeringen följer problemet noga och lägger fram ett lagförslag, om man ser att det inte går att klara av utbyggnaden till 1991.

Visst blir det ett avbräck, Ann-Cathrine Haglund och även Anne Wibble, om statsbidraget minskar till daghemmen. Då drar sig kommunerna för att bygga. Man säger att kvinnorna kan stanna hemma och vårda sina barn, eftersom de ju får ett vårdnadsbidrag. Men går man ut och frågar vad barnfamiljerna vill ha, så visar det sig att de vill ha plats för sina barn i ett kommunalt daghem. Enligt den barnomsorgsundersökning som SCB gjort vill 77 % av de tillfrågade ha plats för sina barn i kommunalt daghem, 20 % vill ha familjedaghem och 3 % vill ha en alternativ barnomsorg, kooperativa barnomsorgsformer. Varför vill man ha de kommunala daghemmen eller familjedaghemmen? Jo, därför att det innebär en trygghet när kommunen har ansvar för barnomsorgen. Kommunerna har faktiskt ett ansvar även för de alternativa barnomsorgsformerna, eftersom det ju är kommunerna som fördelar statsbidraget och gör upp barnomsorgsplanen. Det innebär att man försöker hålla en viss kvalitet på verksamheten.

Anne Wibble! Jag sade inte att ert förslag till vårdnadsbidrag var opreciserat. Det är mycket noga preciserat. Vad jag sade var att det statsbidragssystem som ni föreslår skall införas i stället för det nuvarande statsbidragssystemet är opreciserat.

När det gäller statsbidrag till svenska kyrkan så berörde jag det i mitt huvudanförande. Svenska kyrkan har en egen beskattningsrätt, och det är kommunerna som har ansvaret för barnomsorgen. Det skulle vara mycket besvärligt och inte rätt om staten då skulle gå ut med ett statsbidrag. Däremot får man statsbidrag om man anordnar barnomsorg i alternativ form.

Anf. 37 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte att Anita Persson riktigt har förstått det här. Pengarna återförs ju, men det är föräldrarna som avgör hur barnomsorgspengarna skall användas. Det är föräldrarna som avgör vilken barnomsorg de tycker skall få stöd av statsbidraget. Samtidigt kan vi få en utveckling av en mängd olika former av barnomsorg som ofta kostar mycket mindre, kanske inte mer än hälften. Vi kan också få en skjuts åt utbyggnaden av barnomsorgen. Den skjutsen får vi aldrig med det socialdemokratiska systemet.

När det gäller svenska kyrkan vill jag citera Rosa Östh när hon säger att om regeringen och riksdagen ville att svenska kyrkan skulle få statsbidrag för förskoleverksamhet och om regeringen ville stötta den verksamheten då skulle man självfallet besluta om detta i stället för att skylla på en mängd andra saker.

Jag vill också ställa frågan: Vad är skälet till att man inte kan ge lika behandling åt två förskollärare eller en förskollärare och en barnskötare som

startar eget? Jag vet att jag har ställt den frågan till Anita Persson flera gånger förut i kammaren och aldrig fått något svar på vad det blir för fel på dem om de bedriver det hela som enskild verksamhet.

Jag har inte heller fått någon förklaring till det som står i meddelandebladet från socialstyrelsen om hur statsbidraget skall utgå. Där står det entydigt att statsbidrag inte skall utgå till deltidsgupper som bedrivs av annan huvudman än kommun. Om man bildar en förening eller något annat och startar deltidsgupper får man i alla fall inte statsbidrag. Det hjälper inte vad man än gör!

Anf. 38 ANNE WIBBLE (fp) replik:

Herr talman! Anita Persson envisas med att säga att förändringen i och med vårdnadsbidragets införande skulle reducera barnomsorgsutbyggnaden. Nu tycks hon påstå att det bara är statsbidragets storlek som påverkar utbyggnaden. Det är oerhört konstigt! Det måste väl i all sin dar vara den totala mängd pengar som kommunen får för barnomsorg som i så fall är avgörande – och den blir ju precis densamma. Mycket egendomligt!

Anita Persson hänvisar också till en SCB-undersökning som enligt henne visar att alla föräldrar vill ha just kommunala daghem. Men då så, det är väl utmärkt! Då finns det ju ingen som helst risk – om man nu ser en risk i detta – att även tillåta andra former av daghem om ingen skulle vilja ha dem. Sanningen är väl snarare den att det i frågeformuläret var väldigt otydligt beskrivet vad annat än kommunalt daghem innebar, och därför fanns det små möjligheter att uttrycka preferens för andra barnomsorgsformer.

Får jag slutligen, när Anita Persson ändå har några minuter kvar av sin taletid, upprepa en här i kammaren flera gånger ställd fråga: När tänker socialdemokraterna tala om hur deras förslag ser ut och hur det skall finansieras? Inte förrän så har skett finns det för de närmast berörda, nämligen föräldrar och personal och alla skattebetalare, någon som helst möjlighet att jämföra förslagen, analysera dem och se vilket förslag som uppfyller de olika målen bäst.

Anf. 39 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Ann-Cathrine Haglund sade här att hon inte trodde att Anita Persson hade förstått förslaget om vårdnadsbidrag. Jag tror i stället att det är så enkelt att Anita Persson och övriga socialdemokrater inte *vill* förstå det, helt enkelt därför att det naturligtvis är försmädligt att det för närvarande är oppositionen och inte regeringen som driver familjepolitiken framåt.

Jag undrar om Anita Persson innan hon kom in i riksdagen inte har varit kommunalpolitiker. Det kan inte vara möjligt att hon tror att kommunalpolitiker i dag avstår från att bygga ut barnomsorgen därför att kvinnorna skulle vara försörjda – eller hur hon uttryckte sig – av vårdnadsbidraget. För övrigt går det ju inte heller ihop med resonemanget från socialdemokraterna, där man i annat sammanhang säger att bidraget inte har någon ekonomisk betydelse.

Slutligen när det gäller svenska kyrkan: Det skulle inte vara möjligt att ge kyrkan statsbidrag, därför att kyrkan själv har möjlighet att utöva beskattningsrätt, påstås det. En sådan beskattningsrätt har ju faktiskt primärkom-

munerna också. Och det besväret, som Anita Persson hänvisar till, får vi veta om människor efterfrågar en omsorgsform som det finns anledning att tillgodose.

Anf. 40 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall också pressa på Anita Persson. Jag ställer min fråga en gång till: LO har beräknat att det 1991 med nuvarande utbyggnadstakt kommer att fattas 90 000 förskoleplatser.

Löftet att alla förskolebarn skall få barnomsorg efter 1991 kommer alltså att bli svårt att uppfylla. Ändå säger Anita Persson att problemet skall lösas. Då vill jag veta hur det skall gå till, det är ju bara tre år dit. Hur skall man kunna pressa in 90 000 barn i barnomsorgen på tre år? Med vilka omsorgsformer tänker regeringen infria löftet?

Anf. 41 ANITA PERSSON (s) replik:

Herr talman! 90 000 barn i kö, säger Inga Lantz. Siffran 90 000 avser både daghem och fritidshem. Vi tänker ju även utnyttja familjedaghemmen och komplettera dem med deltidförskola och med öppen förskola för att få god kvalitet.

Ann-Cathrine Haglund ställde en fråga om uteblivet statsbidrag till de alternativa deltidförskolorna. Under den borgerliga regeringens tid, Ann-Cathrine Haglund, föreslog Karin Söder ett statsbidragssystem, men det beslutet rev vi upp när vi kom tillbaka i regeringen. Även i det borgerliga beslutet hade alternativa deltidförskolor undantagits från möjligheterna att få statsbidrag. Jag tror att det är en svår avvägning mellan de olika barnomsorgsalternativ som föreligger med kortare barnomsorgstid.

Så till frågan om utbyggnaden och vårdnadsbidragets effekter. Jag kan redan se att vissa kommuner är mycket oroad av det förslag som har kommit med tanke på vad det innebär i form av minskade statsbidrag. För föräldrarna kommer det att innebära en avgiftshöjning på 1 000 kr. i månaden. Denna höjning får de oavsett om de har barnen placerade på heltid eller på deltid. Därför kommer inte föräldrar med barn placerade på deltid att få mer än 3 000 kr. över av vårdnadsbidraget när de har betalat barnomsorgsavgiften. Till detta skall läggas skatteeffekten av att bidraget läggs på toppen av inkomsten. Arbetar man deltid blir skatteeffekten inte så stor, men det blir den däremot om man arbetar heltid. Då kommer man inte att få ens 3 000 kr. kvar av vårdnadsbidraget.

Jag tror fortfarande att föräldrarna vill ha den trygghet som det innebär att kommunerna ordnar med kommunala daghem. Detta visar också efterfrågan. När det gäller väljarnas syn på den föreslagna familjepolitiken visar det sig av IMU:s statistik att av dem som är mellan 18 och 29 år föredrar 47 % vårt förslag. Vi kommer att presentera finansieringen och utbyggnaden före valet. I åldrarna 30–49 år fördelar sig intresset ungefär lika mellan det borgerliga och det socialdemokratiska förslaget. De äldre, farmor och farfar, väljer det borgerliga förslaget.

Talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund, Anne Wibble och Rosa Östh anhållit att, till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 42 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Det har varit en lång och intressant debatt i kammaren om familjepolitiken. Allteftersom tiden har gått har den från den borgerliga sidan utformats till en mer och mer högstämmd lovsång till det gemensamma förslaget till vårdnadsbidrag. Det är naturligt att den frågan präglar den här debatten, men samtidigt måste jag säga att andra delar av familjepolitiken och andra aspekter än dem som har tagits fram också på de här aktuella förslagen borde ha fått större utrymme. Det mest slående är ju att ingen egentligen har tagit upp barnen och barnens rätt i det här sammanhanget.

En förskola för alla barn, som vi beslöt om i december 1985, var i hög grad en rättighetsförklaring för våra barn. Alla barn – jag upprepar det, alla barn – skulle få rätt till en pedagogisk verksamhet inom förskolan. Den kunde utformas på olika sätt, i daghem, deltidsgupper och öppen förskola. Alternativ till daghemmen kunde också tänkas. Så var intentionen bakom beslutet. Därutöver var avsikten också att alla föräldrar som behöver tillsyn för sina barn därför att man arbetar eller studerar skulle ha rätt till det. Det är det beslutet vi från regeringens sida nu vill fullfölja.

Det är glädjande att konstatera att det nu finns åtskilliga belägg i forskningsrapporter om att svensk förskola står sig mycket väl och ger våra barn ett oerhört värdefullt tillskott i deras utveckling, liksom att vi har en förskola som är mer integrerad än i något annat land i världen. De här egenskaperna hos den framgångsrika svenska förskolan tycker jag också borde ha lyfts fram.

På den borgerliga sidan har man tonat ner de motsättningar som fortfarande finns kvar dem emellan. Det är ju inte så att de borgerliga nu är eniga om familjepolitiken, som det ibland uppges. Det finns stora skillnader – som jag uppfattar som grundläggande – på flera punkter. Moderaterna står för sitt förslag om ett särskilt skatteavdrag. Det motsätter sig de andra. Folkpartiet vill höja barnbidraget, och det vill man finansiera genom att sänka mjölksubventionerna. Det motsätter sig säkert centern.

Var de tre borgerliga partierna egentligen står när det gäller föräldraförsäkringen har jag blivit mer och mer funderad på under den här debattens gång.

Daniel Tarschys tycker jag kan sammanfattas på följande sätt: föräldraförsäkringen är bra men orättvis. Och då vet man ju inte riktigt vilken slutsats man skall dra om stödet för en fortsatt utbyggnad av föräldraförsäkringen. Jag tycker också att Daniel Tarschys på ett mycket påtagligt sätt i en passus i sitt inlägg ifrågasatte inkomstkompensationsprincipen. Det är i så fall att börja diskutera hela vårt socialförsäkringssystem och de ersättningsprinciper vi har där. Det är ju ett verkligt systemskifte som man då för upp på dagordningen, Daniel Tarschys!

I övrigt är naturligtvis småbarnsföräldrarnas situation och olika åtgärder för att ge ökat stöd åt dem den verkligt aktuella frågan. Den socialdemokratiska familjepolitiken innebär på den punkten ett oerhört genomarbetat och

genomtänkt system med tre komponenter: föräldraförsäkringen, barnomsorgen och den ledighetslagstiftning som också andra har varit med och skapat i den här kammaren.

Internationellt väcker detta system av åtgärder för småbarnsföräldrarna stor respekt. Jag kan förmedla intrycket att man nu på väldigt många håll, inte minst ute i Europa i olika former kopierar de svenska lösningarna med just det system av ekonomiskt stöd och barnomsorg eller förskola som vi har. Man har dock långt kvar innan man kommer upp i samma standard som vi har.

Det här systemets svaga punkt är egentligen att det inte är fullt utbyggt – för det är det ju inte. Kön till barnomsorgen utgör den verkligt stora orättvisan när det gäller svensk barnomsorg. Föräldraförsäkringen måste komma upp i sina 18 månader för att bli det komplement till barnomsorgen inom familjepolitiken som är avsikten.

Också föräldraförsäkringen kan vi behöva diskutera utifrån en sådan aspekt som Daniel Farschys tog upp beträffande de grupper vilkas ersättning inte kan relateras till en inkomst. Får jag påminna om att vi där har garantibeloppet att arbeta med och att vi också har höjt detta under de senaste åren.

Det krävs ytterligare ungefär 10 miljarder kronor i årsbudget för att förverkliga detta system på så sätt att vi bygger bort köerna till barnomsorgen och bygger ut föräldraförsäkringen till 18 månader. Det kan knappast beskrivas som en dålig familjepolitisk ambition att fullfölja det systemet. Detta är naturligtvis också svaret på frågan: Vad har socialdemokraterna att komma med? Vi är fast beslutna att fullfölja till systemets fulla utbyggnad, men vi är också på det klara med att detta är ett stort samhällsättagande och att vi måste ta det stegvis.

Just nu är kanske det viktigaste konstaterandet att vi socialdemokrater står fast vid riksdagsbeslutet från 1985. Vi tänker inte svika de småbarnsföräldrar som har sina barn i barnomsorgskön – de är nu ca 60 000. Inom parentes sagt är det 97 % av dem som står i kön som efterfrågar kommunala insatser, dvs. 77 % dagisplatser och 20 % familjedaghem, medan 3 % efterfrågar alternativen, som ni borgare talar så mycket om.

I den här kammaren kommer när voteringen äger rum i princip två förslag att stå emot varandra. I det ena fallet föreslår regeringen att 655 milj. kr. skall tillföras statsbidraget till barnomsorgen för att staten skall ta sitt ekonomiska ansvar för den fortsatta utbyggnaden. På den andra sidan står det borgerliga förslaget, som när det gäller barnomsorgen innebär ett med 4,3 miljarder kronor minskat statsbidrag när det får årseffekt. Så nog är alternativen i den här frågan tydliga!

En sak är vi mycket överens om: mer tid för barnen vill vi allesammans åstadkomma för småbarnsföräldrarna.

En brännande fråga blir då: Vilka krav skall man ställa på stöd och åtgärder som leder i den riktningen? Jag menar att det är tre saker man skall ställa upp som krav när det gäller ett ekonomiskt stöd till småbarnsföräldrarna:

1. att det skall vara ett rejält stöd, som innebär ett rejält tillskott i kassan,

2. att det med hänsyn till de inkomstskillnader som dess värre fortfarande är mycket påtagliga mellan män och kvinnor skall vara inkomstrelaterat.
3. att det skall vara flexibelt och gå att utnyttja på många olika sätt efter familjernas önskemål.

De här tre kriterierna uppfyller föräldraförsäkringen på ett utmärkt sätt. Samtidigt medger jag att vi bör kunna finna åtgärder som ytterligare förbättrar den, inte minst då det gäller att öka dess flexibilitet.

Däremot blir detta till en förödande principiell kritik mot det förslag till vårdnadsersättning som de borgerliga har enats om att lägga fram. Det ger en för låg ersättning. Det förhållandet att det inte är inkomstrelaterat innebär att det finns mycket starka incitament för att det blir kvinnan i familjen som får ersättningen. Slutligen finns det ingen flexibilitet, på det sätt som föräldraförsäkringen har.

Kritiken i övrigt mot vårdnadsbidraget tycker jag sammanfattas på ett utmärkt sätt i utskottets betänkande – tröskeleffekterna har vi pekat på i debatten, liksom att det finns ett ökat byråkratiskt krångel och att det blir en rundgång.

Det är några påpekanden jag vill göra beträffande det borgerliga sättet att argumentera för vårdnadsbidraget och kring vårdnadsbidraget som sådant. När jag läser reservation 1 till betänkandet 12 finner jag återigen denna vilseledande formulering om att föräldraavgifterna skall höjas med 12 000 kr. per heltidsbarn. Det leder alldeles fel! Om det verkligen gällde heltidsbarn, så skulle man på det sättet gå miste om avsevärda delar av de pengar som man nu på den borgerliga sidan menar att man får in. Omkring en tredjedel av barnen i daghem och familjedaghem är nämligen deltidbarn, och det förespeglas ju att det skulle tas ut en lägre avgift för dem.

Det här är mycket viktigt. Om man tänker sig en lägre avgiftshöjning för deltidbarn, måste ju konsekvensen bli antingen att man tappar inkomster till barnomsorgen eller också att heltidsbarnen får betala betydligt mer än de 12 000 kr. som man nu talar om. Det här är den ena saken när det gäller kritiken mot de 12 000 kronorna.

Så till den andra saken. Om man tar det totala antalet barn på daghem och i familjedaghem och multiplicerar den siffran med 12 000, blir det inte 4,3 miljarder. Om man är generös och räknar med en ordentlig utbyggnad av daghems- och familjedaghemsplatserna fram till 1989 och multiplicerar den siffran med 12 000, blir det inte heller då 4,3 miljarder. Det blir, såvitt vi kan räkna ut, ungefär 4 miljarder. Det fattas alltså fortfarande pengar. Man får bestämma sig. Antingen skall 4,3 miljarder tas in – dvs. den summa som man sänker statsbidraget med – eller också får man in mindre pengar med de här 12 000 kronorna. Som sagt: Ge besked om huruvida de 12 000 kronorna gäller heltidsbarn eller alla barn på dagis och i familjedaghem!

Det påstås att det nuvarande statsbidraget är orättvist i egentligen flera olika avseenden. Jag hinner inte behandla alla här, men *en* orättvisa är det lätt att belägga. Det är den orättvisa som bl. a. Ulla Tillander tar upp. Att kommunerna får olika del av det här statsbidraget beror till allra största delen på att kommunerna har en mycket olika utbyggnad, mycket olika volym när det gäller barnomsorgen. Detta innebär ju ett besked till föräldrarna,

nämligen att det är detta som är skälet till att en viss kommun har så pass mycket mindre volym än andra kommuner.

Att statsbidraget skulle missgynna vissa småbarnsfamiljer är också ett intressant påstående. Först och främst är ju avsikten att alla barn skall få möjlighet till del i förskolan och att alla föräldrar som så önskar skall få möjlighet till tillsyn. Det skall alltså gälla alla föräldrar, även hemarbetande. Men när det gäller de hemarbetande som frivilligt avstår från att utnyttja deltidsgupper eller särskilt avsedda öppna förskolor vill jag framhålla att man knappast kan känna någon direkt skyldighet att premiera dem. De har möjlighet att utnyttja den service som samhället genom riksdagsbeslutet vill ge, så när som på den kö som finns och som också är viktig.

Om vi räknar bort de barn vilkas föräldrar är lediga med stöd av föräldraförsäkringen, finner vi att ungefär att 80 % av alla förskolebarn deltar i någon form av barnomsorgsverksamhet. De är alltså betydligt fler än vad som påstås i den borgerliga motionen. Enligt min uppfattning är det framför allt folkpartiet som har bytt fot i den här frågan. Man har offrat mycket av sina gamla ideal, bl. a. när det gäller jämställdheten, för att få en enighet till stånd här. Tidigare kritiserade folkpartiet hårt de beskattade vårdnadsbidrag som framför allt centern lade fram förslag om, med tanke på de marginaleffekter som uppstår. Nu har folkpartiet ställt upp på ett sådant förslag. Folkpartiet har tidigare inte varit med när moderaterna velat finansiera vårdnadsbidrag genom att sänka statsbidraget till barnomsorgen. Men nu ställer folkpartiet upp på det också.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag säga att det är min alldeles bestämda uppfattning att det här förslaget till vårdnadsbidrag är en kompromiss, som pressats fram under hårt tryck och som vad gäller både utformning och finansiering uppvisar mycket påtagliga brister. Förslaget får sådana konsekvenser att jag inte tror att småbarnsfamiljerna har särskilt stor glädje av det. Det är orättvist och det motverkar jämställdheten. Det innebär med andra ord ett väsentligt steg tillbaka i familjepolitiken.

Anf. 43 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Stödet till barnfamiljerna består av två delar: barnbidragen som utgår lika för alla och föräldraförsäkringen som utgår enligt inkomstbortfallsprincipen. Ingen har i den här debatten bestritt att det bör vara så även i framtiden. Men när vi nu bygger ut stödet till småbarnsfamiljerna är frågan vilken sida vi skall bygga ut. Skall vi utöka stödet enligt inkomstbortfallsprincipen, som socialdemokraterna vill, eller skall vi öka den del av stödet som utgår lika för alla, alltså den del av stödet som är mera jämflik och som vi på den borgerliga sidan vill utöka?

Inte heller Bengt Lindqvist kunde ge ett svar på frågan när föräldraförsäkringen kommer att förlängas och hur detta skall betalas. Det är den fråga som liksom har svävat över hela den här debatten och som gång på gång har ställts till de socialdemokratiska debattörerna. I slutskedet av debatten kan vi alltså konstatera att vi inte får något besked på den punkten, att vi inte har två jämbördiga alternativ. I stället har vi ett klart utmejslat förslag från de borgerliga partierna och konturerna till ett förslag från socialdemokraterna.

När vi går ut i valdebatten och diskuterar finansieringen och dess effekter

kan vi inte föra någon diskussion om socialdemokraternas förslag, eftersom vi inte vet ett dyft om hur det förslaget skall finansieras. Det borgerliga förslaget tillför småbarnsföräldrarna 4 miljarder kronor och ökar därigenom förutsättningarna för en utbyggnad av barnomsorgen och för valfrihet och flexibilitet. Det ger också föräldrarna större möjligheter att själva välja hur mycket de skall arbeta, vilken form av barnomsorg de önskar och hur de i övrigt vill planera sina liv. Det är den stora poängen med det borgerliga förslaget.

Bengt Lindqvist erinrade om 1985 års beslut, där det slogs fast att alla barn vars vårdnadshavare förvärvsarbetar eller studerar får rätt till plats i daghem eller familjedaghem under den tid som behov av omsorg föreligger. Nyligen glädde sig Bengt Lindqvist åt kammarrättens beslut att underkänna den s. k. Linköpingsmodellen – dvs. att dagbarnvårdare inte skall ha rätt att skriva in sina barn i den kommunala barnomsorgen. Men riksdagen har ju uttalat att alla barn vars föräldrar förvärvsarbetar skall ha den rätten. Jag ställer följande fråga till Bengt Lindqvist: Anser Bengt Lindqvist att kommunala dagmammor inte förvärvsarbetar – varför vill statsrådet annars förmäna just de föräldrarna rätten att få sina barn inskrivna i den kommunala barnomsorgen?

Anf. 44 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall försöka pressa fram ett svar på den fråga som mest intresserar mig, och förmodligen också många barnfamiljer: Hur skall löftet om en plats inom barnomsorgen 1991 till alla som så önskar kunna infrias? Bengt Lindqvist medgav nyss att kön är besvärande. Att 90 000 förskolebarn, enligt LO:s beräkningar, kommer att sakna en plats 1991 – det gäller alltså inte både förskolebarn och fritidshemsbarn, som Anita Persson sade, utan bara förskolebarn – måste vara ett besvärande faktum. Samtidigt säger Bengt Lindqvist: Vi skall inte svika dem som står i kö. Men då vill jag veta hur detta skall gå till.

Varken öppen förskola i form av parklek, visserligen inomhus och med någon personal – det är dock inte alls säkert att det finns utbildad personal – eller deltidsförskolan täcker behovet när det gäller en heltäckande barnomsorg. Vad föräldrar efterfrågar, och det sade Bengt Lindqvist också, är daghem och fritidshem. Hur skall man täcka behovet av 90 000 platser fram till 1991? Och varför bygger man inte ut i snabbare takt under alla de här åren? Utredning efter utredning visar ju att barnomsorgen är lönsam. Alla vinner på att denna byggs ut. Det finns inga ekonomiska hinder när det gäller att bygga ut förskolor och fritidshem. Varje förskollärare medverkar i stället till dubbel lön i produktionsvärde. Varje förskollärare som en kommun anställer medverkar ju till att två andra kvinnor kan börja förvärvsarbeta. Det här är visserligen inga nyheter, men det framgår av en ny utredning som SFL har presenterat. Alla tjänar således på en utbyggnad. Kommuner, landsting, kvinnor och barn får en bra barnomsorg, om man ordnar det hela på ett bra sätt.

Frågan är: När utredning efter utredning visar att kvinnor vill ha en bra utbyggd barnomsorg, att den är lönsam, att den behövs för jämställdheten osv., vad är det då som gör att 1988 fortfarande bara 30 % av barnen har plats i daghem och 13 % i fritidshem?

Anf. 45 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Jag konstaterar att statsrådet gav ännu mindre besked än utskottets socialdemokratiska talesman om de frågor som vi tidigare ställde. Skall jag ta det till intäkt för att tveksamheten när det gäller framtida familjepolitik är ännu större i departementet än i den socialdemokratiska gruppen i riksdagen?

Jag blev skrämnd av ett uttalande som statsrådet gjorde i fråga om familjer som har en annan uppfattning om hur deras barn skall omhändertas än vad den socialdemokratiska regeringen har. Han sade ungefär så här: Den som frivilligt avstår från de tjänster samhället erbjuder har vi ingen skyldighet att premiera.

Det var ett klart besked, och jag är tacksam för det. I dag passar det mycket bra för de 250 dagmammorna i Linköping. Där är situationen följande:

Låt oss säga att det finns två familjer som heter Nilsson och Pettersson som bor på Östgötagatan. Familjen Nilsson bor på Östgötagatan 1 och familjen Pettersson på Östgötagatan 2. Båda familjerna är dagbarnvårdare, och båda har två barn. Förutsättningen för att de enligt socialdemokratisk modell skall få stöd för sin barnomsorg är att Nilssons barn på Östgötagatan 1 går över till Petterssons familj på Östgötagatan 2 och vice versa. Om de inte gör det får de inget statsbidrag.

Är det inte, herr statsråd, politisk galenskap att behandla familjer på detta sätt? Det kommer faktiskt att bli så att den stora barnbyttardagen bryter ut i Linköping när den socialdemokratiska regeringens direktiv vinner laga kraft också i högre instans. Är inte statsrådet beredd att ändra på sådana här tokigheter?

Det samlade bidraget till barnomsorgen ökar med flera miljarder med det borgerliga förslaget om vårdnadsersättning. Hur kan man då, Bengt Lindqvist, med bevarad intellektuell hederlighet stå i kammarens talarstol och säga att statsbidraget till barnomsorgen minskar? Det är tvärtom så att det ökar med flera miljarder. Men pengarna går i större utsträckning till föräldrarna än till kommunalpolitikerna, och det är detta som är stötande för den socialdemokratiska regeringen.

Jag konstaterar än en gång att det inte är hänsyn till barnen som styr socialdemokratisk politik i första hand utan hänsyn till den socialistiska ideologin.

Anf. 46 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist beklagade att vårdnadsbidraget präglar debatten. Men det är inte så konstigt när det inte finns något regeringsförslag på familjepolitikens område att diskutera.

Bengt Lindqvist sade att ingen har tagit upp barnens rätt. Men det är ju det som debatten hela tiden handlar om. Vårdnadsbidraget ger utrymme för mer tid för barn och föräldrar, och det under barnets hela förskoletid.

Det gäller också förskolans utbyggnad, och den underlättas av ett vårdnadsbidrag som ger föräldrar möjlighet att satsa på alternativ i barnomsorgen, på föräldrakooperativ, föreningsdriven barnomsorg eller andra privata alternativ.

Bengt Lindqvist sade vidare att den orättvisa fördelningen mellan kommu-

nerna beror på att kommunernas utbyggnad av barnomsorgen varierar. Skillnaden mellan det socialdemokratiska förslaget och de borgerliga partiernas gemensamma förslag är att det i vårt förslag inte bara är den barnomsorg som bedrivs i kommunal regi som räknas utan också den barnomsorg som bedrivs i alternativ eller i hemmet.

Sedan sade Bengt Lindqvist att vårt förslag om vårdnadsbidrag missgynnar kvinnor. Men vad vi kräver är den plats i samhällets och människolivets mitt som föräldraskapet innebär. Det är ett radikalt krav som gynnar både kvinnor och män men framför allt barnen, och därmed gynnar det också samhället som helhet. Det är ett i hög grad demokratiskt krav, därför att i rollen som förälder avancerar man aldrig till något mer än just förälder – men det är stort nog.

Det är just bristen på föräldrakontakt som har förorsakat att många ungdomar vållar problem i skolan och i andra sociala sammanhang eller att de känner ensamhet och rotlöshet. Förslaget om ett vårdnadsbidrag är en konkretisering av detta ovedersägliga faktum att man som förälder är oersättlig. Att den rollen får spelas väl och får sin tid är viktigt för alla parterers välbefinnande.

Vad har då ni socialdemokrater och regeringen att erbjuda? Den frågan har ställts många gånger i dag. Jo, ni står tomhänta. Ni har inte lagt fram något förslag, och vi vet inte heller om det blir något. Den barnomsorg som nu finns består av så dyra system att det är ekonomiskt svårt att bygga ut dem, och därtill är de mycket ojämlika. Föräldraskapet är något som man får utöva på sin fritid och på den snålt utmätta tid som återstår efter heltidsarbete och långa restider. Vi vill med vårt förslag bota den skadan.

Anf. 47 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Statsrådet sade att endast 3 % efterfrågar alternativen. Men det beror på hur frågorna ställs och hur alternativen beskrivs. Det beror också på om det finns alternativ att välja mellan. Under socialdemokratisk tid har inte alternativen uppmuntrats.

Statsrådet visade också hur dyrt det blir att uppfylla riksdagsbeslutet om förskola för alla barn. Jag frågar då hur ni skall klara av det.

Jag vill återigen peka på det som har skett i Malmö under den borgerliga tiden, där man genom stimulans av alternativ, som enskilda dagis, har skapat inte mindre än 700 nya platser och snart ytterligare 500. Det är kommunala platser men i stor utsträckning också enskilda platser. Det hade varit ännu fler om inte regeringen med sina regler och bestämmelser hade stoppat dem.

Jag vill fråga hur statsrådet ser på alternativa daghem och alternativ verksamhet. Personaldrivna daghem torde, om de får komma till stånd, vara den typ av verksamhet som har en stor förmåga att bli ett verkligt bra alternativ i framtiden, och den skulle inte minst ge möjlighet för alla de kvinnor som arbetar i barnomsorgen att driva verksamhet efter sitt kunnande, sina erfarenheter och idéer.

Anf. 48 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! De borgerliga debattörerna begär besked från oss socialdemokrater. Ett besked är nej till det borgerliga vårdnadsbidraget, därför att

det riktar ett hårt slag mot barnomsorgen. Jag har just gett det beskedet att vi socialdemokrater vill stå fast vid en utbyggnad av barnomsorgen i enlighet med det beslut som riksdagen fattade hösten 1985. Det innebär en rullande reformering, som ställer krav på mellan 1 och 1,5 miljarder kronor varje år som delas lika mellan stat och kommun.

Det var det ena beskedet. Det andra gäller den fortsatta utbyggnaden av föräldraförsäkringen. Ett sådant besked kommer i juni från oss socialdemokrater, och det skall bli ett konkret besked. Ni kan också räkna med att vi skall kunna använda oss av det som en tillgång i valdebatten – så var inte orolig för det, Daniel Tarschys.

Vad gäller uppläggningsplaneringen av kommunernas planering för att tillgodose de behov av barnomsorg som föräldrarna ger uttryck för har vi uppdragit till statistiska centralbyrån att årligen göra en mycket omfattande efterfrågeundersökning. Den är ungefär hundra gånger större än de undersökningar som görs av IMU och SIFU i olika frågor. Man frågar 100 000 barns föräldrar om vilket vård- och omsorgsbehov de har.

Grundtanken är att kommun och stat skall planera efter det omsorgsbehov som föräldrarna ger uttryck för. Kan man komma så mycket längre i valfrihet? Det är föräldrarnas efterfrågan som styr kommunernas planering på grundval av en rullande efterfrågeundersökning.

De siffror som Inga Lantz åberopar och som LO har nämnt i sin undersökning kommer ursprungligen från socialstyrelsen. Det finns naturligtvis olika sätt att mäta behovet av barnomsorg. SCB:s undersökning, som jag nysst beskrev, är en direkt efterfrågeundersökning avseende det omedelbara behovet av barnomsorgsplatser, medan LO och socialstyrelsen bygger sina analyser på förvärvsfrekvens. De försöker från sådana allmänna utgångspunkter komma fram till behovet av platser. Det är en mera teoretisk behovsanalys än en efterfrågeundersökning, och då hamnar man på litet olika siffror.

Efterfrågan har minskat i takt med kommunernas utbyggnad. Kommunerna bygger för närvarande ut mellan 15 000 och 20 000 platser om året. Vi räknar med att man klarar uppgiften fram till 1991, om de håller den takten. Detta bygger vi på de prognoser för födelsetal, förvärvsfrekvens, tillgång till arbete och balans mellan arbete och arbetskraft som går att göra i dag. Inom parentes sagt blir det mycket intressant att få 1988 års resultat. Det har ju hänt en del både när det gäller födelsetalen och förvärvsfrekvensen bland kvinnor.

Detta är grunden för vår planering. Vi utgår från att alla föräldrar som efterfrågar service i enlighet med det beslut som riksdagen fattat också skall ha möjlighet att få det. Det var det jag menade, Göte Jonsson, när jag åberopade de hemarbetande föräldrarna. Också de har rätt till och skall kunna erbjudas barnomsorg. De drabbas alltså inte av någon orättvisa. Jag vill påminna om att de i motsats till de förvärvsarbetande inte betalar några avgifter för den barnomsorg som är öppen för dem.

När det gäller de orättvisor i övrigt i statsbidraget som Ulla Tillander åberopar upprepar jag att den främsta orsaken till de mycket stora skillnader som förekommer i statsbidragen till kommunerna är dels den totala volymen av, dels sammansättningen av den utbyggnad som har skett.

Ann-Cathrine Haglund! Vad gäller deltidsgupper var det först i och med att förskola för alla barn infördes som det blev aktuellt med statsbidrag. Propositionen härom gick ni moderater emot. Någon diskussion har vi egentligen aldrig haft mellan oss när det gäller alternativa deltidsgupper och deras eventuella samhällsstöd.

Jag håller med Anita Persson om att en betydande svårighet i det sammanhanget är avgränsningsproblemet. Det innebär att det är svårt att fastställa kostnadskonsekvenserna av att gå in på detta nya område.

Jag vill beträffande svenska kyrkan säga att det finns en grundläggande skillnad i svenska kyrkans ställning i förhållande till frikyrkornas, och det är den som gör att svenska kyrkan med den utformning som statsbidragsbestämmelserna nu har inte kan få bidrag direkt. Däremot kan svenska kyrkans medlemmar få bidrag genom att utnyttja de möjligheter till alternativ barnomsorg som finns, framför allt i form av föräldrakooperativ.

Frågan om att öppna dessa möjligheter också för svenska kyrkan har en mycket stor räckvidd, och det är därför som den hamnar i diskussionen om förhållandet stat—kyrka och om kyrkans beskattningsrätt. Den har principiell betydelse för mycket mer än enbart barnomsorgen.

Flera talare har varit inne på frågan om dagbarnvårdares barn. Det är inte enbart jag som är negativt inställd i den frågan. Riksdagen och även dess konstitutionsutskott har flera gånger behandlat denna fråga, och man har gång på gång konstaterat att det finns stöd i tre lagar för att uttrycka stor tveksamhet mot den diskuterade lösningen. Det gäller kommunallagens bestämmelser om kommunernas kompetens, föräldrabalkens föreskrifter om föräldrarnas ansvar för barnens försörjning och utformningen av socialtjänstlagen på denna punkt. Kammarrätten har för sin del givit uttryck för att en sådan lösning inte ligger inom kommunens kompetens. Därtill kommer sakfrågan som sådan.

Är det så orimligt att fråga sig: Varför skulle just dessa familjer få ersättning för att de vårdar sina egna barn? Om vi skall vara riktigt ärliga måste vi beskriva det som sker i Linköping på följande sätt. Först har mamman barnet hemma. Sedan sätter man upp barnet i barnomsorgskön. När barnet har stått i kön en tid tar man bildligt talat hem barnet igen, och då får mamman ersättning för den tillsyn som hon ger sitt eget barn. Det får just den mamman, men inte andra mammor eller föräldrar.

Jag tycker att frågan varför just dagbarnvårdarna skulle få ersättning för sina barn är den mest väsentliga, frånsett alla formaliteter. Jag har svårt att förstå varför ni pläderar för den lösning som det här talas om. Det vore snarare mera rakryggat att införa en vårdnadsersättning av det slag som ni talar för. När det gäller de 490 barnen i Linköping borde både kommunens representanter och dagbarnvårdarna själva ha förstått att de rättsutslag som redan fanns när man införde det aktuella systemet medförde en betydande risk för att man skulle få avslag när det gäller formen för ersättningen.

Anf. 49 DANIEL TARSCHYS (fp) replik:

Herr talman! Vi har här i riksdagen beslutat att alla barn vars vårdnadshavare förvärvsarbetar eller studerar skall ha rätt till plats i kommunal barnomsorg. Det var mot den bakgrunden jag ställde frågan varför just dessa

föräldrar inte skulle ha rätt till plats i kommunal barnomsorg. Jag måste säga att jag fortfarande inte förstår svaret på den frågan. Antingen måste Bengt Lindqvist anse att dagbarnvårdarna inte förvärvsarbetar eller måste han av andra obegripliga skäl anse att man skall diskriminera just denna grupp.

Det är visserligen så att man kan komma förbi detta problem, om man inför det vårdnadsbidrag som de borgerliga partierna föreslår. Då kommer vi så småningom in i ett annat system, och jag håller med om att det kanske är på sikt den bättre lösningen. Men i det system som vi nu har byggt upp och där enligt riksdagens beslut alla barn till föräldrar som förvärvsarbetar skall ha rätt till barnomsorgsplats är det oerhört konstigt att regeringen slår vakt om diskriminering av vissa barn vars föräldrar förvärvsarbetar.

Bengt Lindqvist sade att man varje år gör en efterfrågeundersökning genom SCB. Man skickar ut mängder av enkäter till ett stort antal föräldrar. Sedan ger man kommunerna vägledning för utbyggnaden av barnomsorgen på grundval av de resultat som man får fram. Bengt Lindqvist ställde frågan: Kan man komma så mycket längre i valfrihet? Mitt svar på den frågan är: Ja, det är just vad man kan. Man kan komma längre i valfrihet om man ger föräldrarna själva rätten att vara med om att bestämma, en rätt att påverka sin barnomsorg, en rätt att välja i ett stort utbud av många olika former av barnomsorg, att bestämma vilken avvägning man vill göra mellan arbetstid och barnpassning i olika former. Det är just där skiljelinjen går mellan socialdemokratin och de borgerliga partierna. Socialdemokratin tror att valfrihet uppstår genom statistik och kommunal planering. Vi menar att valfriheten uppstår genom att föräldrarna själva får mera resurser och större möjligheter att bestämma över sin tid, sitt liv, sina barns framtid, att träffa viktiga val för sina egna familjer.

Jag tror att vi från den här debatten kan bära med oss i bagaget att detta är den stora skiljelinjen. Vågar vi ge familjerna mer inflytande? Vi svarar obetvingat ja på den frågan. Vi vill ge föräldrarna mer att säga till om, ni vill det inte.

Vi har också fått ett annat besked i dag. Vi har ett klart utformat förslag till reform – om införande av vårdnadsbidrag. Mot det står konturerna av ett förslag, om vilket vi inte vet när det skall genomföras och hur det skall betalas. Nu har vi fått veta att i juni kommer täckelset att falla, då kommer vi att få veta alla detaljerna. Då kan det finnas skäl att jämföra finansieringseffekter. Men hittills har den här debatten förts helt ensidigt. Socialdemokraterna har granskat vår finansiering utan att ett ögonblick röja sin egen. Men all right – i juni är tydligen dagen inne för att jämföra de båda alternativen i svensk barnomsorg.

Anf. 50 GÖTE JONSSON (m) replik:

Herr talman! Statsrådet säger att det inte bara är han som tycker att det är fel att dagbarnvårdare får ersättning för egna barn, och han hänvisar till att han t. o. m. har stöd i tre lagar. Men det intressanta är ju: Är principen riktig i de här lagarna? Om inte, kan ju statsrådet förelägga riksdagen en proposition som innebär att man upphäver felaktigheten i dessa lagar, så att man får valfrihet för de föräldrar som berörs i det här fallet.

Varför skulle det vara fel att få ersättning för det egna barnet när man är

dagbarnvårdare? Om jag arbetar på en förskola, då får jag ju ha mina egna barn på den skolan. Bengt Lindqvist har aldrig, såvitt jag förstår, ifrågasatt detta. Det är snarare så att det på socialdemokratiskt håll finns någon form av rädsla för kopplingen till vård i det egna hemmet – på något mystiskt sätt – och det är detta som ger utslag.

Bengt Lindqvist säger att han kan lämna bestämt besked om att det inte blir något vårdnadsbidrag, därför att det skulle vara ett hårt slag mot barnomsorgen. Då måste jag fråga: Hur kan det vara ett hårt slag mot barnomsorgen om man stärker familjernas ekonomiska ställning? Det är nämligen vad förslaget om vårdnadsbidrag handlar om.

Sedan säger Bengt Lindqvist – vilket Daniel Tarschys redan har pekat på: "Vi har ju frågat via opinionsundersökningar. Vad mer kan vi göra?" Man får svar med hänsyn till den tillgång som finns. Om det bara finns kommunal barnomsorg, om det inte finns förutsättningar för annat därför att lagstiftningen hindrar, då är det ganska självklart att föräldrarna svarar utifrån de förutsättningar som finns. Därför gäller det att ändra lagstiftningen så att den blir riktig – att ändra statsbidragsregler och införa vårdnadsbidraget, som skapar valfrihet och stärker föräldrarnas ställning.

Det är ju inte så att föräldrarnas ställning gentemot kommunen försvagas därför att föräldrarnas ekonomiska ställning stärks – jag kan inte förstå hur man kan resonera på det sättet. Med vårdnadsbidraget finns precis samma möjligheter att få kommunal barnomsorg som i dag. Men det intressanta är att om man inte vill ha kommunal barnomsorg, om man vill ta hand om sina barn själv eller ordna barnomsorgen på annat sätt, då får man absolut en starkare ställning än man har i dag. Det är den totala – eller rättare sagt stärkta – valfriheten som är det väsentliga i detta sammanhang.

Anf. 51 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist sade att han vill att föräldrarna skall ha mer tid för barnen, och det är ju riktigt. Frågan är hur man då går till väga. Här har tidigare nämnts kravet på sex timmars arbetsdag. Men vi vet att det bara är vpk som driver kravet på sex timmars arbetsdag, som röstar för det här i kammaren. Alla andra har det bara som en läpparnas bekännelse – trots att alla vet att en viktig hörnsten i barnomsorgen är sex timmars arbetsdag, så att föräldrarna får mer tid för barnen.

Sedan behövs det bra allmänna kommunikationer, närbutiker och service för att tiden skall räcka till, för att barnfamiljerna inte skall behöva kämpa så mycket för sin tid med barnen som man får göra nu.

60 000 eller 90 000 i kö 1991 – det kan vara hugget som stucket även om det skiljer på 30 000 platser, men det är olika beräkningsgrunder, säger Bengt Lindqvist. Han säger också att "vi räknar med att klara den här utbyggnaden". Jag finner det osäkert om detta går.

Vpk har ju sedan många år föreslagit en lagstiftning för att garantera alla barns rätt, och vi har också föreslagit ett statsbidrag som skulle både tvinga och stimulera kommunerna att satsa på utbyggnad och på kvalitet. Nu har inte detta vunnit gehör, varken i dag – förmodligen – eller tidigare år. Men vi håller fast vid att vi tror att detta skulle kunna stimulera utbyggnad och kvalitet.

Att man gör en efterfrågeundersökning är väl bra – att man får se att vad föräldrar efterfrågar är en kommunal barnomsorg. Men jag tycker att det borde räcka med att man bygger med hänsyn till att 85–90 % av alla kvinnor med barn i de här aktuella åldrarna förvärvsarbetar. Det borde ju vara det rätta riktmärket.

Jag tycker att familjepolitiken måste stå för mycket mer än olika bidrag. Som vpk ser det skall en bra familjepolitik värna om både mäns och kvinnors rätt att förvärvsarbета och ändå få tid för familjen – och bryta traditionella könsroller. Det måste också handla om en rättvis fördelning av välfärden, om utformningen av våra bostadsområden, våra kommunikationer, och om barns villkor i samhället, i skolan och på fritiden.

Apropå detta med vårdnadsbidrag vill jag säga att det behövs en helhetssyn på familjepolitiken. Utan en sådan helhetssyn är risken stor att många tror att lösningen för familjerna är dessa 250 kr. i månaden. Så är det inte.

Anf. 52 ULLA TILLANDER (c) replik:

Herr talman! Bengt Lindqvist gav ett besked, och det var att han säger nej till vårdnadsbidraget. Motiveringen är enligt Bengt Lindqvist att vårdnadsbidraget skulle vara ett hot mot barnomsorgen. Men i likhet med Göte Jonsson tycker jag att det är märkligt att ett förslag som ger ökad valfrihet och som ger möjlighet till mer tid för barn och föräldrar skulle innebära ett hot gentemot kommunerna. Naturligtvis är det tvärtom. Det kommer att betyda en ny ansats för familjepolitiken i dess helhet och för barnomsorgen utanför hemmet.

När det gäller det orättvisa i det nuvarande statsbidragssystemet – att en del kommuner får 27 000 kr. per barn och andra får ned till 4 000 kr. per barn – så vill jag framhålla att vi önskar rätta till orättvisorna genom att helt enkelt vidga barnomsorgsbegreppet. Barnomsorg skall ersättas, vare sig barnomsorgen bedrivs i eller utanför hemmet.

Man upphör inte att förvånas över att ett förslag som ökar valfriheten, såsom vårt gör, vållar så mycket oro som olika företrädare för socialdemokraterna här har gett uttryck för. Förslaget ställer krav på ett arbetsliv som har varit mansdominerat, och det är klart att det rubbar cirklarna – och det kanske egentligen är där som skon klämmer.

Anf. 53 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Vad beträffar efterfrågeundersökningarna och svaret på frågorna i dem vill jag säga att föräldrarna ju inte har haft något att välja med – det får de med borgerlig familjepolitik och vårdnadsbidrag. De har inte heller haft något att välja mellan. Exemplet från Malmö visar att med borgerlig politik och stimulans av alternativen får de det.

Vad beträffar deltidsgrupperna vet statsrådet mycket väl att vi anser att statsbidragssystemet skall vara neutralt till huvudman och att alternativen skall in i barnomsorgsplanen och behandlas likvärdigt. Vi har visst haft debatt om detta flera gånger, bl. a. efter moderata motionskrav.

Vi blev glada när socialdemokraterna till viss del gav med sig, nämligen när det gällde vissa alternativ, men många av alternativen återstår, bl. a. när det

gäller deltidsgupper, öppna förskolor och trefamiljssystem som drivs av annan huvudman än kommunen och när det gäller daghem som startas av personal och drivs av den i egen regi. Jag har ännu inte, trots att jag har frågat flera gånger, fått någon förklaring till att de inte skulle accepteras som likvärdiga alternativ.

Anf. 54 Statsrådet BENGT LINDQVIST:

Herr talman! Jag skall erkänna att jag faktiskt har funderat ganska mycket över syftena med det borgerliga förslaget till vårdnadsbidrag. Det är ett gammalt känt önskemål från i varje fall några av de borgerliga partierna att införa en vårdnadsersättning för vård av barn hemma. Men i det här förslaget finns också någonting annat – jag tänker då på finansieringen. Jag riktigt studsade till när jag vid årsskiftet läste en artikelserie i Svenska Dagbladet om en strategi för privatisering, hämtad från Thatchers England – bokstavligen; det var de metoder och tekniker som numera med stor framgång tillämpas. sade man, för att demontera den samhällsliga välfärden och överföra den i privat eller kommersiell regi.

Vad gick då denna strategi ut på? För det första att identifiera de särintressen som finns och att i ett första skede se till att de inte förlorar på förändringarna. För det andra att fördyra den verksamhet som samhället svarar för, och för det tredje att försvaga dess ekonomiska bas. Ungefär så såg strategin ut.

Just de tre komponenterna – försvaga den ekonomiska basen, fördyra verksamheten och ge pengar i händerna på dem som närmast berörs – är tre steg som återfinns i förslaget om vårdnadsbidrag. Är det detta som framför allt Bengt Westerberg och Carl Bildt menar när de säger att vårdnadsbidraget och tekniken runt det kan få bli ledande också för andra förändringar inom det socialpolitiska området? I så fall står vi inför ett stort och mycket viktigt systemskifte, där vårt gemensamma ansvar för varandra och för insatser som behövs i olika situationer i samhället skall minskas. Det är en avkommunalisering och en övergång från skattefinansiering till marknadsfinansiering som är det slutliga målet. Förslaget om vårdnadsbidrag har dessa ingredienser, och jag kan inte underlåta att nämna det.

En allvarlig invändning mot hela den här uppläggningsen – det gäller då framför allt finansieringen – gäller det faktum att beslutet från 1985 innebar en direkt order till kommunerna att nu ta ansvaret för att skapa platser i barnomsorg i den omfattning och med den utformning som föräldrarna vill ha. Det medför att kommunerna måste planera, och planera långsiktigt, om de skall klara det. De måste skaffa mark, de måste planera lokaler, och de måste se till att de får tag i personal. Detta har nu, i och med det borgerliga förslaget, blivit mycket diffust. En stor summa pengar dras in. Vad innebär detta – vad kommer föräldrarna att vilja ha, vad kommer de att efterfråga? Hur skall kommunen kunna göra upp en långsiktig plan för sitt ansvar i ett blandssystem där kommunen har en del av ansvaret men inte hela?

I det alternativ vi förespråkar har kommunen, i kraft av socialtjänstlagen, ansvaret för barnomsorgen. Inom ramen för kommunens ansvar kan det också finnas alternativ, och dem har vi beskrivit; det är de som är ideellt grundade och de som bygger på föräldrasamverkan. Däremot säger vi

bestämt nej till kommersiella alternativ i barnomsorgen. Vi vill inte att barnomsorgen skall bli en handelsvara.

Jag erkänner gärna att det i det systemet naturligtvis finns en gråzon – det gör det nästan alltid när man skall göra sådana avvägningar – och den kan vi fortsätta att diskutera. Men principerna är för mig väldigt viktiga.

Någonting som vi också vill slå vakt om, herr talman, är att inte få den segregation i barnomsorgen mellan rika och fattiga, mellan barn som har mycket god bakgrund och barn till föräldrar som har det betydligt torftigare ställt, som finns i USA, i England och i Norge. I exempelvis Oslo är ungefär hälften av barnomsorgen privat. Där finns en mycket markant sådan social segregation. Jag menar att integreringen hos oss är en verklig tillgång för våra barn och deras framtid, för det sociala klimatet i morgondagens samhälle.

Herr talman! På min fråga om föräldraavgiften fick jag inget svar. Jag fick inget besked om huruvida det är 12 000 kr. per heltidsbarn som avses och hur man ser på mina påståenden om att de 12 000 kronorna, inte ens om man multiplicerar dem med det totala antalet barn och räknar upp siffrorna för 1989, räcker till för att ge tillbaka de 4,3 miljarder som man tar bort.

Jag har nu vissa svårigheter att tolka tystnaden på den punkten. Detta är naturligtvis en viktig fråga, eftersom den kommer in i den här diskussionen, som ni själva så gärna för, och med tanke på era påståenden om att ingen förlorar på vårdnadsbidraget. Jag hävdar att det kommer att finnas förlorare med vårdnadsbidraget – vilka det blir beror på hur man utformar systemet. Det beror också på i vilken utsträckning man tänker finansiera det bortfall som uppstår med höjda föräldraavgifter.

Låt mig sedan också säga ett par ord om Malmö. Jag vill beteckna de siffror som Ann-Cathrine Haglund nämnde som föga verklighetsförankrade. Jag vet att de har förekommit i en tidningsartikel i Svenska Dagbladet, men jag vet också att de reella siffrorna för både utbyggnadsresultat och köer i Malmö ser helt annorlunda ut – helt annorlunda! – än de siffror som här nämndes. Jag beklagar att det kommer fram sådana uppgifter – de har inte mycket med verkligheten att göra.

I själva verket skedde det under 1984–1985 en ökning med ungefär 850 platser i barnomsorgen. Det var alltså före den borgerliga tiden. 1986–1987 har det skett en minskning av antalet platser totalt sett. Detta är enligt uppgift officiell statistik från Malmö. Kön har som följd av det ökat från 400–500 år 1984–1985 till nära 2 000 i dag.

Det är också det som är skälet till den mycket kritiska artikelserie kring barnomsorgspolitiken i Malmö som publicerades i Kvällsposten för någon tid sedan. Där hade det också gjorts en undersökning av dem som står i kön. Det visade sig då att det finns ett mycket starkt stöd för vad SCB-undersökningen indikerar, nämligen att en övervägande del av föräldrarna efterfrågar kommunal barnomsorg. Vad föräldrar vill ha – apropå valfrihet – är en trygg, fungerande barnomsorgsplats med en stimulerande miljö för sina barn, och inte valfrihet mellan daghem drivna av olika huvudmän. Det finns en garant för att en sådan barnomsorgsutbyggnad sker, och det är samhället. Det är viktigt att vi håller fast vid det beslut som riksdagen tog 1985, fullföljer utbyggnaden i enlighet med det beslutet och inte springer ifrån det, vilket jag menar att folkpartiet gör nu genom att omtolka innebörden av beslutet.

Talmannen anmälde att Daniel Tarschys, Göte Jonsson, Ulla Tillander och Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 55 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Den familjepolitiska debatten här i dag har ju varit lång. Men i själva verket har debatten i denna fråga pågått sedan ett decennium tillbaka. Jag tycker att den här debatten bevisar att politiker älskar att göra sig till folkets förmyndare – ja, jag kan gott säga vi politiker. Den familjepolitiska debatten, som den böljat av och an under alla år, visar så entydigt någon kan önska att politiker anser att man vet bäst, och att man t. o. m. bör ta på sig uppgiften att tala om för föräldrar var och hur deras barn skall ges omsorg, vårdas, fostras och lära sig normer.

Nog vill man väl tro att ett demokratiskt samhälle, där valfrihet bör vara en självklarhet, skulle betro föräldrar med att välja den omsorgsform som just deras barn får störst trygghet av – men icke! Jag påstår, herr talman, att det härvidlag kan variera t. o. m. inom en och samma familj. Där kan finnas en Kalle som mår bäst av att vara på daghem och en Stina som behöver ha någon förälder hemma längre än vad ekonomin kanske för närvarande ger möjlighet till.

Löntagarfondsdebatten har varit den sentida stora svenska ideologiska skärmytslingen. Men det är inte på ägarstrukturens område som socialismen, förstatligandet, vunnit de stora segrarna. Det har skett på familjepolitikens område. Med en frenetisk propaganda har regeringsmaskineriet så till den grad malt sönder och samman all opposition för föräldrars rätt att själva välja omsorgsform att civilkuraget hos oppositionen förtrampats under långa perioder – och till oppositionen räknar jag också åtskilliga socialdemokratiska grupper.

De som opponerade skulle helst känna sig fångna i något slags jämställdhetens förnekelse och ha en komplett oförmåga att se sitt eget bästa. När någon hävdar att det är föräldrarna som skall äga rätten att välja har körer av förståsigpåare från socialistiskt håll, inte sällan sekunderade av en hurtig doa-doagrupp från en del borgerliga kretsar, som ängslats för att inte bli betraktade såsom tillräckligt jämställdhetsradikala. Överröstats med påståenden om att man vill fjättra kvinnan vid spisen, att man vill omyndigförklara kvinnan etc.

I själva verket är det ju dessa grupper, som ansett att de vetat bäst och som velat dirigera och bestämma över alla, som omyndigförklarat kvinnan. Man har inte betrott den moderna kvinnan med förmågan att hävda sig, när det blir dags att bestämma karriärform. Man har ju faktiskt resonerat som om kvinnor låter sig fösas och fjättras och dirigeras. Vilket nedvärderande av den svenska kvinnan av i dag!

Det borde vara en av de mest självklara saker i världen, tycker jag, inom varje demokrati att politikerna skall tillse att *alla* som önskar daghemsplats för sina barn skall få det, att alla som vill ha familjedaghemsplats skall erhålla tillgång till en sådan och att alla som vill vårda och fostra sina barn själva skall erhålla den faktiska möjligheten att göra detta. Det är inte bara 100 000 personer i en SCB-undersökning som skall tillfrågas, utan varenda kommuns

socialförvaltning borde ha som en självklar uppgift att vända sig till alla förskolebarnföräldrar inom sin kommun och be att få besked om hur man vill ha barnomsorgen ordnad, och så till 100 % respektera föräldrarnas val.

Alla barn behöver omsorg och tillsyn. Vi har i vårt samhälle via skatte- och bidragssystem ordnat det så att det ekonomiskt mest okloka och för massor av familjer helt omöjliga är att få bestå egna barn med vård och omsorg. Man måste om man vill ägna sig åt barnomsorg, och få denna sin insats värderad, se till att det är andras barn man ger vård och omsorg. Anderssons kan byta barn med Svenssons, då har man förstått hur samhället ser på barnomsorg.

Herr talman! Efter mer än tio år har nu de borgerliga partierna enats om ett familjepolitiskt förslag. Hade man inte så till den grad ängsligt sneglat åt hur SAP skulle reagera under åren 1976–1982 skulle givetvis detta förslag ha varit realiserat under regeringsåren då. Jag är för min del övertygad om att SAP, om man över huvud kunnat återta regeringsmakten 1982, inte hade vågat slopa vårdlönerreformen. Men bättre sent än aldrig! Jag tycker det är tilltalande att det borgerliga förslaget nu finns.

Det hade förstås varit avsevärt bättre om det borgerliga förslaget, mer än vad som nu är fallet, faktiskt främjat valfrihet. Det är när det första barnet är fött och när föräldraförsäkringen upphört att gälla som den egentliga valsituationen infinner sig. Därför är 15 000 kr, som vårdnadsbidrag ett för litet belopp. Vår konstruktion är mer valfrihetsskapande. Kds föreslår för det första barnet 10 % av basbeloppet per månad. Det blir drygt 30 000 kr. per år. För därefter följande barn skall vårdlönen utgå med halva detta belopp per barn.

Att skattesystemet skall vara så konstruerat att det tar hänsyn till vårdansvar och försörjningsansvar borde vara en självklarhet. Vi förordar därför ett tudelningssystem som innebär att makar vid beskattningstillfället skall få dela familjens totala inkomst mitt itu och deklarerar för halva totalsumman var. Detta skulle innebära en rejäl marginalskatteform riktad till barnfamiljerna.

Men, herr talman, familjepolitik är i grunden något vida mer än bara ekonomi, bidragskonstruktioner och skattebestämmelser. Vi behöver i vårt land få en trohetens renässans för barnens skull. Ett samhälle fungerar på ett tillfredsställande och trygghetsskapande sätt enbart om det får och kan bygga upp fungerande familjer. Därvidlag tror jag att vi politiker har en väldigt stor uppgift som opinionsbildare.

Herr talman! Från kds sida har vi vid ett flertal tillfällen väckt förslaget om att förskolan skall förankras i de kristna grundvärderingarna. Vi vill att barnen i förskola och skola skall få veta vad som är rätt och fel, och detta måste vara förankrat i värden som är fasta, som inte förändras eller byts ut. I kravet på att förskolan skall förankras i de kristna grundvärderingarna har i år de moderata utskottsledamöterna instämt, och det är tacknämligt.

Det är intressant att följa dagens samhällsdebatt, där begrepp som normer och moral, värderingar och etik verkar vara högsta mode. Det har ju, herr talman, svängt enormt på 20 år. På 60-talet var ord som etik och moral portförbjudna. Nu står de näranog dagligen över hela sidor i Sveriges morgontidningar. Man talar om etik inte minst inom näringslivet. Men det räcker inte med att tala om dessa allmänna begrepp. Jag efterlyser besked om

vilken etik och vilka värderingar som mina ärade riksdagskolleger förordar.

Herr talman! Med detta vill jag, när det gäller socialutskottets betänkande nr 12, yrka bifall till motion So613 yrkande 3 och 4 samt reservationerna 4 och 5. När det gäller socialutskottets betänkande nr 13 vill jag yrka bifall till motion So613 yrkande 5 och motion So636. Vidare yrkar jag bifall till reservationerna 5, 7, 15, 20, 21, 22, 23 och 25.

Anf. 56 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Jag har i en motion tillsammans med Helge Hagberg begärt en översyn av de ekonomiska villkoren för familjer med ungdomar i åldern 16–20 år. Utskottet avfärdar kravet med hänvisning till ett tidigare beslut om fortsatt översyn av familjepolitiken. Jag är inte helt nöjd med detta. Orsaken är den splittrade bild vi i dag har när det gäller samhällets insatser för den här åldersgruppen. Den bilden motiverar en särbehandling.

Flertalet familjepolitiska stödformer omfattar även ungdomar i åldern 16–20 år, om de går i gymnasieskolan. Det gäller t. ex. bostadsbidrag, bidragsförskott och flerbarnstillägg. Samtidigt utges studiehjälp av både generell, behovsprövad och inkomstprövad karaktär. I övrigt finns för den här åldersgruppen skolans uppföljningsansvar, med därtill hörande ekonomiskt stöd, samt arbetsmarknadspolitiska insatser med ytterligare några former av ekonomiskt stöd.

Belopp och åldersgränser varierar kraftigt, och vissa stöd är kopplade till varandra. Ett speciellt problem i sammanhanget utgör de återbetalningspliktiga studiemedel en familj kan uppbära i elevens namn, varvid eleven själv blir juridiskt ansvarig och därmed återbetalningsskyldig. Myndighetsåldern 18 år är i detta sammanhang inte helt problemfri, då den ju ger rätt att ta lån för studier på gymnasienivå, låt vara enligt vissa snäva regler, samtidigt som föräldrabalken ålägger föräldrarna underhållsskyldighet upp till 21 år eller minst till dess att man genomgått gymnasieutbildning.

Den studiesociala målsättningen är ju att man inte skall skuldsätta sig i gymnasieskolan i dessa åldrar. Den utvidgade satsningen på gymnasieskolan gör en analys av de ekonomiska villkoren för familjer med ungdomar i aktuella åldrar nödvändig. Studiehjälpens roll kan då bli belyst i förhållande till de familjepolitiska och sysselsättningspolitiska åtgärderna. Gränserna är i dag ytterst flytande.

Inriktningen bör vara för det första att få underlag för samhällets stödåtgärder för ungdomar i åldern 16–20 år, för det andra att åstadkomma en bättre samordning över sektorsgränserna av de totala resurserna och för det tredje att få en klarare gränsdragning mellan de olika områdena.

Herr talman! Då jag inte är övertygad om att utskottet riktigt insett vidden av den problematik som vi har redovisat i motionen och då regeringen har undvikit att ta ställning till ett förslag med samma innebörd som i motionen, yrkar jag bifall till motion So219. Det behövs enligt min uppfattning ett initiativ från riksdagens sida.

Jag ser att motionen har kommenterats i en reservation och ett särskilt yttrande. Beträffande den moderata reservationen är väl min redovisning här argument nog. Förslagen i reservationen gör bilden ännu mer komplicerad.

I centerns särskilda yttrande framhålls förslaget om höjda studiemedel

som viktigt. Det förslaget berör bara ytterst marginellt de grupper som vi har angivit i motionen, så jag förstår inte riktigt argumentet. Men det spelar kanske mindre roll. För vår del är det samordning och bättre gränsdragning när det gäller samhällets olika stöd som vi vill uppnå.

Överläggningen i dessa ärenden var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter debatten om socialutskottets betänkande 14.)

Kammaren övergick till att debattera socialutskottets betänkande 14 om vissa anslag till omsorg om barn och ungdom.

Vissa anslag till omsorg om barn och ungdom

Anf. 57 INGRID RONNE-BJÖRKQVIST (fp):

Herr talman! Barnen har, precis som vi vuxna, fått det avsevärt bättre under det här seklet. Det gäller såväl ekonomisk standard som hygien och sjukvård. Det har gjort att mönstret för sjuklighet och dödlighet har förändrats totalt för barnens del. Olycksfall är numera vanligaste dödsorsaken bland barn över ett års ålder. Hundratusentals barn skadas varje år, och många blir svårt handikappade för all framtid.

De allra flesta olycksfall hade kunnat förebyggas med enkla medel. Det finns ingen anledning att ställa barn utanför det skydd som är fullständigt självklart för oss vuxna på våra arbetsplatser.

Därför tycker vi i folkpartiet att också barn skall ha rätt till skyddsombud – elevskyddsombud för äldre barn i skolan och föräldrar som barnskyddsombud för yngre barn. De skall registrera och kartlägga skador och tillbud och se till att riskabla miljöer åtgärdas. Föräldrar som vill ta på sig den uppgiften inom ett bostadsområde måste också kunna erbjudas utbildning.

Tyvärr är det i dag framför allt brist på både kunskap och intresse från vuxnas sida som gör att många barn blir handikappade för livet. Folkpartiet har envist återkommit till skyddsfrågorna när det gäller barn och år efter år hävdat barnens rätt till skyddsombud – här i riksdagen tyvärr hittills för döva öron.

Men en ljusning har kunnat anas sedan vi senast hade frågan uppe här i kammaren. Socialdepartementets arbetsgrupp BUS – barn-ungdom-samordning – har i sitt nyligen till statsrådet Bengt Lindqvist avlämnade förslag påpekat att det fungerat bra på de platser där man har infört lokala barnombud, och gruppen föreslår att arbetet därför skall få ett aktivt stöd. Det var klokt sagt av BUS. Flera försöksprojekt har visat att det går att bygga upp en effektiv skyddsorganisation för barn, bl. a. med hjälp av föräldrarna.

Därför yrkar jag bifall till reservation 1 angående skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall.

För övrigt vill jag yrka bifall till utskottets förslag och vill med särskild tillfredsställelse peka på den ekonomiska förbättring som föreslås vid adoption. Det är ett krav som har framförts gång på gång i partimotioner från folkpartiet och i enskilda motioner från andra partier. I budgetpropositionen fanns det inget konkret förslag. Därför är det glädjande att utskottet nu slår fast att bidrag för adoption bör ges upp till 20 000 kr. fr. o. m. 1 januari 1989.

Prot. 1987/88:95
7 april 1988

*Vissa anslag till omsorg
om barn och ungdom*

Anf. 58 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Frågan om adoptionskostnader är en långkörare i riksdagen. Vpk hade trott att ett ekonomiskt bidrag skulle föreslås i årets budgetproposition efter alla cirklar i denna fråga. Men inte. I budgetpropositionen står bara att frågan bereds. Igen, skulle jag vilja tillägga.

När ett barn föds i Sverige i dag är nästan alla kostnader omkring födelsen finansierade av samhället. När ett barnlöst par får hjälp med medicinsk behandling av sin barnlöshet, är också nästan alla kostnader betalade av samhället. När en familj tar emot ett adoptivbarn, kostar det familjen mellan 35 000 och 50 000 kr. för resor, vård, dokument och administration.

I princip borde dessa olika sätt att få barn vara jämställda. I princip borde ingen styras av ekonomiska hänsyn att hellre söka en medicinsk lösning än att adoptera ett barn som redan finns och som behöver föräldrar.

I remissvaret på utredningen om kostnaderna för adoption jämför Landstingsförbundet kostnaderna mellan en adoption och en in-vitro-fertilisering, dvs. en provrörsbefruktning. Kostnaden per hjälpt par genom in-vitro-fertilisering är enligt beräkningar, gjorda vid Sahlgrenska sjukhuset i Göteborg, 270 000 kr. – alltså per par och per befruktning. Det finns 100 000 par i Sverige som är ofrivilligt barnlösa. 4 000–5 000 par är aktuella för denna metod att avhjälpa barnlösheten. Det betyder en sammanlagd kostnad för samhället om 1,35 miljarder kronor.

Vpk föreslår att för varje adopterat barn skall föräldrarna få ett bidrag om 20 000 kr. Dessutom skall dessa föräldrar, menar vpk, hjälpas till lån på förmånliga villkor. Alla andra partier har också föreslagit dessa 20 000 kr. per barn, och utskottet gör ånyo en beställning till regeringen om att, som det heter i betänkandet, återkomma till riksdagen med förslag om ett bidrag som skall uppgå till 50 % av kostnaderna för adoptionen, dock högst 20 000 kr.

Jag tycker att det är att förhala frågan ett varv till. Nu när alla, tydligen också socialdemokraterna, där motståndet har varit stort, är överens om att ett bidrag om 20 000 kr. skall utgå, borde riksdagen redan i dag kunna fatta beslut i frågan. Det finns ingen anledning till att dröja med ett sådant beslut. Det borde för övrigt ha fattats långt tidigare. Adoptionsföräldrarna har fått vänta alldeles för länge för snåla riksdagens och regeringens skull.

Vpk föreslår att beslutet fattas i dag och att riksdagen beviljar ett anslag om 31,2 milj. kr. Dessa ynka – nåja, jämförelsevis – 31,2 milj. kr. för alla adoptioner under ett år skall ställas mot summan 270 000 kr. för ett par som genomgår provrörsbefruktning eller – än värre – summan 1,35 miljarder kronor.

Vi skall inom kort också behandla frågan om provrörsbefruktning, och jag misstänker att få partier kommer att protestera just mot att det kostar så mycket att göra provrörsbefruktningar. Men man är inte beredd att i dag tillstyrka 20 000 kr. till en adoptionsfamilj.

Jag yrkar bifall till reservation 3.

Anf. 59 ANITA PERSSON (s):

I detta betänkande SOU 1987/88:14 behandlas olika frågor avseende barn och ungdom, t. ex. internationella adoptioner, barnmiljörådet och familjerådgivning, och fem reservationer har lämnats.

När det gäller skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall så har socialstyrelsen ett uppdrag att utreda miljö- och hälsoskyddsnämndernas skadeförebyggande verksamhet. Bl. a. skall de försöka utveckla en aktiv medborgarmedverkan och utskottet har tidigare utgått från att socialstyrelsen kommer att ta till vara de erfarenheter som vunnits i de olika projekt där föräldrar och andra frivilliga engagerats som barnmiljöombud.

Utskottet anser att socialstyrelsens utredning och regeringens övervägande bör avvaktas.

När det gäller frågan om barn- och ungdomsproblem i storstaden så vill utskottet betona att det är oerhört viktigt att kraftfulla insatser sätts in för att lösa dessa frågor. Då de redan är föremål för övervägande inom regeringen anser utskottet att något initiativ från riksdagens sida nu inte behövs.

Bl. a. har det föreslagits att barnmiljörådet skall ges nya och utökade funktioner, och av budgetpropositionen framgår att statens ungdomsråds funktion som myndighet kommer att förstärkas.

Herr talman! Utskottet har under ett flertal år behandlat frågan om de höga kostnaderna för internationella adoptioner och uttalat att ett ekonomiskt stöd till enskilda för utgifter i samband med sådan bör utgå. Frågan har också varit föremål för utredning och denna har lämnat två olika alternativ till bidrag.

Med anledning av budgetpropositionen har ett antal motioner från samtliga partier inkommit om ett införande av ett bidrag. Utskottet är också enigt om att ett bidrag till adoptionskostnader bör införas från den 1 januari 1989. Bidragets storlek bör uppgå till 50 % av kostnaderna, dock högst 20 000 kr. Majoriteten i utskottet vill därför att riksdagen skall göra ett tillkännagivande till regeringen om att denna snarast bör återkomma till riksdagen med förslag om ett bidrag. Vpk har reserverat sig mot detta och föreslår att riksdagen nu fattar beslut i frågan. Då det fortfarande återstår en del oklara frågor anser utskottet att regeringens förslag bör avvaktas.

Herr talman! Att vara förälder är inte alla gånger så enkelt och utskottet har vid ett flertal tillfällen framhållit vikten av en fortsatt utveckling av föräldrautbildningen under olika skeden av ett barns uppväxt. Regeringen har också uppmärksammat frågan och har bl. a. beviljat medel till ett tjugotal projekt som handlar om föräldrautbildning. Socialministern har också aviserat att han tillsammans med skolministern skall diskutera frågan om ett samlat initiativ beträffande föräldrautbildningen under förskoleperioden och skoltiden är möjligt och motiverat.

Något sådant initiativ har tyvärr ännu inte kommit till stånd, men från utskottets sida förutsätter vi att regeringen fortsätter att arbeta med frågan och undersöker hur föräldrautbildningen kan utvecklas och stimuleras.

Herr talman! När det gäller familjerådgivningen är utskottet helt överens om hur betydelsefull denna verksamhet är, och redan varen 1987 beslöt riksdagen att ge regeringen till känna att den skyndsamt borde ta upp frågan om hur denna verksamhet skall tryggas.

I januari 1988 uppdrog regeringen åt socialstyrelsen att genomföra en bred värdering av socialtjänstlagen. Inom ramen för detta uppdrag skall även familjerådgivningen ses över. Då denna fråga är angelägen förutsätter vi socialdemokrater att frågan om familjerådgivningen tas upp med förtur av

socialstyrelsen och anser inte att något nytt tillkännagivande till regeringen är erforderligt.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 5 och till utskottets hemställan i övrigt samt avslag på övriga fyra reservationer.

Anf. 60 INGA LANTZ (vpk) replik:

Herr talman! Bara en kort replik om adoptionskostnader.

Vi är överens om bidraget och om storleken på bidraget. Jag kan inte förstå varför man inte kan fatta detta beslut. Varför skall vi en gång till gå omvägen över regeringen? Vi har redan många gånger hemställt till regeringen, och jag tycker att vi kan fatta beslutet i dag.

Även om det finns några oklara frågor kan jag inte se varför vi inte skulle kunna bestämma oss för ett bidrag om 20 000 kr. och hemställa hos regeringen om övergångsbestämmelser för att klara ut dessa oklara frågor. Att det skulle finnas några andra oklara frågor kan jag inte begripa.

Är inte detta bara ett sätt för regeringen att rädda ansiktet?

Anf. 61 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Grethe Lundblad och jag har i en motion tagit upp behovet av ytterligare åtgärder för barn i svåra situationer och barn med svårigheter i sin uppväxtmiljö.

Vi har bl. a. berört familjerådgivningen och föräldrautbildningen. Där är en del på gång, och utskottet understryker dessutom behovet av ytterligare åtgärder. Jag vill bara påminna om att det i barnomsorgsgruppens betänkande om föräldrautbildning finns ytterligare förslag som går att använda, särskilt på skolans område. Det vore bra med rekommendationer och stimulanser till kommunerna, så att verksamheten får en större omfattning.

Vårt andra yrkande gäller behovet av en utvärdering av den uppsökande och förebyggande verksamheten för barn med svårigheter i uppväxtmiljön.

För vissa grupper barn med särskilda behov finns bra uppsökande och förebyggande åtgärder, nämligen för barn med fysiska handikapp, förstånds-handikapp samt för språkligt handikappade barn. När det däremot är fråga om barn med psykiska eller sociala handikapp görs, som vi upplever det, för litet som komplement till de generella åtgärderna.

Vår övertygelse är att tidiga insatser för dessa barn i stor utsträckning kan undanröja personliga tragedier, missbruksproblematik, kriminalitet, institutionsvistelse osv. Statistiken över ungdomsbrottslighet och drogmissbruk talar sitt tydliga språk om de värst utsatta barnens framtidsmöjligheter.

Socialstyrelsen har numera fått regeringens uppdrag att göra en bred utvärdering av socialtjänstlagen. I denna skall ingå att man särskilt ser på insatserna för barn och ungdom och då speciellt de utsatta grupperna. Det är mycket bra att denna utvärdering sker. Vi utgår ifrån att man prioriterar uppsökande och förebyggande åtgärder och att tyngdpunkten inte skall ligga på vård- och behandlingssidan. Det intrycket kan man annars få när man läser budgetpropositionen jämsides med utskottsbetänkandet.

Också i detta sammanhang bör skolans roll uppmärksammas. Kanske måste det också handla om omfördelning av kostnadsansvar och resurser.

Herr talman! Jag har i detta ärende inget annat yrkande än utskottets.

Anf. 62 ULLA TILLANDER (c):

Herr talman! Till socialutskottets betänkande nr 14 har centerns representanter i utskottet fogat reservationerna nr 2 och 4.

I reservation 2 yrkar vi bifall till en motion av Karin Söder och Pär Granstedt om behovet av ett handlingsprogram för barn i storstadsmiljö.

Livsvillkoren för barn i storstad är många gånger påfrestande. Många barn och ungdomar upplever att de står utanför vuxnas vardag. Deras nära och varaktiga vuxenkontakter är få. Långa avstånd mellan boende och vuxnas arbetsplatser bidrar till att stänga barnen ute. De får ingen realistisk bild av vuxentillvaron.

Det finns en otrygghet i vårt välfärdssamhälle som är särskilt tydlig bland barn och unga. Det märks bl. a. genom mobbning, ungdomsvåld och oro i skolan.

En fruktansvärd konsekvens av barns och ungdomars problem är antalet självmord bland barn och unga.

Återkommande undersökningar och forskningsrapporter bekräftar det vi kan avläsa i vardagens verklighet: barn och ungdomar ropar efter uppmärksamhet från vuxna.

Många vuxna är själva otrygga och osäkra i sina roller, inte minst som föräldrar. Därför är det angeläget att såväl föräldrar som lärare, förskollärare och personal inom vård och omsorg får kunskap och stöd inom detta område.

Detta tas upp i en motion om föräldrautbildningen med Karin Israelsson som första namn. Där föreslår vi att det beslut om riktlinjer för föräldrautbildning som riksdagen antog 1979 följs upp.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 4 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 63 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Det beslut om bidrag till adoptionskostnader som riksdagen nu står beredd att fatta berör en förhållandevis liten grupp i samhället, nämligen adoptivföräldrarna. Just för dessa människor är beslutet dock mycket väsentligt.

Som ordförande i statens nämnd för internationella adoptionsfrågor, NIA, har jag på nära håll följt hur kostnaderna för adoptioner har stigit genom åren. Det var därför naturligt att NIA, såsom ansvarig myndighet, påtalade denna utveckling för regeringen i början av 1985. Vår begäran om en utredning om ekonomiskt stöd till adoptionsfamiljerna resulterade också i det betänkande som nu utgör en väsentlig del av bakgrunden till riksdagens beslut.

Under våren har jag haft kontakt med företrädare för flera av de organisationer som arbetar med adoptioner. Mot bakgrund av de kontakterna kan jag försäkra kammaren att reformen är mer än välkommen.

I en ledare i Adoptionscentrums tidskrift Att Adoptera skrev organisationens ordförande Johan Lind – innan socialutskottet hade lämnat sitt betänkande – följande:

”Vi adoptivfamiljer är långt ifrån den största intressegruppen i Sverige. Och det statliga stödet till våra familjer är bara en bland otaliga frågor. stora

och små, som pockar på politikernas uppmärksamhet. För oss är frågan om bidrag en av de viktigaste.”

Det beslut som vi skall fatta i kammaren om en stund visar att opinionsbildande verksamhet också ger politiska resultat. I detta fall har adoptionsorganisationerna genom sitt aktiva opinionsbildande arbete i hög grad påverkat resultatet.

Inför regeringens arbete med att förbereda lagstiftningen som skall träda i kraft den 1 januari 1989 vill jag skicka med en synpunkt. När bidraget införs den 1 januari nästa år blir det en markant ekonomisk förbättring för dem som adopterar efter denna tidpunkt, i förhållande till dem som adopterar i år. Jag tror därför, vilket adoptionsorganisationerna har påpekat, att man bör utarbeta övergångsregler för bidraget. Detta är ett viktigt skäl till att man skall gå på den starka majoritet som står bakom förslaget.

Man kan inte i dag stifta en lag enligt det förslag som vpk har lagt fram. I så fall skulle man nämligen omedelbart få en lag som inte tar hänsyn till några som helst övergångsbestämmelser.

Jag ser fram emot att få ett förslag från regeringen enligt de intentioner som utskottet givit uttryck åt. Dagens beslut blir från många synpunkter ett historiskt beslut för adoptivföräldrar i Sverige.

Anf. 64 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Jag är ledsn över att jag frestar tiden här i kammaren en gång till.

Jag är emellertid av den uppfattningen att man kan fatta ett principbeslut om 20 000 kr. till adoptivfamiljerna. Det kan inte vara någon svårighet att klara av att få fram övergångsbestämmelser till 1989.

Långt innan NIA, som också jag är ledamot av, begärde en utredning, motionerades det i denna fråga här i kammaren. Folkpartiet och vpk var först med att kräva bidrag till adoptionskostnader. Att NIA har medverkat till att kräva en utredning är bra. Långt innan dess fanns emellertid en motion här i kammaren.

Det hade också varit klädsamt om Åke Gustavsson, som är ordförande i NIA, hade varit mera pådrivande i fråga om att ge bidrag till adoptivföräldrar.

Anf. 65 ÅKE GUSTAVSSON (s):

Herr talman! Vpk:s reservation visar att man inte vill ha några övergångsbestämmelser. Man kommer således att få denna knivskarpa gräns om man följer vpk:s reservation. Det framgår klart av skrivningen.

Jag skall inte fränkänna företrädare för något parti äran när det gäller arbetet. Det är många som har hjälpt till. Jag vill framför allt ge en stor ros och en eloge till organisationerna som har drivit denna opinion. Det är åtskilliga socialdemokrater både inom och utom dessa organisationer som har varit mycket aktiva. Bl. a. NIA:s ordförande har deltagit i denna debatt och drivit frågan.

Anf. 66 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Motståndet mot att driva igenom bidrag till adoptionskostnader har kommit från socialdemokraterna. Så sent som för några månader sedan kom det protester ifrån socialdemokraterna.

Det är glädjande att vi nu är ense om att ett bidrag skall utgå. Det hade emellertid varit bra om vi hade kunnat fatta detta beslut redan i dag. Det hade mycket väl gått att göra det.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Socialutskottets betänkande 12

Mom. 1 (införande av vårdnadsbidrag)

Först biträdde reservation 1 av Daniel Tarschys m. fl. – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion So613 av Alf Svensson i motsvarande del – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 152 röster mot 143 för reservation 1 av Daniel Tarschys m. fl.

Mom. 2 (utredning om en trygghetsgaranti)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (familjer med barn i övre tonåren)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i motion So219 av Lena Öhrsvik och Helge Hagberg – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 3 av Göte Jonsson m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 4 (rätt till socialbidrag vid vård av egna barn)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 65 för reservation 4 av Göte Jonsson m. fl.

Mom. 6 (barnbidrag vid längre tids utlandsvistelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (förslag om höjda barnbidrag)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 231 röster mot 45 för hemställan i reservation 6 av Daniel Tarschys och Per Arne Aglert. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 7 av Göte Jonsson m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 9 (indexreglering av barnbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 16 för reservation 8 av Inga Lantz.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 13

Mom. 2 (principerna för statsbidragsgivningen)

Först biträdde reservation 2 av Evert Svensson m. fl. med 131 röster mot 16 för reservation 3 av Inga Lantz. 144 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls reservation 2 av Evert Svensson m. fl. med 150 röster mot 145 för utskottets hemställan.

Mom. 3 (en höjning av barnomsorgsavgiften)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (statsbidrag till barnomsorg i svenska kyrkans regi)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 142 för reservation 5 av Daniel Tarschys m. fl.

Mom. 8 (försäkringsresurser till sociala problemområden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (stöd till hörselskadade barn)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion So636 av Alf Svensson – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (dagbarnvårdares tillsyn av egna barn)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 142 för reservation 7 av Daniel Tarschys m. fl.

Mom. 12 (bindande kvalitetsnormer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (lagstadgad rätt till förskoleplats)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 278 röster mot 17 för hemställan i reservation 9 av Inga Lantz.

Motivering

Den i reservation 10 av Evert Svensson m. fl. anförda motiveringen godkändes med 152 röster mot 143 för utskottets motivering.

Mom. 14 (inriktning mot vissa omsorgsformer)

Först biträdde reservation 11 av Evert Svensson m. fl. med 136 röster mot 16 för reservation 12 av Inga Lantz. 142 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls reservation 11 av Evert Svensson m. fl. med 151 röster mot 144 för utskottets hemställan.

Mom. 15 (målsättning för utbyggnad under 1988/89)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (anordningsbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 16 för reservation 14 av Inga Lantz.

Mom. 17 (startbidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion So613 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (information om alternativ barnomsorg)

Utskottets hemställan bifölls med 152 röster mot 141 för reservation 15 av Daniel Tarschys m. fl.

Mom. 19 (barnomsorgstaxor)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 16 för reservation 16 av Inga Lantz.

Mom. 20 (skolstyrelsens och skolöverstyrelsens ansvar för skolförberedande verksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 63 för reservation 17 av Göte Jonsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 21 (deltidsförskolans utveckling till en skolförberedande förskola)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (uppmuntran av enskilda skolförberedande förskolor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (kristna grundvärderingar i förskolan)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 69 för reservation 20 av Göte Jonsson m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Prot. 1987/88:95
7 april 1988

*Vissa anslag till omsorg
om barn och ungdom*

Mom. 26 (kristna och demokratiska principer i förskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Göte Jonsson m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (allsidighet och objektivitet i förskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Göte Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (kvaliteten i barnomsorgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Ulla Tillander och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (ett åtgärdsprogram för rekrytering av personal till barnomsorgen)

Utskottets hemställan bifölls med 151 röster mot 143 för reservation 23 av Daniel Tarschys m. fl.

Mom. 30 (behörighet för personal inom barnomsorgen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Inga Lantz – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (bidrag till kommunalt utvecklingsarbete)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Daniel Tarschys m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 14

Punkt 1

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 2

Mom. 1 (skyddsombud för bekämpande av barnolycksfall)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 46 för reservation 1 av Daniel Tarschys och Per Arne Aglert.

Mom. 3 (ett handlingsprogram för barn i storstadsmiljö)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 35 för reservation 2 av Rosa Östh och Stina Gustavsson.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkt 3

Mom. 1 (bidrag till adoptioner)

Utskottets hemställan bifölls med 275 röster mot 16 för reservation 3 av Inga Lantz. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Prot. 1987/88:95

7 april 1988

Svenska kyrkans organisation m. m.

Punkt 4

Mom. 1 (föräldrautbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Rosa Östh och Stina Gustavsson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (familjerådgivning m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Evert Svensson m. fl. – bifölls med acklamation.

6 § På förslag av talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang vid morgondagens arbetsplenum.

7 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1987/88:30 om svenska kyrkans organisation m. m. (prop. 1987/88:31 och 1987/88:67).

Svenska kyrkans organisation m. m.

Anf. 67 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! I föreliggande betänkande från konstitutionsutskottet behandlas dels regeringens proposition 1987/88:31 om en ny organisation på lokal- och stiftsplanet, dels proposition 1987/88:67 med följdlagstiftning samt ett antal härmed sammanhängande motioner. Därutöver behandlas några motioner från allmänna motionstiden rörande kyrka-stat-frågan.

I den förstnämnda propositionen betonar departementschefen vikten av att bereda kyrkan ett ökat inflytande på sina egna angelägenheter, vilket skall ses som en följd av den allmänna strävan som under senare år varit rådande att decentralisera viktiga delar av förvaltningen och minska det statliga inflytandet på olika områden. Betydande förändringar föreslås beträffande kyrkans lokala och regionala organisation. Stiften skall få en avsevärt starkare ställning, bl. a. genom att själva besluta om fördelningen av resurserna för den kyrkliga verksamheten i stiften och därigenom kunna utforma denna på det sätt som man i stiften anser bäst gagnar församlingslivet. I varje stift skall bildas en stiftssamfällighet under ledning av en stiftsstyrelse, som skall svara för förvaltning och verkställighet. Domkapitlen skall bestå som statliga myndigheter och svara för frågor som har anknytning till svenska kyrkans lära och gudstjänst samt det kyrkliga ämbetet.

Från moderata samlingspartiets sida delar vi den grundsyn som kommer till uttryck i propositionen. Vi biträder det stora flertalet av förslagen. I några

avseenden har vi emellertid i en kommittémotion redovisat en annan uppfattning är regeringens. Till vissa delar har vi fått gehör för våra synpunkter under utskottsarbetet, i andra åter har vi fogat reservationer till utskottsbetänkandet.

Enligt propositionen skall vissa arbetsgivarfunktioner som i dag handhas av domkapitlet föras över till stiftssamfälligheten. Stiftsstyrelsen skall således bl. a. handlägga sådana frågor som tjänstgöringsföreskrifter, tjänstgöringsbetyg och ärenden angående disciplinansvar samt förordnande av pastorsadjunkter. I vår motion hävdar vi moderater att det finns starka skäl för att dessa uppgifter även i framtiden skall ävila domkapitlet, något som också kyrkomötet har anfört. Anledningen till att domkapitlet bör behålla beslutanderätten i de angivna frågorna är att annars upprätthålls inte den sedan gammalt tillämpade dubbla ansvarslinjen i svenska kyrkan. Denna innebär att en demokratiskt uppbyggd församlingsorganisation kombineras med ett prästerligt ämbetsansvar, som inte är underställt de demokratiskt valda organen. Evangeliet och kyrkans lära är ej en följd av en demokratisk process och kan heller ej ändras enligt vanliga demokratiska spelregler.

Konstitutionsutskottet har enhälligt kommit till den slutsatsen, att den inom svenska kyrkan fasta traditionen med den s. k. dubbla ansvarslinjen bäst främjas om domkapitlet har ansvar för de ärenden som det här är fråga om. Utskottet tillstyrker således det moderata motionsförslaget, vilket jag självfallet hälsar med stor tillfredsställelse.

Herr talman! I propositionen föreslås att i varje stiftssamfällighet skall finnas en egendomsnämnd, som övertar de nuvarande stiftsnämndernas och boställsnämndernas uppgifter rörande förvaltningen av kyrklig jord. I en fempartimotion, väckt av bl. a. mig själv, har vi motionärer föreslagit att den kompetens som i dag finns i boställsnämnderna tas till vara genom att stiftsfullmäktige får möjlighet att inrätta lokala egendomsnämnder, vilkas ledamöter bör väljas av egendomsnämnden i stiftssamfälligheten. Den lokala nämndens uppgifter skulle gälla frågor rörande arrendeavtal, behovet av investeringar och rationaliseringsåtgärder.

Konstitutionsutskottet delar motionärernas uppfattning om att stiftsfullmäktige skall ha möjlighet att inrätta särskilda lokala organ under egendomsnämnderna för att tillgodose behovet av erforderlig lokalkännedom. Utskottet konstaterar emellertid att de lokala nämnderna enligt motionsförslaget ej skulle få samma självständiga ställning som de lokala kommunala organ vilka regleras genom lagen om vissa lokala organ i kommunerna. Utskottet anser därför att frågan om inrättande av lokala egendomsnämnder utan begränsning i beslutskompetensen närmare bör övervägas. Det bör ankomma på regeringen att förelägga riksdagen förslag i ärendet, så att regler om lokala egendomsnämnder kan träda i kraft senast samtidigt med att lagen om förvaltningen av kyrklig jord träder i kraft.

Herr talman! Moderata samlingspartiets ledamöter i utskottet har fogat fyra reservationer till betänkandet, vilka jag nu något vill kommentera.

Reservation 2 gäller kyrkofondslagen. Kyrkofonden är av stor betydelse för kyrkans verksamhet. Det är därför enligt vår mening naturligt att kyrkan själv och inte staten har det största inflytandet i fondens styrelse. Redan 1983 års kyrkomöte anhöll hos regeringen om att kyrkomötet skulle få utse såväl

en majoritet som ordförande i styrelsen.

Enligt propositionen saknas skäl att ändra på bestämmelserna om styrelsens sammansättning, och utskottsmajoriteten biträder denna uppfattning, vilket vi moderater således inte kan ställa oss bakom.

I reservation 4 yrkar vi avslag på propositionens förslag till särskild kyrkoavgift. Departementschefen föreslår att kyrkoavgiften skall beräknas på marknadsvärdet av aktier och andelar i aktiefonder, obligationer, förlagsbevis och konvertibla skuldebrev. Kyrkokommittén behandlade frågan och föreslog att avgiften skulle beräknas på anskaffningsvärdet.

Enligt vår mening har de i propositionen föreslagna avgifterna satts alldeles för högt. Följden kan bli att den särskilda kyrkoavgiften kan överstiga den verkliga avkastningen på den aktuella kyrkliga egendomen. Kyrkofondens styrelse utreder för närvarande vilka beräkningsgrunder som bör gälla för olika tillgångar. Vi anser att denna utredning bör avvaktas innan ställning tas.

I motsats till utskottsmajoriteten tillstyrker vi alltså inte propositionens förslag angående särskild kyrkoavgift.

Reservation 7 gäller särskilda statsanslag till domkapitlens kansliresurser. Enligt propositionen skall stiftssamfälligheten tillhandahålla domkapitlet sekreteraren och annan personal, inventarier, materiel samt vad i övrigt behövs för att domkapitlet skall kunna fullgöra sina uppgifter. Domkapitlet skall således inte ha någon egen personal anställd.

Ett flertal remissinstanser har reagerat mot detta förslag. Risk finns för att domkapitlet som självständig myndighet kommer att bli ekonomiskt beroende av den kommunala stiftssamfälligheten. Vi delar denna uppfattning och anser att det finns behov av särskilda och oberoende kansliresurser för domkapitlet. Även mot bakgrund av de ökade uppgifter som utskottet i motsats till vad man i propositionen anser att domkapitlet skall handlägga talar starka skäl för att ett domkapitel skall ha egna kansliresurser.

I reservation 9, slutligen, hävdar vi att det inte finns tillräckligt starka skäl för att skilja på tillvägagångssättet vid tillsättning av kyrkoherdar och komministrar. Tredjegangstillsättning av komministrar bör därför ankomma på domkapitlen. Vår uppfattning står också i överensstämmelse med kyrkomötets ställningstagande i detta ärende.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag något beröra kyrka-stat-frågan, som har föranlett tre reservationer till utskottsbetänkandet. Vi moderater i utskottet har – helt i enlighet med vårt partis sedan länge deklarerade uppfattning att kyrkans eget ställningstagande i denna fråga skall respekteras – inte nu funnit anledning att ändra våra tidigare ställningstaganden. En utvärdering av den nuvarande kyrkomötesorganisationen pågår. Resultatet härav bör rimligen avvaktas innan några nya åtgärder i kyrka-stat-frågan vidtages. Riksdagens beslut i dag kommer att medföra ökad frihet för kyrkan att bestämma om sina egna angelägenheter. Debatten om relationerna pågår såväl inom som utom kyrkan. Den bör rimligen leda till ett klart ställningstagande från kyrkans sida, vilket bör avvaktas.

I centerpartiets reservation uttalas kategoriskt att moderata samlingspartiet vid sin partistämma beslutade att kyrkan skall skiljas från staten. Detta är inte sant!

Vid den moderata partistämman i Malmö i oktober 1987 uttalades följande riktningssangivelse vad gäller relationerna mellan svenska kyrkan och staten.

Målsättningen skall vara att riksdagens lagstiftningsmakt över den svenska kyrkan skall upphöra och kyrkan därmed bli fri att besluta om egna angelägenheter samt att i samråd med kyrkans organ låta utreda förutsättningarna för dess frigörelse från staten.

Detta är något helt annat än vad som påstås i centerreservationen. Jag förutsätter att centerns talesman här i debatten tar tillbaka påståendet.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2, 4, 7 och 9.

8 § Kammaren beslöt kl. 17.52 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av talmannen.

10 § Svenska kyrkans organisation m. m.
(forts. konstitutionsutskottets betänkande 30)

Anf. 68 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! En av de principiellt viktigaste frågor som riksdagen har att ta ställning till gäller de framtida relationerna mellan staten och svenska kyrkan. Den har diskuterats i riksdagen i åtskilliga decennier. Själv talade jag om den första gången under första kammarens sista arbetsår 1970.

Både socialdemokraterna och folkpartiet har i sina program klara ställningstaganden i principfrågan. Det nya är att moderaterna vid sin stämma hösten 1987 uttalade att "målsättningen skall vara att riksdagens lagstiftningsmakt över den svenska kyrkan skall upphöra och att kyrkan därmed skall bli fri att besluta om egna angelägenheter samt att man i samråd med kyrkans organ skall låta utreda förutsättningarna för dess frigörelse från staten".

Folkpartiet har i år på nytt motionerat om att regeringen bör ta initiativ till överläggningar mellan staten och svenska kyrkan i syfte att ge svenska kyrkan en gentemot staten fri ställning.

Vad har då konstitutionsutskottets majoritet för synpunkter på detta? På 4 1/2 rader påpekar man att det sedan länge pågår en debatt om relationerna mellan stat och kyrka och att utskottet mot denna bakgrund avstyrker motionen. Det var länge sedan jag läste ett intellektuellt mera torftigt yttrande!

Alla tycks vara överens om att samtal mellan staten och svenska kyrkan måste komma till stånd. Vi menar att de för länge sedan borde ha inletts. När de väl påbörjats kommer de att visa sig bli tidskrävande. Vi kan inte förstå denna tveksamhet från riksdagsmajoritetens sida. Liksom moderata samlingspartiets stämma anser vi att man i samråd med kyrkans organ bör låta utreda förutsättningarna för frigörelsen från staten. Jag yrkar bifall till reservation 11.

Huvudfrågan är: Måste svenska kyrkan som en öppen folkkyrka förbli i en oförändrad relation till staten? Jag tror inte detta är möjligt. Den religiösa pluralismen har markant förändrat Sveriges religiösa geografi. Det är inte bara de olika frikyrkorna som förändrat bilden. Till detta kommer de kyrkor som inte helt rättvist kallas invandrarkyrkor, med den romersk-katolska kyrkan och de ortodoxa kyrkorna i centrum. Grunden för statskyrkosystemet har undan för undan börjat vackla i alla de länder som tillämpar detta system.

Internationellt har Sverige gått i täten för ökad religionsfrihet. Vi har med rätta påtalat att i t. ex. stater där islam är mer eller mindre statsreligion har friheten för övriga trossamfund att verka beskurits och allvarligt inskränkts. Jag har själv som FN-delegat i en sådan diskussion fått motargumentet: "Hur kan Sverige tala för ökad religionsfrihet i islamska länder när man själv tillämpar ett statskyrkosystem?"

Men ännu viktigare än dessa sociologiska iakttagelser är att begrunda frågan om den kristna kyrkans eget väsen. Är det rimligt att kyrkan är bunden till statlig överhöghet och statliga beslut? Fler och fler teologer och kyrkoledare inom svenska kyrkan har kommit till insikt om att frihet för svenska kyrkan från statlig överhöghet är en organisationsform som bättre passar både vår tid och det evangelium kyrkan är satt att förmedla.

Jag är övertygad om att svenska kyrkans livskraft inte är beroende av dess relation till staten utan snarare av troheten mot kyrkans Herre. Det finns så mycket av arbetsvilja och offervilja bland svenska kyrkans trogna medlemmar som man ännu inte tillräckligt tagit vara på. Men självfallet menar jag också att staten har ett ansvar för att svenska kyrkan skall kunna verka som en öppen folkkyrka över hela landet. Det måste leda till att man hittar ett system för avgiftsuppbörd som ger svenska kyrkan möjligheter att inkassera kyrkoavgifter såsom kyrkoskatten nu inkasseras. Dessutom måste betydande statsbidrag till för att garantera kyrkans arbetsmöjligheter i glesbygden. Staten måste även i framtiden ta ansvar för kyrkor och andra byggnader som hör till vårt levande kulturarv. Jag är övertygad om att det i de politiska partierna finns ett starkt gehör för statens ansvar på dessa punkter.

För oss i folkpartiet är kravet på ändrade relationer mellan staten och svenska kyrkan en principiell övertygelse. Vi driver detta krav också av omsorg om svenska kyrkan. Detta förstärks självfallet av den växande samverkan som i vårt land har utvecklats under de senaste decennierna mellan svenska kyrkan och övriga trossamfund, både de traditionella frikyrkorna och de nya invandrarkyrkorna. Denna samverkan kommer att öka i både omfång och djup, det är min övertygelse.

Det är fullt möjligt att slå vakt om ett levande kulturarv, visa respekt för svenska kyrkans oerhörda insatser för andligt och kulturellt liv i Sverige och samtidigt hävda att dess nuvarande relation till staten i längden inte är möjlig att bevara.

Svenska kyrkan kan med stolthet se tillbaka på insatser i gången tid. Den kan och bör med tro och tillförsikt också se framåt.

Samtal mellan staten och svenska kyrkan om detta är både angelägna och ofrånkomliga.

Anf. 69 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! När vi står inför att fatta beslut om kyrkans organisation på lokal- och stiftsplanet, tycker jag det finns anledning att också något se tillbaka för att få en bakgrund till det beslut som vi kommer att ta i dag.

Det har länge funnits framställningar i kyrkomöte och riksdag om en strukturutredning inom svenska kyrkan. Utgångspunkterna låg då i mycket i resonemanget att jämföra svenska kyrkan med den kommunala verksamheten och den kommunala indelningen i fråga om att bilda bärkraftiga enheter och se till den ekonomiska strukturen mer än till det som är kyrkans huvuduppgift.

1982 års kyrkokommitté kom så med ett diskussionsbetänkande som innebar steg i den riktningen, att storleksrationalisera organisationen på det lokala planet. Detta diskussionsbetänkande möttes av en stark opinion men också av en stark viljeyttring om vad man egentligen ville göra på det lokala planet. Utredningen, kyrkomötet, statsrådet och regeringen har också tagit hänsyn till denna breda remissopinion.

När det nu redovisas allmänna utgångspunkter i propositionen så är det alltså med stort stöd bakom sig som regeringen kan lägga fram förslaget och riksdagen kan ta beslut i dag.

Jag vill nämna några av de utgångspunkter som framträder. Den första och viktigaste utgångspunkten är att församlingen skall vara den grundläggande enheten. I dag får vi ju en diskussion om kyrka-stat-förhållandet, den centrala frågeställningen, men det som slås fast i propositionen är att det är församlingarna som utgör grunden, det är i församlingarna som svenska kyrkan skall ha sin stora uppgift.

Strukturfrågan och diskussionen om sammanläggning av församlingar och pastorat slutade alltså i ett uttalande att församlingen skall fortsätta så länge det finns förutsättningar för ett liv i församlingen. Det är församlingsborna själva som avgör hur länge den kan bestå.

Det finns också uttalanden om att man lämpligen bör dela stora församlingar därför att de inte fungerar över en viss storlek. Det är också någonting som är på gång redan vid kommande årsskifte, och det är min förhoppning att detta kommer att följas av fler församlingsdelningar.

Att främja gudstjänstliv, undervisning, diakoni och evangelisation är alltså huvuduppgiften för församlingen. Här finns det stora insatser att göra, och det finns ett stort lokalt engagemang att ta vara på. Jag ser med förhoppningen fram mot att så också kommer att ske och att både stiftsplanet och det centrala planet inom svenska kyrkan inriktas på att stödja församlingarna i deras viktiga uppgift. Den andra utgångspunkten är att man slår vakt om den dubbla ansvarslinjen – alltså den folkligt förankrade självstyrelsen och den prästerliga ämbetsförvaltningen –, att vi får in den här demokratiserade arbetsformen även på stiftsplanet.

Den tredje utgångspunkten är att detta skall ske inom ramen för en ökad inomkyrklig frihet i de delar som rör kyrkans lära, böcker etc.

Den fjärde utgångspunkten är att man tar till vara möjligheterna till decentralisering.

Utifrån dessa utgångspunkter finns det alltså en stor allmän uppslutning, både ute i landet och här i riksdagen. Det kommer att utgöra grunden för den

öppna folkkyrka som vi i centerpartiet vill slå vakt om.

Vidare har utskottet enhälligt ställt sig bakom propositionen på många punkter. Vi har föreslagit några framställningar till regeringen och även föreslagit några förändringar när det gäller propositionen. Jag vill, herr talman, bara notera förändringarna i uppgiftsfördelningen mellan stiftsstyrelse och domkapitel. Det är bra med en sådan åtgärd, för annars hade vi kunnat få en diskussion som var olycklig för svenska kyrkan och för förhållandet mellan kyrkan och staten. Då hade man nämligen gått in på frågor som ligger inom området för prästerlig ämbetsförvaltning, stiftet, biskopens ansvar för prästerna och lärouppgiften i kyrkan.

Jag vill notera de förändringar som vi har föreslagit när det gäller pastoratsregleringen vad avser möjligheten att korsa kommungräns. Den absoluta regeln som fanns i detta sammanhang och regeln om att inget pastorat får omfatta mindre än 2 000 invånare, eller kyrkomedlemmar, har lättats upp. Jag tror att det är till fördel för det kommande arbetet i församlingar och pastorat och för det framtida arbetet med pastoratsregleringar.

Beträffande föreslagna framställningar till regeringen vill jag notera frågorna om begravningskostnader för enskilda, lokala egendomsnämnder och reglerna för en församlings möjligheter att ta emot gåvor. Med tanke på det samförstånd som vi har uppnått i utskottet på dessa punkter hoppas jag att regeringen snarast kan åtgärda de beställningar som utskottet föreslagit att riksdagen skall göra. Om så sker, innebär det en fortsättning på den mycket breda enighet som har rått under utskottets arbete.

Herr talman! Jag vill sedan något kommentera frågan om en organisationsförändring på stiftsplanet. Vi får ju nu en lagreglering av det arbete som hittills har bedrivits på frivillig basis i stiftstingen. Det är ingen ny fråga, utan frågan har under årens lopp varit föremål för många framställningar. Inte minst från kyrkans sida har man nämligen uttalat sig för en legalisering av stiftstingen. Vi delar uppfattningen att detta är en fördel. Statsrådet har också framfört samma uppfattning. Det är en fördel att verksamheten i fortsättningsen kommer att bedrivas i lagreglerade, demokratiska former.

I kyrka-stat-diskussionen kan också noteras att ett arbetsfält på frivillig basis inom svenska kyrkan i och med kommande beslut kommer att vara kyrkokommunalt reglerat.

Vi i centerpartiet står bakom några av de reservationer som är fogade till utskottsbetänkandet. Jag vill, herr talman, kort kommentera dessa.

Först och främst har vi när det gäller begravningsväsendet sagt att myndighetsuppgifterna borde ligga kvar på församlingarna, enligt kyrkokommitténs ursprungliga förslag. Anledningen till ändringen från regeringens sida i skrivelsen till kyrkomötet var ju att man förutsåg att konflikter kunde uppstå i detta sammanhang. Men vi har märkt att det finns lika stor risk för konflikter åt andra hållet. De kyrkogårdar som vi talar om, alltså begravningsplatserna runt kyrkan, utgör en väldigt central plats i församlingens liv och därför bör myndighetsuppgifterna ligga på församlingarna. Det är vad vi har framfört i reservation nr 1.

På ekonomisidan har vi kanske de största erinringarna. Den allmänna kyrkoavgiften är ju en solidarisk avgift från pastoratets sida till utjämnings-systemet. Det har föreslagits av kyrkofonden att den allmänna kyrkoavgiften

skall räknas upp. Regeringen har sagt nej och i stället fastställt en högre särskild kyrkoavgift. Ja, avgiften är så hög att utskottet har fått gå in här. Vi i centerpartiet har bidragit till den enighet som nu råder i detta sammanhang. Vi har fått gå in och medverka till dispensregler för bestämmelserna när det gäller att ta ut en särskild kyrkoavgift. I vissa områden kan detta nämligen innebära en negativ avkastning för fastighetsförvaltningen.

Vi menar att regeringen borde ge kyrkofonden i uppdrag att helt räkna om den särskilda kyrkoavgiften. Därvid skall beaktas vad vi har fört fram om en höjning av den allmänna kyrkoavgiften. Därigenom sänks ju den särskilda kyrkoavgiften på kapitalplaceringar. Det ger större rättvisa mellan de olika pastoraten.

Vidare anser vi att det allmänna utjämningsbidraget till församlingarna bör vara kvar. Det är ytterligare en förändring i förhållande till utredningens förslag. Syftet är ju att bristen på medel i ekonomiskt avseende inte skall förhindra församlingarna att fullgöra de fyra huvuduppgifter som jag nämnde förut och som är de församlingsuppgifter som är grundläggande för svenska kyrkan.

Sedan till frågan om tillsättningen av kyrkoherdetjänster. Vi delar uppfattningen att kyrkoherdevalen bör avskaffas. Redan på utredningsstadiet hade Karl Boo ett särskilt yttrande, där han diskuterade möjligheten att på något sätt ge församlingsborna rätt att uttala sig. Vi har funnit en form för detta som kan vara till hjälp och vägledning för tillsättningsnämnderna i pastoraten. Församlingsborna kan alltså få möjlighet att medverka.

Vi har också slutit upp bakom kyrkomötets förslag beträffande tillsättning- en av komministertjänster. Jag yrkar bifall till de reservationer som jag här har kommenterat och som centerpartiet står bakom.

Låt mig slutligen, herr talman, kommentera kyrka-stat-frågan som vi också har tagit upp i detta sammanhang. Den organisation som vi i dag fastställer ger kyrkan stor frihet. Den ger också församlingarna möjligheter att arbeta med det som är församlingarnas huvuduppgift. Om svenska kyrkan skall vara en öppen folkkyrka och om den skall finnas över hela landet, menar vi att det också måste finnas en organisatorisk och ekonomisk ram. Vi anser att det är möjligt endast om det finns ett samband mellan kyrkan och staten. Ett sådant samband finns och det vill vi utveckla. Endast på detta sätt kan folkkyrkokaraktern och den religiösa verksamheten över hela vårt land garanteras. Dessutom får församlingarna de goda arbetsförutsättningar som var avsikten med dagens organisationsförslag.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall även till reservation nr 10.

Anf. 70 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det är alltid intressant att diskutera stat-kyrka. Det är en fråga på gränsen mellan politik och teologi. Men just frågan om vad som menas med en folkkyrka har ju diskuterats länge och av många teologer. Centern säger nu i sin reservation att folkkyrkokaraktern skulle försvinna om staten inte längre hade ett samband med kyrkan.

Jag skulle således vilja fråga Bengt Kindbom: Vad menar Bengt Kindbom med folkkyrka? Kan alltså en luthersk frikyrka, som är fri i förhållande till statsmakterna, inte längre bevara sin folkkyrkokaraktär? Jag tror att många, inte minst teologer, är intresserade av ett svar på dessa frågor.

Anf. 71 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Jag förstår att det är många som är intresserade av den här frågan. Den är inte heller ny, utan diskussionen har förts under hela seklet – inte minst här i riksdagen i många år. Den kanske främste av folkkyrkoförespråkare, biskop Billing, har också utvecklat dessa tankegångar. Från centrerns sida ställer vi oss bakom mycket av det som har funnits med i diskussionen sedan Einar Billings tid.

Som vi vill se det finns det flera steg i en folkkyrka. Det finns i den gudstjänstfirande församlingen, i den nattvardsdeltagande församlingen, i barn- och ungdomsarbetet och ända ut till den yttre församlingsgränsen. Det är alltså en kyrka för hela folket, och det är garantin i ett samband mellan kyrka och stat. Den kyrkan finns i hela vårt land, i städer och på landsbygd, och den vänder sig till alla kategorier.

Anf. 72 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det var inte riktigt svar på frågan. När tolv av svenska kyrkans biskopar förordar att svenska kyrkan på sikt skall bli fri från staten och samtidigt menar sig kunna bevara svenska kyrkans karaktär av folkkyrka, skulle de alltså ha fel. Det är vad Bengt Kindbom säger i sak.

Detta är en mycket viktig fråga. Jag menar att svenska kyrkans biskopar och ärkebiskopen har rätt på den punkten, också med hänvisning till internationella förhållanden, dvs. att en folkkyrka självfallet kan bevara sin folkkyrkokaraktär även om den står fri i förhållande till staten.

Anf. 73 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Jag kan inte, efter Jan-Erik Wikströms inlägg tidigare här i kammaren, betrakta den skisserade modellen som fri från staten. Jan-Erik Wikström räknade upp allt det ansvar som staten skulle ta för den s. k. fria kyrkan.

Jag vill tillägga att kyrkan inte är dess biskopar, utan kyrkan är samverkan mellan präster, biskopar och lekmän. Det är den dubbla ansvarslinjen som vi i centern slår vakt om. Det är min förhoppning att även kyrkan kommer att slå vakt om relationerna mellan kyrka och stat och att folkkyrkan kan utvecklas inom ramen för detta.

Anf. 74 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Konstitutionsutskottets betänkande nr 30 har rubricerats "om svenska kyrkans organisation m. m.". Betänkandet har en obalans. Kyrkans organisation dominerar, medan principfrågan stat–kyrka endast ägnas några rader, som redan har påpekats av Jan-Erik Wikström. På sitt sätt är detta typiskt. Det pågår ständiga förändringar på det kyrkliga området, men utgångspunkten är att nuvarande statskyrkosystem skall fortbestå. Vi har ofta från vpk påpekat att dessa förändringar t. o. m. kan bidra till att befästa statskyrkosystemet.

När det gäller de organisatoriska frågorna skall jag endast beröra en, nämligen den om egendomsnämnderna. När frågan var föremål för behandling för ungefär ett år sedan stoppades förslaget i riksdagen i avvaktan på den organisationsförändring i övrigt som nu behandlas. I en motion med

företrädare för samtliga partier begärdes vissa förändringar i det nu framlagda förslaget. Det är min förhoppning att det beslut som utskottet har enats om skall tillgöde de berättigade krav som bl. a. arrendatorerna framfört. Det kan finnas anledning att följa frågans utveckling.

Låt mig så, herr talman, gå över till det som väl ryms under "m. m." i betänkandets rubrik, dvs. stat-kyrka-frågan.

Som jag redan sagt verkar utgångspunkten vara bevarande av nuvarande statskyrkosystem, detta trots att allt fler börjar ifrågasätta systemet. Arbetarrörelsen har av tradition gjort det, men nu finns också starka strömningar även inom kyrkan för avskaffande av statskyrkan. Utgångspunkterna kan förvisso vara olika. Där finns både den principiella demokratiska ståndpunkten och krafter vilka vill hålla undan demokratiseringstendenser från kyrkan. Likväl är det dock ett faktum att statskyrkosystemet alltmer börjar ifrågasättas.

För den som genom åren mött oviljan i konstitutionsutskott och riksdag att ändra förhållandet mellan staten och kyrkan ter sig centerns motion och reservation som en överloppsgärning. Möjligen är det så att centern inte nöjer sig med de allmänna undanflykter som har presenterats tidigare. Man vill tydligen ha en klarare viljeyttring för ett bevarande av statskyrkan. Diskussionerna inom de olika partierna är nog så intressanta, och de kan leda till positionsförändringar framöver.

En fråga som bör få större plats i debatten om kyrkans ställning är invandringen till vårt land och den därmed ökande mångfalden när det gäller religionsuppfattningar. Det gör det än mer otidsenligt att en kyrka har särställning i det svenska samhället. Statskyrkans avskaffande ligger i linje med strävandena efter verklig religionsfrihet.

Som vi ofta påpekat från vpk har utredningar gjorts om kyrkans skiljande från staten. Det finns alltså underlag för att företa en förändring. I vpk - reservationen nr 12 begärs att regeringen framlägger förslag i frågan.

Jag yrkar, herr talman, bifall till reservation nr 12.

Anf. 75 TORGNY LARSSON (s):

Herr talman! Det utskottsbetänkande som riksdagen nu har att ta ställning till kommer, som sagts av talare tidigare, att innebära stora organisatoriska förändringar för svenska kyrkan på stifts- och lokalplanen. Regeringens proposition har föregåtts av ett mycket omfattande utrednings- och remissarbete i flera steg, vilket har möjliggjort för mycket breda grupper inom kyrkan att påverka det slutliga beslutet. Det är naturligtvis en fördel för oss här i riksdagen att veta detta då vi nu tar ställning. Vi har därför i de flesta avseenden ett mycket omfattande stöd från kyrkligt håll.

I det stora hela är utskottet enigt. I ett mindre antal fall föreligger reservationer från något parti. Det är bara på en enda punkt som två partier har kunnat enas om en gemensam reservation. Det kan alltså slås fast att utskottsbetänkandet präglas av en förhållandevis bred samstämmighet, vilket bör vara till fördel i det kommande omdaningsarbetet i kyrkan.

På stiftsplanet kommer nu kyrkan att få en folkligt förankrad, demokratiskt uppbyggd organisation, med stiftsfullmäktige och stiftsstyrelse som viktiga organ. För egendomsförvaltningen kommer en särskild egendoms-

nämnd att inrättas. För i huvudsak lärofrågor och tillsynen över präster kommer ett nedbantat domkapitel att finnas kvar.

Över huvud taget får stiftet en starkare ställning. Genom reformen kommer kyrkan att få ett ökat inflytande på sina egna angelägenheter. En del beslut som hittills har fattats av regeringen eller annat statligt organ överflyttas nu till den nya stiftsorganisationen. Det kan väl också därför hävdas att den i samhället över huvud taget pågående decentraliseringen i viss utsträckning också får genomslag på det kyrkliga området.

Till de områden som den nya stiftsstyrelsen kommer att få ett ansvar för hör fördelningen av prästtjänster i stiftet. I detta avseende har utskottet försökt att göra en rimlig avvägning mellan olika behov, t. ex. tätorts- och glesbygdsbehov. Därför har utskottet pekat på de sedan 1957 gällande principerna som en viss vägledning i fördelningen av tjänster mellan pastoraten. Det skall dock inte tolkas så att stiftsstyrelserna därigenom är uppbundna. Givetvis äger stiftsstyrelserna den bästa överblicken över behoven vad gäller tjänsterna i stiftet. Det ligger helt i linje med propositionens och utskottsberäkningens anda att kyrkans organ får en ökad frihet i detta avseende. Vad utskottet velat stryka under är att stiftsstyrelserna bör vara lyhörda för behoven inom olika typer av pastorat.

Som jag tidigare nämnde kommer vid sidan av den nya stiftsstyrelsen ett nedbantat domkapitel att finnas kvar, på grund av behovet av att tillgodose såväl kravet på ökad demokrati och ökat lekmanngaengagemang som den för en evangelisk-luthersk kyrka typiska inriktningen på en prästerlig ämbetsförvaltning. Det är naturligt att det uppstår diskussion om gränsdragningen mellan dessa båda organ. Utskottet har valt att i jämförelse med propositionens förslag något ändra denna gränsdragning. Därmed tror vi att vi har tillgodosett ett mycket uttalat kyrkligt krav.

Även på det lokala planet sker nu viktiga förändringar. Utan att man ger avkall på församlingarnas självständighet skapas bättre möjligheter till samverkan inom och mellan pastoraten. Pastoraten övertar från församlingarna det yttersta ansvaret för begravningsväsendet, för byggnaderna och för personalen, och därigenom underlättas den ekonomiska situationen för de mindre bärkraftiga församlingarna. Centerpartiet har reserverat sig på denna punkt och vill inte låta pastoraten överta ansvaret för begravningsväsendet. Centern har inte stöd från kyrkomötet och Pastoratsförbundet för denna linje. Jag har mycket svårt att se några vinster med centerns yrkande i det här fallet, utöver kanske mer emotionellt betingade sådana. Tvärtom tror jag att en ökad samverkan är bra för församlingarna. Därför yrkar jag avslag på reservation 1.

Herr talman! Jag yrkar också avslag på samtliga övriga reservationer. Jag skall inte ta kammarens tid i anspråk med att närmare gå in på alla dessa utan nöjer mig med att beröra några av dem.

I reservation 2 föreslår moderaterna att kyrkomötet skall få utse majoriteten av kyrkofondens styrelse. Från rent kyrklig utgångspunkt skulle det naturligtvis vara värdefullt, men eftersom vi faktiskt har ett statskyrkosystem där kyrkofondens inkomster till större delen består av skattemedel, är det väl inte rimligt att utan vidare göra en ändring utan särskilda överläggningar mellan kyrka och stat. Jag vill därför yrka avslag på denna reservation.

Vad gäller de tre reservationerna i stat-kyrka-frågan kan jag konstatera att den borgerliga splittring som man möter på många andra håll även gäller här. Vi har ju från denna talarstol alldeles nyss kunnat höra att folkpartiet snabbt vill skilja kyrkan från staten. Centern vill, som jag uppfattat det, närmast stärka banden mellan kyrkan och staten, medan moderaterna uppenbarligen ännu inte har tagit någon definitiv ställning. Jag yrkar alltså avslag på folkpartiets, centerns och vpk:s reservationer.

Jag menar att ett bättre underlag måste finnas innan ställning kan tas i den aktuella frågan om en eventuell skilsmässa. Jag tror faktiskt att Jan-Erik Wikström något förbiser de stora ekonomiska problem som faktiskt skulle uppkomma vid en skilsmässa. I och för sig kan vi ha olika uppfattning om detta, men de ekonomiska effekterna måste naturligtvis mycket grundligt utredas.

Centern går så långt att man vill ha en folkomröstning. Det förvånar mig att man vill tillgripa en så drastisk åtgärd. I vårt land har vi ju bara haft fyra folkomröstningar. Jag misstänker att det är ett sätt för centerpartiet att försöka profilera sig. Jag tror inte att det försöket kommer att lyckas.

Herr talman! När vi i morgon kommer att ta ställning till det här förslaget gör vi det i vetskap om att ett femårigt utrednings- och förberedelsearbete nu är till ända. En kommitté under ledning av Sören Ekström och flera av kammarens ledamöter har gjort ett mycket gott arbete, som har fullföljts på ett bra sätt av departementet. När nu detta arbete ligger bakom oss är det min förhoppning att beslutet när det genomförs i praktiken skall vara till gagn för svenska kyrkan. Därför vill jag, herr talman, på talmannens namnsdag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 76 HANS NYHAGE (m) replik:

Herr talman! Kyrkomötet har ju redan 1983 begärt att få ändrad sammansättning av kyrkofondens styrelse. Detta skall självfallet ses mot bakgrund av den stora betydelse som kyrkofonden har för kyrkans verksamhet. Det samråd som Torgny Larsson nu efterlyste mellan kyrkan och staten hade mycket väl redan kunnat komma till stånd.

Anf. 77 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det är med stort intresse som man väntar på vilka argument socialdemokratins företrädare skall ha när man diskuterar den principiellt så viktiga stat-kyrka-frågan. Förväntningarna är särskilt stora när en i kyrkoärenden så väl förfaren person som Torgny Larsson skall uttala sig.

Torgny Larsson har två argument. För det första vill han inte ta kammarens tid i anspråk och vill därför inte föra fram några argument. Låt mig säga: Så ansträngd är inte kammarens tid att Torgny Larsson inte kan ge några motiv.

Det andra argumentet är att det råder en borgerlig splittring. Vad skall man då säga om svensk socialdemokrati, med dess partiprogram?

Torgny Larsson säger att jag har förordat skilsmässa. Vi har motionerat om att samtal skall inledas mellan staten och svenska kyrkan. Men så räddhågad är svensk socialdemokrati att man inte ens är beredd att inleda samtal med svenska kyrkan i dessa viktiga frågor. Det är en ynkedom att höra

en socialdemokrat – en företrädare för ett parti med en bestämd ståndpunkt i en av de viktigaste frågor som vi har att ta ställning till – behandla denna materia på detta sätt.

Prot. 1987/88:95
7 april 1988

*Svenska kyrkans orga-
nisation m. m.*

Anf. 78 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Torgny Larsson säger att det bara är på en punkt som man har kunnat enas om reservation. Jag noterar att på den punkten följer vi som har reserverat oss – från två partier – kyrkomötets ställningstagande.

Sedan hoppas jag att Torgny Larsson står fast vid vad vi har sagt om prästtjänsternas fördelning – och att detta inte var en markering av ett annat ställningstagande.

Jag skall nu, herr talman, gå över till reservationerna. Torgny Larsson tog upp vad vi har sagt om ansvaret för begravningsväsendet. Som framgår av 3 § i nya församlingslagen enligt vårt förslag fattas beslut om begravningsväsende i församlingen, medan den tunga biten i övrigt – när det gäller begravningsplatserna, personal osv. – ligger på pastoratet.

Fungerar detta? frågar kanske någon. Ja, visst fungerar det. Jag kommer själv från en församling som ingår i en partiell samfällighet, där vi har precis det här förhållandet. Det är församlingen som är beslutande när det gäller myndighetsuppgifterna.

I frågor om gravplatsernas upplåtande, indelning osv. är ju risken att pastoratén, när de vill vara effektiva, säger till församlingarna att nu sopar vi bort gravvårdarna där gravrätten har löpt ut. Det kan skapa oerhört stora konflikter.

Jag noterar att Torgny Larsson helt gick förbi de ekonomiska reservationerna. Utskottet har ju redan fått ta ett steg tillbaka i förhållande till regeringens förslag när det gäller den särskilda kyrkoavgiften. Det hade varit angeläget att få diskutera en rättvisare fördelning av den ekonomiska belastningen på pastoraten. Men det vill Torgny Larsson inte diskutera. Jag hänvisar ånyo till våra reservationer.

Det är ju inte fråga om att stärka sambandet mellan kyrka och stat utöver det sätt på vilket vi stärker det med det kommande beslutet, nämligen att vi legaliserar stiftstingen. Vi ökar alltså lagregleringen. Jag tycker att det är bra, och det har jag sagt. Vi följer också upp kyrkfolkets och allmänhetens inställning. En undersökning från 1987 visar att det, med undantag av vpk, inte finns majoritet i något av riksdagspartierna för ett skiljande. Man vill bibehålla sambandet som det är – eller är tveksam till att göra en förändring.

Vi har från centerns sida en bred förankring för vårt förslag. Men skulle riksdagsmajoriteten ändå köra över denna breda folkliga förankring, tycker jag att det inte alls är omotiverat att vi går ut i en folkomröstning.

Anf. 79 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Torgny Larsson säger att det behövs bättre underlag innan man tar ställning i stat-kyrka-frågan. Vad är det då som fattas i det underlag som finns? Jag vill erinra om den nu ganska gamla utredning som Alva Myrdal gjorde. Det är en grund när det gäller att konkretisera hur en övergång skall ske.

Jag noterar, när jag hör Torgny Larssons inlägg, att man förr vanligen har

avvisat motionerna med att hänvisa till fortsatta samtal, uttalanden från kyrkomötet osv., men nu skall tydligen förhållningen motiveras med behov av bättre underlag. Frågan är: Vill man eller vill man inte förändra relationerna stat-kyrka? Det är nog kärnfrågan i debatten.

Anf. 80 TORGNY LARSSON (s) replik:

Herr talman! Jag har med ett visst intresse noterat att särskilt Jan-Erik Wikström, men även Nils Berndtson, enbart tar upp det som gäller "m. m." i betänkandet. Huvudärendet i detta betänkande är ju svenska kyrkans organisation på stifts- och lokalplan. Dessutom har man hakat på några motioner om kyrka-stat-frågan. Jag noterar alltså att Jan-Erik Wikström enbart talar om detta, och det har han naturligtvis rätt att göra.

Jag har ingen anledning att ta tillbaka någonting av vad jag har sagt i den här frågan. Men jag skulle i och för sig kunna tillägga det som vi har sagt tidigare från socialdemokratiskt håll och som vår partikongress har ställt sig bakom, nämligen att vi anser att det är önskvärt att det är från kyrkan själv som initiativ tas i den här frågan. Det är alltså det som man bör avvakta. Jag tycker ändå att det är ganska rimligt att man går den vägen.

Den typ av argumentation som Jan-Erik Wikström använde – om ynkedom, räddhåga osv. – tycker jag faktiskt inte om. Den här saken är alldeles för allvarlig för att man skall tillgripa den typen av argumentation.

När det gäller fördelning av prästtjänsterna vill jag säga till Bengt Kindbom, att vad jag försökte göra var ett förtydligande av det korta utskottsbetänkandet i det avseendet. Det innebär självfallet inte att jag springer ifrån någonting som jag varit med om att skriva under.

I fråga om begravningsväsendet tror jag ändå inte att problemen är så svåra – att trätorna är så stora mellan församlingarna. Detta betänkande kännetecknas av ett försök till ökad samverkan. Såvitt jag har kunnat finna råder en förhållandevis bred enighet i kyrkan om att pastoraten skall ta ansvar för begravningsväsendet, samtidigt som det mycket tydligt betonas i propositionen, och därmed även i betänkandet, att man skall lyssna på opinionen ute i församlingarna.

Anf. 81 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Vi väckte i januari en ganska omfattande, principiellt hållen motion om kyrka-stat. I det utskott som Torgny Larsson tillhör väljer man att behandla denna motion i anslutning till en proposition som från folkpartiets sida fått fullständig uppslutning. Det är klart att jag kunde nöja mig med att stå och tala om det som vi är överens om. Men normalt diskuterar vi här i riksdagen frågor där vi inte har samma uppfattning.

Jo, jag tar den här frågan mycket allvarligt. Men jag tycker att det är anmärkningsvärt när Torgny Larsson som enda argument skojar med den borgerliga splittringen – som om det inte finns olika åsikter både mellan partierna och inom partierna, och även i Torgny Larssons eget parti.

Nu kom det ändå till sist ett argument, nämligen att kyrkan själv bör ta initiativ. Om staten och svenska kyrkan skall samtala om denna gemensamma angelägenhet, så har alltså inte socialdemokratin ens mod att inbjuda till samtalen, utan man säger: Vi kanske kan säga ja om ärkebiskopen och

kyrkan själv inbjuder till dessa samtal. Jag skulle vilja säga att om man skall vara trolös mot det socialdemokratiska partiprogrammet, så kan jag tänka mig ett stort antal punkter där jag skulle välkomna trolösheten – men inte på den här punkten.

Anf. 82 BENGT KINDBOM (c) replik:

Herr talman! Jag återkommer till frågan om begravningsväsendet. Det verkar som om två saker diskuteras samtidigt. När det gäller frågan om ansvaret för begravningsverksamheten, för personalen osv. har vi heller ingenting emot att den tunga ekonomiska biten går över till pastoraten, så som har skett i vissa samfälligheter. Det var utgångspunkten för 1982 års kyrkokommittés förslag.

Jag noterar att när man från regeringens sida ändrade detta, var det på grund av att man menade att det kunde uppstå konflikter. Vi har menat att dessa konflikter också kan uppstå därför att kyrkogårdarna, de begravningsplatser som finns invid församlingskyrkan, är så centrala i församlingen att församlingen borde ha en möjlighet att påverka det hela.

Visserligen skrivs det i propositionen att man skall visa stor lyhördhet för den enskilda församlingens önskemål. Men det är inte möjligt att exempelvis delegera myndighetsutövningen, upplåtelse av gravrätten, till församlingskyrkorådet. Det slås direkt fast i propositionen, så det föreligger ett absolut hinder. Det tycker vi är fel.

Herr talman! Eftersom jag inte gjorde det i mitt huvudanförande vill jag yrka bifall till utskottets hemställan i de delar där vi inte har reservationer. Jag vill understryka att huvudfrågan ju är, som också Torgny Larsson sade, den nya organisation som fr. o. m. den 1 januari 1989 församlingar och pastorat skall verka inom. Vi får också en ny stiftsorganisation, som jag hoppas blir till gagn för församlingarnas verksamhet.

Anf. 83 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Torgny Larsson talade om att "haka på" stat-kyrka-frågan. Det är just vad utskottet gör. Jag har, som Torgny Larsson mycket väl vet, vid utskottsbehandlingen ifrågasatt det rimliga i strukturen på det här betänkandet, där principfrågan får rymmas under bokstäverna "m. m." Jag har ifrågasatt om man inte bort göra ett särskilt betänkande om den principiella frågan om stat-kyrka.

Det som har hakats på, som Torgny Larsson talar om, är det principiellt viktiga. Jan-Erik Wikström och jag har försökt lyfta fram den principfrågan i debatten här i dag, och det tycker jag, Torgny Larsson, knappast vi borde klandras för.

Anf. 84 TORGNY LARSSON (s) replik:

Herr talman: Jag vet att Nils Berndtson har velat att vi skulle vänta med att ta upp kyrka-stat-frågan och ta upp den i ett särskilt betänkande. Men om det inte hade varit valår hade vi väl skjutit på den här frågan till hösten – i normala fall brukar det ju vara så: alla vet ju att konstitutionsutskottet har mycket annat att göra. För min del uppfattade jag det som ett mycket tydligt uttalat centerkrav att ha med den. Det var enligt min mening därför som den här frågan kom med.

Sedan vill jag till Jan-Erik Wikström säga att jag faktiskt tror att socialdemokrater är bättre på att avgöra hur det socialdemokratiska partiprogrammet skall tolkas – jag tror inte att liberaler är bäst på det, lika litet som jag tror att socialdemokrater är bra på att tolka det folktopartistiska partiprogrammet.

Anf. 85 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Herr talman! När 1982 års kyrkokommitté tillsattes var avsikten att genom strukturella förändringar skapa bättre förutsättningar för kyrkans arbete och att få till stånd en samordnad och förstärkt stiftsorganisation. Stiftsreformen sågs som tredje steget i ett inomkyrkligt reformarbete.

Jag har haft förmånen att delta i kommitténs arbete och senare i kyrkomötets behandling av de förslag som nu ligger på riksdagens bord.

För oss som är kyrkligt aktiva är dagens beslut viktigt, angeläget och efterlängtat även om förändringarna på sina håll blir omfattande. Den funktionella uppdelningen av församlingens och pastoratens ansvar kommer – rimligen – att underlätta kyrkans arbete, främst genom att lägga de ekonomisk/administrativa frågorna på pastoratsnivå. Möjligheterna att successivt utveckla och utbygga samfällighetsbildningarna, som starkt underlättas av föreliggande proposition, ser vi i kyrkan också som något positivt.

I denna del, herr talman, tillgodoser propositionen och betänkandet önskemål och synpunkter framförda i och till 1982 års kyrkokommitté.

När det gäller den angelägna reformen på stiftsplanet finns en betydande skillnad mellan den uppfattning kyrkan uttalade genom kyrkomötet och den som framförs i propositionen. Främst gäller detta kompetensuppdelningen mellan domkapitel och stiftsstyrelser. Kyrkomötet har önskat behålla mer av domkapitlens gamla uppgifter, främst dem som är knutna till prästämbetet, än regeringen föreslår i propositionen. Sakligt sett gäller det tjänstgöringsföreskrifter för präster, utfärdande av tjänstgöringsbetyg för präster, disciplinansvar för präster samt förordnande av pastorsadjunkter.

Principiellt sett gäller det om det kyrkokommunala organ vi nu tillskapar på stiftsnivå – stiftsstyrelsen – förutom att det har sina givna uppgifter av formell, ekonomisk, administrativ, organisatorisk natur också skall besluta om ämbetet. Med mycket stort eftertryck, herr talman, instämmer jag i dessa stycken i den uppfattning konstitutionsutskottet nu enhälligt framfört.

Frågan om kyrkofonden, dess kompetens och styrelse är en komplex och svår fråga att hantera, eftersom kyrkofonden ligger i gränslandet mellan kyrkan och staten, mellan samfundet svenska kyrkan och det svenska samhället. Huvuddelen av de medel som kyrkofonden förfogar över har genererats av kyrkans egen verksamhet eller härör från kyrkans egen uttaxering. Pengarna skall användas av kyrkan, i kyrkans verksamhet. Kyrkomötet 1987, som behandlade förslaget här i salen, framhöll – jag citerar ur organisationsutskottets yttrande:

”Utskottet anser vidare att det är rimligt att kyrkomötet får utse majoriteten av ledamöterna.”

Jag noterar att konstitutionsutskottet inte delar kyrkomötets mening. På den punkten finns det emellertid en reservation fogad till betänkandet, nr 2 av Anders Björck m. fl. Till denna reservation yrkar jag bifall.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag säga: Inom kyrkan drivs för närvarande inte kyrka-stat-frågan. Kyrkans uppfattning har varit att den omfattande inomkyrkliga reformeringen skulle slutföras innan frågan ånyo aktualiserades. Därtill skall kyrkomötet i perioden 1990-1992 ta ställning till frågan om dop och medlemskap, en fråga som rimligen får konsekvenser för relationen till kyrka-stat-frågan.

Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan utom på de punkter där Hans Nyhage avgivit reservationer.

Anf. 86 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag skulle bara vilja anföra några synpunkter ur religionsfrihetsaspekt i samband med behandlingen av det här betänkandet.

Jag har under åtskilliga år tillhört den grupp som försvarat och trott på ett bevarat samband mellan stat och kyrka. Jag har tyckt att det varit tilltalande och intressant att se hur förhållandevis få medborgare begärt sitt utträde ur svenska kyrkan trots att de av och till lockats till det av pressen. Pressen har ju exempelvis tillhandahållit blanketter eller formulär som det bara varit att skriva sitt namn på för att erhålla flera hundralappar i reducerad skatt. Det har nästan verkat som om folket ville ha kvar sambandet.

Nu aktualiseras emellertid en fundamental aspekt på religionsfriheten, som tydligen sätts ur spel under nuvarande förhållanden. Bl. a. det har gjorts att jag själv omvärderat min uppfattning och nu anser att vi måste arbeta för en fri svensk kyrka. Det kan inte vara rim och reson att politiska partier blandar sig i trosfrågor. Politiska partier får enligt min uppfattning – och jag kan inte tänka mig annat än att det är samtliga partiernas uppfattning – inte på några villkor lägga sig i om en kyrka eller ett samfund vill ha vuxendop eller barndop. Politiska partier har absolut inte med att göra vilken nattvardssyn kyrkor har, etc.

Jag hörde för en tid sedan en intressant intervju som Ma Oftedal gjorde med Jan Guillou i Radio Stockholm. Jan Guillou underströk med emfas hur orimligt det är att politiska partier, kvinnoförbund, etc. blandar sig i svenska kyrkans ämbetssyn. Guillou sade: Om svenska kyrkan så vill ha präster randiga som zebror har svenska kyrkan rätt till det. Det skall ingen politisk grupp lägga sig i, tyckte han. Jag håller helt och hållet med honom, även om jag inte skulle uttrycka mig precis som han gjorde.

Herr talman! Biskopen i Göteborg, Bertil Gärtner, har sin ämbetssyn. Titt som tätt tas denna upp till behandling av statsråd, politiker och diverse myndigheter, och så läxas Gärtner upp. Jag tycker att detta är helt orimligt. Bertil Gärtner hävdar att han har sin ämbetssyn utifrån sin Bibelsyn, sin tro. Det är svenska kyrkans sak att ta itu med Bertil Gärtner eller att låta bli att ta itu med Bertil Gärtner. Det är alltså svenska kyrkan som skall bestämma om hans ämbetssyn är acceptabel inom svenska kyrkan eller ej. Detta kan icke tillkomma politiska partiernas företrädare. Och vi skulle ju aldrig få för oss att blanda oss i om Frälsningsarmén, Pingströrelsen eller Missionsförbundet har kvinnliga officerare eller enbart manliga eller enbart kvinnliga pastorer.

När relationerna mellan staten och kyrkan leder till att vi som politiker börjar blanda oss i trosuppfattningar, då är det i religionsfrihetens namn dags att bryta relationerna till staten.

Herr talman! Det finns givetvis flera argument att lyfta fram för att ändra relationerna mellan stat och kyrka, men jag skall nöja mig med det här anförda och ber att få yrka bifall till motion K624.

Anf. 87 BENGT KINDBOM (c):

Herr talman! Bara ett par korta anmärkningar med anledning av det senaste inlägget.

Alf Svensson åberopade dop och nattvard som skäl för att han har tagit den ställning han har gjort och tillade att det är fel att politiker och partier lägger sig i och beslutar om sådana saker. Jag vill då påpeka att enligt de regler som vi antog för svenska kyrkan och kyrkomötet 1982 skall inte politiker och partier lägga sig i detta. Det är inomkyrkliga frågor för kyrkomötet.

Vad beträffar biskop Gärtner noterar jag att han inte delar den syn som är svenska kyrkans. Svenska kyrkan har en annan inställning i frågan om kvinnliga präster än den som biskop Gärtner har. Det är klart att i en fri kyrka finns det då ingen möjlighet att hävda en samlad kyrkosyn. Det är också en av de svagheter som vidlåder skiljandetanken.

Anf. 88 TORGN Y LARSSON (s):

Herr talman! Jag blir naturligtvis litet förvånad över att Alf Svensson tog upp frågan om biskopen i Göteborg under det här ärendet, men okay.

Eftersom jag har varit engagerad i den frågan vill jag mycket, mycket bestämt säga till Alf Svensson, att vi som kritiserar biskopen i Göteborg förmenar inte honom att ha sin tro och sin övertygelse. Men vi har ännu så länge ett statskyrkosystem, som man kan ha olika uppfattningar om, och det har visat sig att kyrkan inte förmår att själv hantera frågan om prästvigning av kvinnor i Göteborgs stift.

En fråga, som jag tycker är mycket viktig, är då denna: Skall en enda person, i det här fallet biskopen, kunna hindra kvinnor från att bli präster i ett område där det bor över en miljon människor? Är detta rimligt och i enlighet med gällande lag?

Anf. 89 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det är litet bekymmersamt att ni inte fattade eller inte ville förstå att det var en princip som jag talade om. Det var egentligen inte biskopen i Göteborg i sig eller hur många kvinnor som bor där eller om det skall prästvigas kvinnor eller inte, utan just detta att utifrån den partipolitiska plattformen skall vi icke lägga oss i trosfrågor, därför att det står i strid mot religionsfriheten.

Jag sade inte, vilket Bengt Kindbom tydligen uppfattade det som, att det var utifrån någon dop- och nattvardssyn som jag gjorde mitt ställningstagande beträffande relationerna mellan staten och svenska kyrkan, utan jag sade att ingen skulle väl få för sig att från riksdagens talarstol göra gällande att en kyrka skall ha den eller den dopsynen. Då skall man heller inte från riksdagens talarstol ha att lägga sig i en kyrkas ämbetssyn. Det är alltså en parallellism som jag här lyfte fram.

Nu förstår jag, eftersom vi har en statskyrka, att Torgny Larsson och Bengt Kindbom känner behov av att lägga sig i de här frågorna, även om jag tycker

att det borde gå att låta bli. Då är det ett argument för mig att säga att då får vi upphöra med att ha den statskyrka vi har. Jag tycker att då har systemet uppenbart börjat inkräkta på religionsfriheten, och det tycker jag inte att man skall ställa upp på och backa upp.

Om sedan svenska kyrkan kommer att klara av att lösa den här alldeles uppenbart sönderslitande konflikten, det får man se. Det är i varje fall inte någonting som partipolitiker skall lägga sig i och försöka förbättra eller ens försämra.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

11 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1987/88:32 om vissa grundlagsfrågor (prop. 1987/88:22 delvis).

Vissa grundlagsfrågor

Anf. 90 ANDERS BJÖRCK (m):

Herr talman! Det finns anledning att beklaga att riksdagen i dag inte kan ta ställning till den viktigaste av alla grundlagsfrågor för svenskt vidkommande, nämligen fyraåriga mandatperioder och skilda valdagar för riks- och kommunalval. Här har ett antal utredningar – jag vet, herr talman, faktiskt inte hur många – under senare år arbetat men icke lyckats uppnå enighet.

Bland de borgerliga partierna har det rått enighet om att mandatperioderna bör förlängas till fyra år men – och det är ett viktigt men – att detta kopplas till att valdagarna för riks- och kommunalvalen skiljs åt. Socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna har velat behålla en gemensam valdag för riks- och kommunalval.

Jag delar helt uppfattningen, herr talman, att man måste efterströva en bred enighet i grundlagsfrågor, och just därför har frågan inte fallit framåt. Under den tid det fanns borgerlig majoritet i riksdagen utnyttjades icke detta från borgerligt håll till att pressa fram ett första beslut i en grundlagsrevision, och socialdemokraterna har heller inte utnyttjat möjligheten att förändra mandatperioderna och den gemensamma valdagen.

Därför kan man, herr talman, säga att det i dag förefaller avlägsnare än någonsin att få till stånd en bred politisk enighet om att låta de kommunala valen bli fristående. Min personliga uppfattning är att den här frågan inte kommer att falla framåt förrän på andra sidan sekelskiftet.

Det innebär naturligtvis inte att inte frågan fortlöpande bör bli föremål för debatt och försök till enighet och handling. Från moderata samlingspartiets sida finns det inget motstånd mot nya överläggningar på området, men att bara träffas för att konstatera att olika uppfattningar föreligger är, herr talman, inte särskilt meningsfullt. Det är därför bara att konstatera att frågan om skilda valdagar och förlängda mandatperioder förmodligen inte är aktuell på ett bra tag. Det är att beklaga, men vi tvingas se sanningen i ögonen.

I det föreliggande KU-betänkandet behandlas därutöver ett stort antal

andra frågor med grundlagsanknytning som ingalunda är ointressanta. De flesta av dem kan knappast betraktas som nya, men i och för sig har deras aktualitet på intet sätt minskat.

Jag tänker t. ex. på frågan om att säkerställa den negativa föreningsrätten, dvs. rätten att stå utanför organisation. Här finns motionskrav som går ut på att garantera detta. Jag hänvisar till den argumentation som finns i reservation 1, som jag ber att få yrka bifall till.

Låt mig också säga några ord om en fråga där utskottet inte kommer med ett förslag, nämligen förstärkt personval. Här har under senare år två kommittéer arbetat med förslag och lagt fram sådana, som emellertid har fått ett svalt mottagande. Utskottet tvingas därför konstatera att det för närvarande inte är meningsfullt med ytterligare utredningar i frågan.

Det är, herr talman, ett ställningstagande som nog dess värre är korrekt. Det är emellertid synd att vi inte har lyckats nå enighet och intresse för ett ökat personvalsmoment i Sverige. Förklaringen till detta är förmodligen att de förslag som har lagts fram från olika kommittéers sida har varit så urvattnade att de i praktiken inte har inneburit några avgörande förändringar jämfört med nuvarande system. Just därför har de inte blivit föremål för någon debatt och inte förmått att väcka någon större entusiasm.

Skall man göra reformer på det här området, åtminstone om man skall få en diskussion, tror jag att man måste ta till mera drastiska förslag, ett majoritetsvalssystem av anglosaxisk, låt mig säga engelsk, modell eller t. ex. personval enligt finsk modell. Det är möjligt, herr talman, att man då skulle få frågan mera intressant och att den skulle falla framåt, men i dag verkar detta knappast särskilt realistiskt.

Utskottet behandlar också en fråga med anknytning till det vi nyss diskuterade, nämligen de kyrkliga valen. I folkstyrelsekommittén fanns en bred enighet om att den nuvarande ordningen med kyrkliga val samma år vi valt till kommun, landsting och riksdag, men en månad senare, inte är någon särskilt lyckosam ordning. Det är bara att beklaga att vi inte kunnat enas om det förslag som socialdemokrater och moderater stödde i slutskedet i folkstyrelsekommittén. Det innebar att man skulle förlägga de kyrkliga valen året före de andra valen.

Från kyrkligt håll har förts fram tanken på att skapa en speciell kyrkans valdag. Dit skulle på sikt val till kyrkofullmäktige, stiftsamfälligheter och kyrkomöte förläggas om man så önskade. Vi skulle ha kunnat börja med en särskild valdag för kyrkofullmäktigevalen året före de allmänna valen till landsting, kommuner och riksdag, och sedan i framtiden förlägga valen i de båda andra nivåerna till samma dag.

Det är beklagligt, herr talman, att endast moderata samlingspartiet har velat följa upp folkstyrelsekommitténs majoritetsförslag. Det är beklagligt att frågan om en kyrkans valdag inte har kunnat föras framåt.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 9.

Frågan om förstärkt lagprövningsrätt och införandet av en författningsdomstol behandlas också i betänkandet. I dag är utrymmet för lagprövning mycket snävt, så snävt att institutet – trots att det sedan den 1 januari 1980 faktiskt är grundlagsfäst – inte haft någon betydelse att tala om. Det finns anledning att se över bestämmelserna på detta område. Man kan överväga

att ta bort uppenbarhetsrekvisitet som finns i nuvarande lagstiftning. På det sättet kunde man öka möjligheterna för lagprövning.

Införandet av en författningsdomstol har hittills inte mötts med någon större entusiasm i Sverige. Jag är övertygad om att en omsvängning är på väg och att detta kommer att bli en flitigt diskuterad fråga under 1990-talet. Det behövs i vårt land ett opolitiskt juridiskt organ som ytterst kan garantera att grundlagens bestämmelser – inte minst fri- och rättighetskapitlet – respekteras. Jag tycker det förekommit händelser under senare år som klart visat behovet av detta.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 12 och 13.

Slutligen, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 15 och 16 som rör utlandssvenskarnas rösträtt och frågan om rösträtt i Schweiz och Västtyskland. Det finns anledning att i grundlagen säkerställa att utlands-svenskar har rösträtt och anledning att ta initiativ till att de många svenskar som bor i Schweiz och Västtyskland i praktiken kan utnyttja sin rösträtt.

Anf. 91 BIRGIT FRIGGEBE (fp):

Herr talman! Jag skall koncentrera mig till att kommentera de frågor i betänkandet som på kort sikt skulle kunna vitalisera partierna i Sverige och det partipolitiska livet.

I undersökning efter undersökning de senaste åren visas att förtroendet för oss politiker minskar. Det är viktigt att vi tar sådana undersökingsresultat på allvar. Hela vår representativa demokrati bygger ju på att människorna med förtroende kan utse sina representanter i riksdag, landsting och kommun. Men undersökningarna ger inte särskilt tydliga besked om vad medborgarna är missnöjda med. Det ökade misstroendet är svåridentifierat, och forskarna ger oss få svar. Vi får också många andra signaler. Vi har ett mycket högt valdeltagande, och hittills har nya partier haft svårt att få säte, åtminstone i Sveriges riksdag.

Är det alla partier och politiker man är missnöjd med? Vad betyder den oerhört närgångna granskningen och öppenheten i medierna på den över tiden förändrade synen på politiker? Om detta vet vi ganska litet.

Misstron mot oss politiker kan smitta av sig till en misstro mot vårt demokratiska system. Vi har som politiker fått ett förtroende att representera medborgarna, och då skall vi också svara upp mot det. Samtidigt skall vi naturligtvis akta oss för att misstolka en sund och kritiskt granskande inställning från de styrda mot överheten och dem som har makten. Förnyelse och utveckling kommer inte från välkammade och kuvade medborgare som inte vågar säga ifrån. Ett samhälle utan debatt och ifrågasättande blir ett stagnerande samhälle. Demokratin bygger på representativitet och kontroll av makt.

Jag är alldeles övertygad om att det måste bli mer av raka rör mellan väljarna och de valda representanterna. Vi politiker måste tvingas att ta ett större personligt ansvar för våra beslut inför våra väljare. Vi skall inte utgöra en del av en kollektiv massa.

Systemet är i dag sådant att vi i första hand uppfattar våra partimedlemmar som våra uppdragsgivare. Det är de som har det avgörande inflytandet om vi skall bli omnominerade eller inte.

Hos socialdemokraterna är det ännu mer begränsat till några få aktiva, eftersom de ju i regel inte ens har provval.

Folkstyrelsekommittén hade föreslagit att dagens möjligheter att stryka namn på en valsedel skulle ersättas med möjlighet att ta ett namn längre ned och sätta överst. Utredningen trodde sig därmed främja ett större inslag av personval i valsystemet. Denna metod skulle dock inte på något avgörande sätt ändra dagens situation, och det är bra att det förslaget nu inte heller förs fram.

Avståndet mellan väljare och valda är för stort i Sverige. Väljarna måste få mycket större möjlighet att inom ramen för ett starkt partiväsande även ha ett inflytande över vilka personer de vill låta sig representeras av.

Folkpartiet har i en reservation föreslagit att det nu är dags att ta fram ett rejält förslag om ett betydligt större inslag av personval inom valsystemet. Det skulle vitalisera det svenska politiska livet, och därför yrkar jag bifall till reservation 7.

Herr talman! Vi har av mycket tunga skäl en ganska hög spärr i Sverige för små partier att ta sig in i riksdagen. Men det får inte leda till att vi på olika sätt diskriminerar partier som visat en viss livskraft från att informera om sin politik i syfte att vinna så stort förtroende att de har möjlighet att kliva över spärren och ta sig in i riksdagen.

Vi tycker att det är ett mycket viktigt minoritetsskydd att även små partier har möjlighet att en gång i en valrörelse kunna informera alla väljare om sitt alternativ. Därför vill vi att regeringen skall få i uppdrag att komma med förslag att de partier som i dag erhåller gratis valsedlar också skall kunna få medel för att bekosta ett hushållsutskick.

Det är bra att utskottet föreslår att småpartierna gratis skall få ytter- och innerkuvert och viss annan service ifrån staten. Men det räcker ju inte, och det har heller ingenting att göra med möjligheterna att genom information värva nya väljare.

Därför yrkar jag bifall till reservation 14.

Därutöver vill jag yrka bifall till reservationerna 1, 10, 15, 16 och 17.

Anf. 92 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är mångahanda ting som behandlas i detta tunna betänkande. Många viktiga frågor behandlas ganska summariskt.

Den tyngsta biten av utskottsbetänkandet, tillåter jag mig att säga, är reservation nr 2 av centerpartiets representanter i utskottet. Varför det? Jo, därför att vi inte vill falla in i den allmänna pessimismen, som t. ex. Anders Björck har gett uttryck åt här, om att vi inte kan komma vidare när det gäller viktiga författningsproblem i vårt land.

Vi menar att man bör ta tag i dessa frågor igen. Det tråkiga är att man är så uppgiven. Det gäller naturligtvis också socialdemokraterna, som tycks sträcka vapen här i alla möjliga frågor.

Huvudkravet från centerpartiet i detta betänkande är att en lång rad viktiga författningsfrågor som man inte har lyckats lösa på ett tillfredsställande sätt skall tas upp till förnyad prövning. Man har visserligen utrett en hel del av dessa frågor flera gånger utan att man har lyckats finna någon lösning. Det säger emellertid i och för sig inte att det skulle vara omöjligt att hitta

lösningar. Det är i alla fall angeläget att eftersträva det.

Folkpartiets och moderata samlingspartiets representanter är litet inkonsekventa här. Samtidigt som de avstyrker utredningskravet när det gäller en lång rad viktiga frågor, så tar de i vissa speciella frågor upp krav på fortsatt utredning.

För folkpartiets del gäller det t. ex. frågan om personal. Man säger t. o. m. att regeringen bör ta fram en metod som innehåller ett betydligt större inslag av personal i valsystemet. Jag förstår inte riktigt varför regeringen skall ha denna uppgift. Det har ju visat sig vara en tillräckligt svår fråga för att motivera att parlamentariker får syssla med den.

Från moderat sida vill man t. ex. utreda frågan om författningsdomstol och förstärkt lagprövningsrätt.

I detta betänkande finns det en lång rad krav som är framställda inte bara reservationsvis, utan också i en lång rad motioner, som mycket väl borde granskas ånyo i en utredning.

Vi har också de gamla frågorna, som redan har berörts något – fyraårig mandatperiod och skilda valdagar. Vi har arbetat och slitit med dessa frågor så mycket. Är det någon mening med att ta itu med det igen? Det senaste utredningsarbetet ledde till att socialdemokraterna blev ganska övertygade om att man skall utsträcka mandatperioden till fyra år. I nästa etapp kanske vi får socialdemokraterna att gå med på skilda valdagar också. Då skulle vi få en förnuftig ordning på detta område. Det ingår således i de utredningskrav vi ställer.

Folkomröstningsinstitutet bör ses över, och det framhåller vi i vår reservation. Vi gjorde ingen ordentlig prövning av den frågan i folkstyrelsekommittén. År efter år har vi från centerns sida krävt att man skall göra en utvärdering av de folkomröstningar som skett. På grundval av de erfarenheterna skall vi överväga en förändring av folkomröstningsinstitutet så att det bättre kan fylla de funktioner som det är avsett att fylla. Med den allt öppnare debatten vi har i samhället kommer det nog i framtiden att i fråga efter fråga bli angeläget med folkomröstningar.

Vi har hört minst en – visserligen mycket kort – diskussion om kyrka-stat-frågan. För min del är jag helt övertygad om att om de övriga partierna här i riksdagen verkligen vill genomdriva en skilsmässa mellan kyrka och stat, är det en fråga av en sådan angelägenhetsgrad att hela svenska folket bör få vara med och säga sin mening. I så fall bör vi ha ett folkomröstningsinstitut som det är möjligt att hantera.

Vi kan ju fortfarande se efterverkningarna av den, i sig konstiga, folkomröstning vi hade om kärnkraften. Att de efterverkningarna har blivit så svåra beror i mycket stor utsträckning på att folkomröstningsinstitutet är ofullkomligt.

Som en tredje punkt i vår reservation har vi tagit upp behovet av klarare grundlagsregler. Det är också en fråga som vi har kommit tillbaka till några gånger och som inte heller behandlades i folkstyrelsekommittén. Det har visat sig vid olika tillfällen i riksdagen under de senaste åren att vi har tvistat väldigt om olika lagförslags förenlighet med bestämmelserna i grundlagen. Det har gällt lagförslag som har spänt över skilda områden.

Det finns då de som menar att detta skall lösas genom att man inrättar en

författningsdomstol, dvs. man skall tillsätta några jurister som skall bestämma huruvida lagförslagen är i överensstämmelse med grundlagen.

Vi i centerpartiet tycker att det är mycket bättre att vi ser till att grundlagen får ett sådant utseende att den är möjlig att använda och att den inte behöver ge upphov till meningsskiljaktigheter. Jag förstår inte motståndet mot en översyn som skulle syfta till detta. Jag tycker att det skulle ligga i alla partiers intresse att vi kan vara ense om innebörden av grundlagsreglerna.

Vi ska ju strida om politiska sakfrågor, där vi har olika uppfattningar. Vi skall emellertid inte behöva strida om huruvida ett lagförslag är förenligt med gällande grundlag eller ej. Vi kan mycket väl klara av att reda ut dessa frågor om vi sätter oss ned.

I denna reservation tar vi också upp frågan om personval. Birgit Friggebo var särskilt inne på det. Jag tycker att det är en viktig fråga. Det är dock riktigt att vi har misslyckats ett par gånger när det gäller denna fråga. Vi bör emellertid driva den vidare. Politiker blir utsatta för så många anklagelser. Om vi vill medverka till att vi blir litet mer kända hos våra väljare än vi är i dag och till att vi skall bli mer attraktiva i den allmänna debatten på olika områden, är ett ökat inslag av personval en metod att åstadkomma detta.

Jag tyckte för min del att det förslag som personvals- och valkretsutredningen en gång i tiden lade fram var bra. Det förslaget fick emellertid inte någon allmän uppslutning. Det blev inget av det. Det senaste förslaget var ett försök att ta nya tag. Det tyckte jag inte var lika tilltalande. Det finns många varianter runt om i världen som vi kan ha anledning att studera ytterligare. Det viktiga är att vi skulle kunna bli ense om att det är en fråga som bör drivas vidare.

Ifrån centerns sida har vi drivit en lång rad frågor, där vi inte har fått någon resonans ifrån andra partier. Vi fortsätter med det ändå.

I vår reservation nämns frågan om riksdagsupplösning och extraval. Här har vi alla partier mot oss, måste jag erkänna. I våra motioner och reservationer har vi genom åren framhållit hur märkligt det är att några stycken som råkar sitta i en regering skall kunna skicka hem den folkvalda riksdagen. Det är över huvud taget ett mycket märkligt inslag i vår författning. Det är ett brott mot den folksuveränitet som tar sig uttryck i den valda riksdagen. Nu vill man gå vidare på den vägen och göra det ännu lättare att genomföra hastiga riksdagsupplösningar och hastiga nyval. Det är betänkligt ur principiell synpunkt.

Enligt min mening skall medborgarna inte överraskas i en speciell fråga och snabbt drivas till valurnorna. Vi skall ha chans till en lugn och saklig diskussion i politiska frågor. Denna fråga om reglerna för riksdagsupplösning, nyval och extraval tycker jag att vi kunde se på ytterligare.

I en sådan utredning som vi förordar, skulle man också gott kunna plocka in en lång rad av de frågor som finns med i andra reservationer och i motionen.

Vi får inte slå oss till ro när det gäller grundlagen. Vi måste ständigt vara på alerten här så att det inte växer mossa på vår författning.

Sedan finns det några frågor där det egentligen inte behövs någon utredning, utan man kan fatta beslut på en gång. Från centerns sida har vi länge påpekat det orimliga i att man genom en ändring i vallagen kan frånta

svenska medborgare rösträtt. Vi har krävt att den möjligheten skall tas bort. Alla svenska medborgares rösträtt skall vara garanterad direkt i grundlagen. Det gäller de s. k. utlandssvenskarnas rösträtt. Centerpartiet har fått uppslutning kring det kravet från folkpartiet och moderaterna, och det finns ett direkt lagförslag som vi menar bör genomföras.

Vi har också i år motionerat om att man skall göra nya ansträngningar när det gäller svenskars röstning i Västtyskland och Schweiz i syfte att få den konstiga ordning som där nu råder upphävd, nämligen att man i dessa stater förbjuder svenska medborgare att därifrån utöva sin rösträtt.

Herr talman! Det var en hastig resumé över vad jag tycker i några frågor och även ytterligare förklaringar till våra ståndpunkter utöver vad som ges i de av oss biträdda reservationer som finns fogade till betänkandet. Jag vill således yrka bifall till reservationerna nr 1, 2, 3, 4, 6, 8, 11, 14, 15 och 16.

Anf. 93 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! De frågor som behandlas i konstitutionsutskottets betänkande 32 bygger i stort sett på folkstyrelsekommitténs betänkande. Vissa av frågorna är bekanta från åtskilliga debatter i kammaren. Det gäller bl. a. de borgerliga kraven på den s. k. negativa föreningsrätten, samtidigt som det i hög grad gäller den i flera omgångar utredda frågan om mandatperiodens längd och den gemensamma valdagen.

I fråga om valsystemet är partiernas positioner ganska klara. Från vpk har vi hävdad att nuvarande system med gemensam valdag och treåriga mandatperioder är att föredra. Den linjen hävdade vi i folkstyrelsekommittén, medan socialdemokraterna ville förlänga mandatperioden och behålla den gemensamma valdagen och de borgerliga ville ha skilda valdagar och fyraåriga mandatperioder. Utskottet beklagar att kommittén inte kunde enas om en lösning av frågan. Jag kan inte delta i detta beklagande, om därmed menas att man borde enats kring något av de ändringsförslag som diskuterades i kommittén. Nu kommer nuvarande valsystem att gälla en avsevärd tid framöver. Utskottsmajoritetens ståndpunkt är den enda rimliga, att det inte är meningsfullt med förnyad sakbehandling eller en ny kommitté.

Låt mig också notera som positivt att regeringens proposition inte tog upp folkstyrelsekommitténs majoritetsförslag om personval. Det förslaget hade så allvarliga brister att det inte bort föras fram.

En inte obekant fråga är 4-procentsspärren vid riksdagsval. Förutom att spärren är odemokratisk – ett parti kan samla omkring 220 000 röster utan att få ett enda riksdagsmandat – har den också kringgåts på ett anmärkningsvärt sätt genom överenskommelsen vid förra valet mellan centerpartiet och kds. Logiken borde bjuda att åtminstone centerpartiet frångick sin stelbenta hållning till spärrfrågan. En effekt av spärrsystemet är för övrigt att några få röster kan avgöra om ett parti får 0 eller 14 mandat, beroende på vilken sida av spärren man hamnar på. Partier som inte är beredda att helt avskaffa spärren – som enligt min mening är det allra bästa – borde åtminstone medverka till någon form av avtrappning för att undvika denna tröskeffekt.

Frågan om utlandssvenskarnas rösträtt skymtar åter. Den rätten är generös, men från borgerligt håll vill man grundlagsfästa den. I stället borde en tidsgräns finnas. Än viktigare är att invandrarna som arbetar, bor, betalar

skatt och lever under våra lagar erhåller rösträtt i riksdagsval: Den frågan behandlas inte i detta sammanhang men bör ändå uppmärksammas för balans i debatten.

Propositionens förslag om förhandsanmälan av partier går utskottet emot. Det är bra. Vpk hade motionerat om avslag i enlighet med den tveksamhet som anfördes i folkstyrelsekommittén. Nu visade det sig att tveksamheten delades av flera och därför fick förslaget falla.

Låt mig ta upp ytterligare ett par frågor i betänkandet.

I enlighet med folkstyrelsekommitténs förslag innehöll propositionen också förslag om ändring vid fördelningen av utjämningsmandat inom partierna, så att vid utdelning av det första utjämningsmandatet i en valkrets röstetalet inte skall delas med 1,4. Detta ger mindre valkretsar en bättre chans än för närvarande och det måste anses som riktigt.

Utöver reservation nr 5 om 4-procentsspärren står jag också tillsammans med folkpartiet och centern bakom reservation nr 14 samt nr 17 tillsammans med folkpartiet.

Beträffande reservation nr 14 vill jag säga att ett bifall till den skulle vara betydelsefullt. Den går ut på att de partier som erhållit gratis valsedlar enligt gällande bestämmelser också skulle få sina kostnader för ett hushållsutskick täckta genom statliga medel. Socialdemokraterna och moderaterna vill se detta som direkt kopplat till partistödet. Jag tycker att det lika gärna kan ses som samhällsservice till väljarna och det bör gå att finna formerna för den föreslagna åtgärden.

Reservation nr 17 handlar om valprovsnämndens sammansättning. Reservanterna anser att det för den demokratiska insynen är viktigt att alla riksdagspartier är företrädna i nämnden.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna nr 5, 14 och 17.

Anf. 94 OLLE SVENSSON (s):

Herr talman! Vi behandlar i dag det andra betänkande som bygger på propositionen om grundlagsfrågor och ytterst också på folkstyrelsekommitténs betänkande.

Riksdagens första ställningstagande kom före jul, då man fattade ett stort historiskt beslut om öppna utskottsutfrågningar för inhämtande av sakupplysningar. Dessa praktiseras nu som mest, och det är väl för tidigt att i dag utvärdera denna reform. Man kan redan nu säga att allmänheten därigenom har fått en ökad insyn i riksdagens arbete. I samband därmed har viktiga frågor lyfts fram både på nyhetsplats och i kommentarer.

Vi hoppas att utredningsarbetet senare i en tredje etapp skall ge frukt i form av förslag från utskottet om riksdagens arbetsformer.

En rad motioner har hänskjutits till vår arbetsgrupp. Vi kommer att arbeta fram förslag som skall ta sikte på att stärka riksdagens ställning i den politiska processen. Jag tror att vi kan åstadkomma åtskilligt. Det kan gälla budgetprocessen, men även andra frågor.

Det förslag som vi i dag behandlar har redan kommenterats av många talare före mig, och därför skall jag försöka undvika upprepningar. Utskottet tillstyrker propositionen, utom i förslaget om krav på förhandsanmälan till allmänna val. I övrigt följer vi i majoriteten propositionen till alla delar.

Vi är också tillmötesgående mot en motionär. Jag hoppas att han uppskattar det – jag ser honom inte just nu. Det gäller Alf Svensson, som delvis har fått stöd för sitt krav på en mer likvärdig behandling av de politiska partierna när det gäller valservice. Om ni läser betänkandet så hittar ni de ändringar som vi föreslår i vallagen. De går bl. a. ut på gratis tillhandahållande av inner- och ytterkuvert för valedelsförsändelser, kopior av röstlängder och viss annan service, som för närvarande erbjuds endast riksdagspartierna.

Jag vill yrka avslag på samtliga reservationer och kommer att behandla några av frågorna i betänkandet.

Vi finner det lika litet motiverat som tidigare att i dag grundlagsreglera den s. k. negativa föreningsfriheten. Folkstyrelsekommittén misslyckades – det togs upp av Bertil Fiskesjö – med att bli enig om en förlängning av mandatperioden, kombinerat med ett förslag om hur riksdags- och kommunalvalen skulle anordnas. En del ville skilja valen åt, och andra ville ha kvar den gemensamma valdagen.

Att ha kvar den treåriga mandatperioden och den gemensamma valdagen ytterligare några år kan jag inte se som någon alltför stor olycka. Vi har ändå lyckats ganska väl med treårig mandatperiod och gemensam valdag. Forskarna har exempelvis visat att de kommunala valrörelserna i ngalunda har kommit i skymundan genom den gemensamma valdagen. Massmedieutvecklingen mot lokalradio och större bevakning av de lokala händelserna har inneburit att det blivit ett större intresse kring dessa frågor. Medborgarna känner nu bättre till de politiska partiernas program, och partierna går ut med program i större utsträckning än tidigare. Det system som vi har är alltså inte enbart negativt.

Jag tror därför att det numera är viktigt att koncentrera sig på andra frågor än de frågor där vi tidigare har grävt ner oss i skyttegravar. Nu gäller det att arbeta för en förnyelse av det parlamentariska systemet på andra områden. Där tycker jag att det vi börjat med, utskottsutfrågningarna, och det vi talar om när det gäller att komma ett steg vidare i fråga om riksdagens arbetsformer och att förnya riksdagsarbetet och ge riksdagen en mer central ställning är viktiga frågor som vi skall satsa på. Däremot tycker jag inte att det är motiverat, Bertil Fiskesjö, att så snart efter folkstyrelsekommittén, som vi suttit i, starta en ny utredning. Kanske har jag den hädiska tanken att nästa gång en grundlagskommitté tillsätts, då skall det också vara en ny besättning politiker som kanske kan representera mer av nytänkande på det här området än vi som under så många år har varit med i sådana här utredningar. Det kanske inte gör någonting om det blir litet väntan innan en ny utredning tillsätts.

Jag vill så något kommentera reservationerna beträffande välsättet. Det är en punkt som jag vill lyfta fram och tycker är viktigare än mycket av det som förts fram om personval, dvs. att personerna skall lyftas fram. Vad jag vill peka på beträffande välsättet är att vi skall se till att få handlingskraft i den svenska demokratin. Det är vad som begärs från medborgarnas sida, att deras problem kan lösas. Därför anser jag att det är riktigt att ha den 4-procentsspärren vi har, som motverkar en partisplittring i parlamentet. Jag tycker att det är viktigt att spärren är bevarad. Jag tycker också det är viktigt att den inte kan kringgås. Därför är det bra att det nu i propositionen står att

riksproportionaliteten inte bör rubbas genom konstlade partibildningar eller andra valtaktiska manövrer. Det tror jag inte heller kommer att hända på ett tag – bränt barn skyr ju elden. Jag tror alltså inte att vi får någon upprepning av samarbetet mellan kds och centern för att kringgå 4-procentsspärren.

Jag tycker det är viktigt att vi på nytt har beslutat om att behålla 4-procentsspärren – där polemiserar jag mot Nils Berndtson. Det är angeläget att inte få alltför stor partisplittring i parlamentet. Jag tycker det är viktigt att förbättra möjligheterna till extra val – där polemiserar jag mot Bertil Fiskesjö. Just nu diskuteras man väldigt – med anledning av miljöpartiet och de egendomliga tankar som miljöpartisterna har om att de inte skall behöva bestämma sig för vilken statsminister de skall stödja – att den svenska demokratin efter valet skulle kunna komma in i ett läge som är mycket besvärligt. För att komma ur ett sådant dödläge skall det även finnas en sådan möjlighet som ett extra val innebär. Då är det viktigt att ett sådant val kan anordnas relativt snabbt, såsom sker i så många andra länder.

Jag vill också gärna ta upp frågan om en författningsdomstol, som har väckts av moderaterna, och även det krav som ställs från deras sida om en vidsträckt lagprövning av domstolarna, dvs. att man skall stryka uppenbarhetsrekvisitet vid lagprövningen i domstol. Domstolarna skall alltså kunna ändra på lagar utifrån enklare kriterier än för närvarande. Jag anser att det är en farlig utveckling. Riksdagen är den instans som är bäst ägnad att pröva om en viss föreskrift är grundlagsenlig, och konstruktionen med en författningsdomstol tycker jag är främmande för vårt författningskick.

Jag vill här – vi har ju diskuterat den frågan förut – visa respekt för Bertil Fiskesjös huvudtanke, att vi i riksdagen måste verka för god kvalitet på lagstiftningsprodukterna. Det är ett riktigt krav, och jag har inte alls något emot att man, för att uppnå det resultatet, skall kräva av regeringen att den, enligt de regler som gäller, skall skicka förslag till lagrådet och få dem granskade osv. Men min slutsats är ändå den att det system som vi nu har mycket väl möjliggör att vi inte behöver ha författningsdomstolar, dvs. att vi inte behöver närma oss den amerikanska utvecklingen, där man utan tvivel fått en politisering av domstolsväsendet. Man har visserligen inte författningsdomstolar där, men en domstolsprövning som innebär att domstolarna har en viktig uppgift i det politiska livet, och en sådan uppgift tycker jag inte att vi skall ge domstolarna i Sverige.

Vi behandlar i betänkandet också andra frågor: utlandssvenskarnas rösträtt, svenska medborgares röstning i Schweiz och Förbundsrepubliken Tyskland. Förslagen i dessa frågor avlogs så sent som i höstas, och jag hänvisar till de motiveringar som då framfördes – utskottet har inte ändrat uppfattning sedan dess.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 95 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Om det är så, Olle Svensson, att villkoret enbart är att det skall vara en ny besättning för att det skall bli en ny grundlagberedning i de frågor som vi har angett, då accepterar jag omedelbart det villkoret – det är lätt. Men jag tror inte det beror så mycket på oss som här suttit i utredningarna att vi inte har lyckats nå enighet om en rad punkter som det

enligt min mening hade varit viktigt att nå enighet om, utan jag tror att det tar litet tid innan vissa frågor har mognat så att det kan bli ett positivt beslut. Jag har också en känsla av att det är en hel del omständigheter som har ändrats redan, sedan vi slutade vårt arbete i folkstyrelsekommittén, vilket gör att vi skulle kunna ha behov av att ta upp en hel del grundlagsfrågor till ytterligare prövning. I detta betänkande finns ju, som jag påpekade tidigare, inte bara från centerpartiet utan även från andra partier, en lång rad förslag, vilka man kräver skall prövas på ett eller annat sätt för att de skall leda till resultat.

Olle Svensson talar ofta om handlingskraftig demokrati. Detta är naturligtvis ett krav som vi alla kan ansluta oss till. Vi vill givetvis att demokratin skall vara handlingskraftig, framför allt därför att demokratin i sig därigenom kan upprätthållas. Jag är dock litet osäker på vad Olle Svensson här avser. Det är inte så många år sedan som Olle Svensson hade funderingar på att ändra valsystemet på ett sådant sätt att ett stort parti skulle bli kraftigt överrepresenterat. Är det sådana tankegångar som fortfarande lever kvar, tar jag avstånd.

Vi får naturligtvis acceptera den riksdag som svenska folket väljer. Det ligger i demokratin natur och är en självklarhet. Detta innebär att den riksdag som har blivit vald naturligtvis har ansvaret för att arbetet kan bedrivas på ett framgångsrikt och fruktbart sätt. Det innebär inte att man därför skulle behöva vidta särskilda åtgärder av något slag om t. ex. ett nytt parti skulle råka kom in i riksdagen. Att sådant kan hända tillhör också demokratin.

Anf. 96 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan dela Olle Svenssons uppfattning att det inte är någon stor olycka att behålla den gemensamma valdagen. Jag vill sträcka mig ännu längre och säga att detta nog också har fördelar. Vad som ofta har hamnat i bakgrunden i debatten är vikten av att vid ett och samma tillfälle utkräva ansvar för hela politiken. Detta anser jag vara särskilt viktigt med tanke på regeringens och riksdags inverkan på kommunernas villkor.

Olle Svensson tar vidare upp frågan om 4-procentsspärrens vara eller icke vara och återkommer till detta med partisplittringen. Jag tror inte att valsystemet är det enda som avgör huruvida nya partier uppstår. Mot detta med-minskad partisplittring måste man ju ställa frågan om varje rösts lika värde, och det är detta som 4-procentsspärren sätter ur spel. Antag att ett par partier arbetar sig upp till en nivå som ligger bra nära 4 % men inte når ända fram. Då skulle vi kunna ha uppemot en halv miljon väljare som blir orepresenterade. Kan detta vara bra ur demokratisk synpunkt? Är det bra, Olle Svensson, att ett fåtal röster avgör huruvida ett parti skall få 0 eller 14 mandat? I den debatt som fördes inom folkstyrelsekommittén förekom ju förslag om någon sorts trappstegsmodell som åtminstone skulle kunna komma till rätta med åtminstone den effekten och ta bort denna, låt mig säga, stupstock vid just 4 %. Men det finns tydligen inget intresse för förändringar – inte ens efter den av också Olle Svensson mycket kritiserade överenskomsten mellan centern och kds, som ändå innebar att man kringgick spärren. Kan man inte se detta som ett ytterligare tecken på att 4-procentsspärren har överlevt sig själv?

Anf. 97 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! Ja, jag uttalade mig här för ett system med starkare regeringar. Vi minns ju hur nazismen sprang fram i Weimarrepublikens Tyskland på grund av en långtgående partisplittring. Jag tror att det vore djupt olyckligt om vi skulle slopa den enda garanti vi nu har mot en sådan partisplittring som 4-procentsspärren utgör. Jag menar att de partier som kan samla en tillräcklig styrka bakom sig skall få möjligheter att verka i riksdagen. Men det är ingalunda felaktigt att låta proportionaliteten gälla ovanför en viss gräns. Efter den utredning som nu har förevarit har vi på nytt kommit fram till att denna gräns bör vara 4 %. Där är vi i kommittén överens förutom vpk. Därmed har också Bertil Fiskesjö erkänt att det föreligger en risk med en långtgående partisplittring. Med detta måste han också mena att riksdagens effektivitet och möjligheter att tillgodose medborgarnas önskemål minskar om man får en alltför långtgående partisplittring.

Till sist: Jag är också för en gemensam valdag, Nils Berndtson. Jag avser då en gemensam valdag i kombination med en treårig mandatperiod. Jag vill visserligen gärna ha en fyraårig mandatperiod, men jag kan godta en treårig period tillsammans med en gemensam valdag. Detta kan vi leva med, även om jag helst skulle ha velat ha en reform därvidlag.

Anf. 98 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c) replik:

Herr talman! Visst har jag vid ett stort antal debatter i denna kammare varit en av de ivrigaste försvararna av 4-procentgränsen, Olle Svensson. Jag tycker att det är rimligt att man har en gräns i botten av detta slag – detta har man i de allra flesta länder som har ett proportionellt valsystem. Vi vet ju hur det kan se ut i länder där man inte har någon sådan nedre gräns, där man får en lång rad partier som har enbart ett eller ett par mandat i kammaren. Detta tjänar naturligtvis inget syfte, eftersom dessa partier inte kan göra någon ordentlig insats i det parlamentariska arbetet såsom det numera har utvecklats.

Att jag tog upp denna fråga i stort beror på att Olle Svensson ånyo talade om handlingskraftig demokrati. Med detta brukar han alltid avse starka regeringar. Han brukar då även framföra tankar om ytterligare sätt att stärka de starka regeringarna. Jag var intresserad av att få veta om Olle Svensson och andra socialdemokrater fortfarande funderar på att lansera ett annat valsystem än det vi har för närvarande.

Jag uppskattar att Olle Svensson tidigare sade att han anser att det är bra att jag ofta tar upp frågorna om lagstiftningens förenlighet med grundlagen och liknande frågor. Jag inkasserar detta. Jag tror att vi i långa stycken här är överens. Det har emellertid visat sig att det på en lång rad områden och i ett stort antal frågor – mellan de politiska partierna i denna kammare men också i den allmänna konstitutionella debatten – har uppstått kvalificerade tvister om tolkningen av vissa delar av grundlagen. Mitt enkla förslag är därför att vi skulle sätta oss ned och gå igenom de partier som har varit föremål för diskussioner, så att problemen blir utredda på ett sätt som vi alla kunde acceptera.

Anf. 99 NILS BERNDTSON (ypk) replik:

Herr talman! Det finns ju en spärren redan i det delningstal på 1,4 som tillämpas. Detta börde vara tillräckligt.

Men varför. Olle Svensson, måste spärren ligga vid just 4 %, när vi ser att det därmed blir så många väljare som kan bli orepresenterade? Jag tror mig veta att när författningen en gång diskuterades, var det socialdemokratiska budet 3 %. Men i det kompromissande som förekom höjdes till slut gränsen till 4 %. Jag tycker att detta är ett mycket högt tal, som leder till att ett parti kan samla betydligt över 200 000 väljare men ändå inte bli representerat.

Den andra frågeställningen, som Olle Svensson i och för sig inte närmare berörde, gäller tröskeleffekten. Är inte tiden snart mogen för att man åtminstone skall sätta sig ned och försöka hyfsa till den tröskel som innebär att några få röster kan avgöra om ett parti får 0 eller 14 mandat? Om ni åtminstone vore beredda att ta den diskussionen, skulle jag notera det som ett framsteg.

Anf. 100 OLLE SVENSSON (s) replik:

Herr talman! En enda kommentar till det senaste anförandet av Nils Berndtson.

När det gäller demokratins spelregler menar jag att vi måste söka en gemensam nämnare. Det är en bred enighet om 4-procentsspärren, och därför har vi valt den. Vi har alltså fått största möjliga enighet kring det talet, och därför står vi fast vid just det.

Anf. 101 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag har en rad motioner som behandlas i detta betänkande, och jag måste givetvis begränsa mig och inte ta upp dessa motioner i detalj. Någon har kanske trott att jag skall ägna mitt anförande åt 4-procentsspärren, men det har jag inte tänkt göra.

Vi har under den gångna veckan kunnat ta del av uppmaningar från ett politiskt parti som kandiderar till Sveriges riksdag om att under vissa betingelser bryta mot de lagar som i demokratisk ordning har fattats av riksdagen. Detta är utan tvivel en mycket farlig väg, som i sin förlängning kan leda till rättsstatens upplösning. Risken är att respekten för demokratin urholkas, om partier som kandiderar till att delta i det lagstiftande arbetet samtidigt signalerar att man är beredd att i handling bryta de lagar som stiftas utifrån vår grundlag.

Den utveckling som vi i Sverige nu är inne i kräver helt andra signaler än de som gavs i veckan. Nu skulle det tvärtom behövas en bred samling för en ökad respekt för lagen, för sunda normer och värderingar på alla områden i samhället. Det är ju den allt svagare respekten för moral, normer och lagar som har lett till en glidande utveckling med en mängd uppmärksammade affärer, till en alltmer omfattande vapensmuggling, där t. o. m. vår egen regerings roll fortfarande är ifrågasatt. Respekten för lagstiftningen måste stärkas, inte undergrävas.

Herr talman! Nu finns det ett flertal exempel där lagregler faktiskt fått en sådan utformning att enskilda drabbats på ett sätt som knappast varit i överensstämmelse med lagstiftarens syfte. I ett rättssamhälle borde det därför

finnas lagtillämpningsspärrar inbyggda, som ger klara signaler i dessa fall.

Det ökande antalet nya lagar gör lagstiftningen svåröverskådlig för såväl lagstiftare och tjänstemän som allmänhet. Lagbestämmelser kan motverka eller samverka med varandra på ett sätt som lagstiftaren inte kunde förutse. Detta kan leda till absurda konsekvenser för enskilda personer och företag.

Det skulle behövas någon form av återkoppling mellan de verkställande tjänstemännen på fältet och de politiker som deltar i lagstiftningen.

På arbetsmiljölagsstiftningens område finns en bestämmelse som gör det möjligt för skyddsombud att direkt stoppa en miljöfarlig verksamhet. En likartad lagstiftning kunde införas för alla tjänstemän i den offentliga verksamheten.

En tänkbar "generalklausul" för sunt förnuft inom den offentliga förvaltningen kunde ha ungefär detta innehåll:

Om en tjänsteman i sin tjänsteutövning upptäcker konsekvenser av en lag, stadga, förordning etc. som uppenbarligen inte kan vara äsyftade av lagstiftaren eller den som utfärdat bestämmelsen, så skall tjänstemannen inte få fatta det tilltänkta beslutet utan att ha frågat sin närmaste chef.

Det gäller alltså inte vad tjänstemannen själv anser vara förnuftigt oberoende av lagen, utan tjänstemannen måste jämföra tillämpningen med lagstiftarens tanke om lagens önskvärda effekter. Tjänstemannen kan alltså behöva gå till propositioner och andra förarbeten till lagen. Den fråga tjänstemannen ställer sin närmaste chef om icke förutsedda konsekvenser av en lag skall antecknas i myndighetens diarium och blir alltså offentlig handling.

När detta är gjort, kan chefen beordra den underlydande att trots betänkligheterna fatta beslutet. Eller också anser även chefen att tillämpningen av lagen får icke avsedda konsekvenser. Han eller hon frågar då i sin tur närmast högre chef. På så sätt hamnar frågan slutligen i en politiskt tillsatt nämnd eller styrelse. Politikerna har då fått vetskap om lagens konsekvenser och kan verka för en ändring av lagen eller bestämmelsen.

En lag som uppmuntrar tjänstemän att upptäcka "Pomperipossaeffekter" i lagtillämpningen kan dessutom medverka till en mer kreativ anda hos myndigheterna.

Det finns på arbetsmarknaden något som kallas tolkningsföreträde vad avser slutna avtal. Det borde på samma sätt på den offentliga sidan gå att införa något liknande, så att den enskilde inte drabbas av konsekvenser som uppenbart står i strid med eller avviker från lagstiftarens syfte med en lag.

Vi har här i dag att ta ställning till en kds-motion med detta förslag. Vi föreslår en lag som ger offentliga tjänstemän rätt att vägra att fatta beslut, då konsekvenserna av en lagtillämpning uppenbart strider mot lagstiftarens intentioner.

Herr talman! Vi kristdemokrater är övertygade om att en verklig samhällsgemenskap inte kan skapas utan demokrati och att en verklig demokrati bara kan byggas upp när den leds utifrån målet om en samhällsgemenskap. Demokrati handlar inte bara om majoritetsstyrelse utan om något vida mer.

Jag tror att det finns en risk för att alla de regler, lagar, spärrar, subsidier etc., varmed svensk partistruktur hålls uppe, skapar ointresse för demokra-

tin, för folkstyret. Varför är det svårt att attrahera unga människor till politiskt arbete? Varför vill inte fler unga människor engagera sig och i demokratiska fora påverka sin egen och sina medmänniskors framtid? Svaren kan säkert vara många. Ett svar kan vara att man upplever möjligheten att påverka i demokratiskt fungerande och uppbyggda partier alldeles för små. Det är för tungrott. Det finns för många spärrar och hinder på vägen.

Demokratin är till sin grundläggande karaktär en process. Det statiska samhället kommer förr eller senare att lämna demokratin. Demokratin är det ständiga sökandet efter en grundläggande överensstämmelse om dess innehåll och dess uttrycksformer. Demokratin måste, som vi litet till mans ofta brukar säga, ständigt erövrats åter.

Herr talman! Jag måste till slut få säga några ord om det som nyss debatterades här i en replikrunda. Det är självklart att det är bra med starka regeringar. Jag tror inte att någon bestrider det. Det är också klart att det inte är bra med alltför starka regeringar. Men vi skall komma ihåg att vi i Sverige har fått vänja oss vid minoritetsregeringar. Jag vet inte om man kan göra gällande att det har varit vad man menar med starka regeringar.

Vi kan naturligtvis också alla inse att en stor partisplittring kan skapa problem, men om man skall tala om riskerna med det ena diket, må man också våga tala om riskerna med det andra – att man får så få partier som är uppbyggda och stödda med så många lagparagrafer i ryggen att det skapar ointresse och oengagemang. Det är, tror jag, lika vanskligt som att dras med bekymmer för att man fått en del småpartier i ett parlament.

När man talar om 4-procentsspärren skall man, herr talman, komma ihåg att det inte bara är en författningsspärr som man därmed har knäsat i svenskt samhällsliv. Den för också med sig en lång rad andra spärrar och hinder för dem som försöker göra sig gällande genom nya politiska partier. Jag kan bara erinra om möjligheterna att komma till tals i radio och TV. Det kan väl ändå inte finnas någon ledamot i konstitutionsutskottet eller någon riksdagsledamot över huvud taget som inte väl inser att etermedierna betyder gränslöst mycket när det gäller att komma till tals med väljarna. Om monopolet bestämmer sig för att i stort sett – som det har varit hittills – enbart släppa fram partier som har kommit över fyraprocentsspärren, är det *sannerligen* det bästa av alla konserveringsmedel för den gamla partistrukturen som Sveriges Radio då står för.

Herr talman! Jag skall sluta med att yrka bifall till motionerna 1987/88:K11 yrkande 2 och 7, 1987/88:K225 yrkande 2, 1986/87:227 yrkande 2 samt 1987/88:708 yrkande 1 och 2. Vidare yrkar jag bifall till de till betänkandet fogade reservationerna 1, 2, 3, 5, 6, 8, 11, 13, 15, 16 och 17.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

12 § Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1987/88:26 om aktiebeskattningen.

Anf. 102 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! En väl fungerande aktiemarknad är mycket betydelsefull för ett effektivt näringsliv. Under de sex borgerliga regeringsåren stimulerades aktiesparandet på många sätt. Vi fick det skattemässigt gynnsamma, värdesäkra lönesparandet. Vi fick skattereduktion på aktieutdelningar och en lindring i den dubbelbeskattning av utdelad vinst som uppkommer då aktiebolagen först skattar för vinsten och sedan aktieägaren för utdelningen. Värderingsreglerna av aktier som har betydelse vid beräkning av kapitalskattorna har också varit föremål för lättnader.

Dessa åtgärder har självfallet verksamt bidragit till ett väsentligt ökat aktiesparande. På tio år har antalet aktieägare näst intill tredubblats, och antalet aktiesparare överstiger nu med god marginal 2 miljoner. Var tredje vuxen svensk använder sig av denna sparform. Det är nu angeläget att slå vakt om aktiesparandets villkor, men majoriteten i denna kammare har beklagligtvis en annan uppfattning. Sedan socialdemokraterna kom till makten 1982 har aktiebeskattningen med något undantag skärpts. Förmögenhetsskatten höjdes ganska omgående. De maximalt 2 250 kr. som aktieägarnas utdelningsinkomst reducerades med var snart ett minne blott.

Behovet av och önskan om att underlätta anskaffandet av riskvilligt kapital och att öka hushållssparandet väger enligt socialdemokratisk syn uppenbarligen lätt i jämförelse med fördelningspolitiska ställningstaganden.

En väsentlig skärpning har också skett när det gäller realisationsvinstbeskattningen. Enligt schablonregeln får som bekant numera endast 25 % av försäljningspriset tas upp som anskaffningsvärde mot tidigare 50 %. Därigenom skärptes den del av en reavinst som skall tas upp till beskattning från 20 till 30 % – i sig alltså en skatteskarpning med 50 %. Det kan tilläggas att förutsättningen är att aktien i fråga ägts i minst två år, annars beskattas 100 % av den eventuella reavinsten.

Betydligt mer uppmärksamhet än denna skärpning väckte införandet av en alldeles ny skatt, nämligen omsättningsskatten på aktiehandeln, handeln med konvertibla skuldebrev och vissa andra värdepapper. Skattesatsen fastställdes till 1 % varav hälften skulle betalas av säljaren och hälften av köparen. Trots ett uttalande av finansministern att inte höja omsättningsskatten fördubblades denna den 1 juli 1986. Senare kom skatten också att omfatta vissa optioner. Omsättningsskatten är till stor skada för en väl fungerande kapitalmarknad och därigenom också för näringslivet i stort. Alldeles speciellt meningslös ter sig omsättningsskatten på den handel med svenska aktier som utländska placerare gör. Därmed flyttas denna handel utomlands varigenom arbetstillfällena och inkomster för svenska mäklare minskar. Vad värre är innebär skatten att svenska aktier blir mindre attraktiva i utländska ögon, varigenom vi går miste om en aktieexport, som förmodligen är den absolut bästa formen för den utlandsupplåning som vi under senare år annars ägnat oss åt.

Resultatet av den fördubblade omsättningsskatten lät heller inte vänta på sig. Från en praktiskt taget oavbruten stegring av exporten av svenska aktier blev det ett omedelbart bakslag när skatten fördubblades 1 juli 1986.

Månaderna efter förbyttes exportöverskottet till ett importöverskott, som nu har lett till att nettoimporten av svenska aktier under 1987 uppgick till drygt fyra miljarder kronor. Även om börsnedgången förra hösten var en kraftigt bidragande orsak, torde det vara ostridigt att handeln i svenska storföretags aktier flyttat huvudsakligen till London. Det är märkligt att olika uppfattningar om beskattningen av utlänningars handel med svenska aktier förefaller råda i regeringen. Enligt ett tidningsreportage sade statsrådet Bengt K Å Johansson så sent som i vintras att "den svenska regeringen är inte främmande för att minska eller avskaffa omsättningsskatten på aktiehandeln, åtminstone för utländska placerare".

Denna hoppigande attityd föranledde mig att för två månader sedan ställa en fråga om ett sådant slopande till statsrådet Johansson, som brukar vara den i regeringen som handlägger börsfrågor. Döm om min förvåning när det i stället var finansministern som svarade på frågan, och här blev det kalla handen.

Ytterligare en nackdel med omsättningsskatten är att den motverkar ett närmande till den gemensamma marknaden som socialdemokraterna numera annars talar i varma ordalag för.

Jag har uppehållit mig ganska länge vid omsättningsskatten på aktiehandeln och det har jag gjort med tanke på denna skatts stora aktualitet genom regeringens förslag att utvidga basen för omsättningsskatten. Denna s. k. valpskatt har mött ett massivt motstånd, och som exempel kan nämnas att 35 av 37 remissinstanser tagit klart avstånd från förslaget. Även om detta betänkande behandlar ett par motioner som kräver ett riksdagsuttalande mot skatten, skall jag i dag inte närmare utveckla alla de nackdelar som är förenade med valpskatten, eftersom vi senare i vår får upp ärendet igen när propositionen om en utvidgad omsättningsskatt skall behandlas här i kammaren. Dessutom ligger under mellantiden ett offentligt utskottsförhör som vi begärt i skatteutskottet.

Eftersom flera av våra andra reservationer till detta skatteutskottsbetänkande diskuterades för ett år sedan, nöjer jag mig nu med att yrka bifall till samtliga moderata reservationer.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 103 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Under folkpartiets tid i regering inleddes vid sidan av en omfattande restaurering av svenskt näringsliv också en restaurering av svensk aktiemarknad.

Genom förändrade skatteregler och införandet av aktiefondssparandet ökades intresset och omsättningen på aktiemarknaden på ett närmast otroligt sätt. Skattefondssparandet utsattes för en omfattande kritik av den dåvarande socialistiska oppositionen, som hävdade att subventionerna var för stora.

I dag kan vi konstatera att den kritiken sköt över målet. Det är visserligen sant att de som gick in i aktiefondssparandet med full insats verkligen kunnat notera en fantastisk tillväxt av sitt sparande, men detta har inte medfört några nackdelar för andra. Skattefondssparandet var i så måtto en fullträff att

det i dag inte går att peka ut några förlorare genom sparformen.

Även de som över huvud taget inte deltog i sparandet och som kan sägas ha bidragit till den s. k. subventioneringen av sparformen kan i dag känna sig nöjda genom en tillväxt i ekonomin och därmed välståndet som givit dem flerfalt tillbaka.

Socialdemokratis maktövertagande år 1982 följdes av en omedelbar oro på aktiemarknaden. Olika statsråd för riket runt och orsakade genom oövertänkta uttalanden en oro som fick börskurserna att formligen hoppa kråka så att säga.

Ett faktum är att denna oro initierade min första insats som nyvald ledamot av denna riksdag – en fråga till finansministern om regeringen ämnade skärpa realisationsvinstbeskattningen på aktier.

Frågan besvarades nekande av finansministern, som så småningom också fick ordning på sina statsråd som upphörde med att uttala hotelser mot aktieägarna.

Mindre än ett år senare kom dock försämringarna, och senare kom de slag i slag.

Slopade skattefondssparande, skärpt realisationsvinstbeskattning, slopad skattereduktion på mindre aktieinnehav, omsättningsskatt och fördubblad omsättningsskatt har försatt Stockholmsbörsen i stryckklass bland internationella börser.

På plussidan finns främst en åtgärd att notera: allemansfond.

Allemansfond undantaget är individuellt aktiesparande missgynnat av skattereglerna i jämförelse med allt annat sparande. Individuellt aktiesparande är dessutom diskriminerat i förhållande till institutionellt aktiesparande. Följaktligen är också hushållens andel av börsvärdet nu mindre än 20 %, vilket kan jämföras med 50 % vid början av 70-talet.

Händelserna på världens aktiebörser under hösten 1987 med dramatiska kursfall på mycket kort tid understryker dels det internationella beroendet, dels att det verkligen är fråga om en riskkapitalmarknad. Den som satsar sina pengar i ett börsföretag, oavsett om det är en vanlig småsparare eller en stor institutionell ägare, kan visserligen få en god avkastning på sitt satsade kapital. Men det kan lika väl förloras i kursfall och konkurser.

Herr talman! Individuellt aktiesparande är skattemässigt diskriminerat. Redan vid måttliga inflationstal får vi stora skillnader i bruttoavkastningskravet mellan olika investeringar, t. ex. sparande i bank, i premieobligationer, i eget hem osv. I jämförelse med alla andra sparformer är aktiesparandet missgynnat av skattereglerna.

För att stärka de mindre aktieägarnas ställning på marknaden är det angeläget att vi får ett skattesystem som inte straffar sparande i aktier. Till skillnad från den socialdemokratiska regeringen, som genom en rad skattehöjningar och införandet av nya skatter försämrat villkoren för enskilda personers aktieäggande, föreslår vi i folkpartiet flera åtgärder som skulle öka intresset att spara i aktier.

Förändrade skatteregler för aktiesparande torde också vara en av de viktigaste åtgärderna som kan vidtas för att stimulera hushållens sparande. Jämfört med de villkor som gäller för andra länders aktiesparare är de svenska t. o. m. diskriminerade på sin egen marknad: de utländska ägarna av

svenska aktier beskattas lindrigare än svenska ägare.

För att stimulera ökat privat aktieäggande och rörlighet på den svenska aktiemarknaden vill vi, i avvaktan på en mer genomgripande skattereform, genomföra följande åtgärder.

För det första måste möjligheten till större avdrag för den latenta skatteskulden förbättras. Detta sker enklast genom att aktier och liknande värdepapper åsätts ett taxeringsvärde på 65 % av marknadsvärdet vid tiden för skattskyldighetens inträde.

För det andra vill vi, i och med den skattereform som nu förhoppningsvis kommer, avskaffa dubbelbeskattningen på aktier. Ett första steg bör innebära återinförande av skattereduktionen på mindre aktieinnehav, t. ex. 30 % på utdelningar om högst 10 000 kr.

För det tredje bör aktievinstbeskattningen ändras så att omplaceringar inom en aktieportfölj inte blir realisationsvinstbeskattade. En dylik reform skulle förbättra marknadens effektivitet.

Herr talman! Folkpartiet har länge förespråkat ett s. k. andel-i-vinstsystem som ett alternativ till socialdemokraternas löntagarfonder. Vi har följaktligen gått emot den av regeringen föreslagna arbetsgivaravgiftsbelastningen på medel som avsätts till sådana fonder.

Vi tycker också att alla anställda i börsnoterade och andra företag bör ges möjlighet att spara i aktier i det egna företaget utan att eventuell skillnad mellan marknadsvärde och förvärvspriset betraktas som löneförmån. Vi föreslår skattefrihet för alla anställdas aktieköp i det egna företaget utan annan begränsning än att köpen skall ha skett på samma sätt som tillämpas för utomstående.

Under 1987 har de negativa effekterna av omsättningsskatten blivit tydliga. Bland de svenska storföretag som finns noterade på utländska börser, t. ex. Ericsson, Pharmacia och Volvo, görs många affärer nu på andra marknadsplatser, vilket varit negativt för den svenska börser.

Allvarligast är kanske ändå att omsättningsskattehöjningen, affärsbankernas "frivilliga" utbildningssponsring, "valpskatten" m. m., av många uppfattas som att risken för nya politiska ingrepp i svenskt näringsliv och på Stockholms fondbörs ökat. Följden blir ett ökat kapitalutflöde samt att utländska placerare väljer att göra sina affärer med svenska papper i London och New York. Därmed exporteras svenska mäklarjobb. Insynen i för svenskt näringsliv viktiga utländska affärer minskar. Staten förlorar skatteintäkter, och kapitalkostnaderna stiger för de små och medelstora företagen som inte har tillgång till de utländska kapitalmarknaderna. Därför vill vi i folkpartiet avskaffa omsättningsskatten så snart det statsfinansiella läget så medger.

Herr talman! Med hänvisning till vad som sagts här ber jag slutligen att få yrka bifall till samtliga reservationer som är undertecknade av folkpartister.

Anf. 104 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! I betänkande 26 från skatteutskottet berörs olika aktiebeskattningsfrågor. I princip blir vinster i aktiebolag dubbelbeskattade, först hos bolaget när vinsten uppkommer och sedan hos aktieägaren när vinsten delas ut. Lindringar i denna dubbelbeskattnings har åstadkommit genom

olika beslut i riksdagen, bl. a. för att stimulera aktiesparandet. Den speciella skattereduktion för mindre aktieinnehav som tillskapades i detta avseende avskaffades tyvärr senare, och upprepade yrkanden om att återinföra denna skattereduktion har avvisats av den socialistiska majoriteten i riksdagen.

Från centern anser vi det angeläget med spridning av ägandet i aktiebolagen, och därför har vi i reservation 3 stött kravet om återinförande av skattereduktion med 30 % på utdelningar om högst 10 000 kr. Denna stimulans för aktiesparandet anser vi angelägen för att det ökade intresset för sparande i aktier skall kunna bibehållas. Det ökade intresset för aktiesparande innebär inte bara en positiv spridning av ägandet, utan även ett ökat intresse för näringslivets villkor. Intresset för och kunskapen om näringslivet bland allt bredare delar av befolkningen ser vi i centern som något mycket positivt. Därför ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservation 3.

Anf. 105 TOMMY FRANZÉN (vpk):

Herr talman! Det har tidigare i debatten talats mycket väl om aktiesparande som om aktiespekulation skulle vara något fint och värdefullt och att alla skulle behöva få omfattas av denna. Talarna har pratat som om den skulle vara en gudagåva för alla.

Jag vill påstå att det i stället handlar om att spekulera i andras arbete, och det kan knappast vara till gagn för ett samhälle. Spekulationen tar sig många uttryck. Ett av de allvarliga, och där vill jag polemisera med de tidigare talarna, är att spekulationen i aktier är väsentligt lindrigare beskattad än exempelvis hederligt arbete. Detta kan man bl. a. avläsa i den enorma utveckling som har skett under 1980-talet på marknaden.

Börsvärdet har ökat under 1980-talet från ungefär 50 miljarder kronor till över 500 miljarder kronor. För närvarande lär värdet vara ungefär 520 miljarder kronor. Detta har inte syntts särskilt väl när man tittar i den redovisning som riksrevisionsverket har gjort av skatteinkomsterna från denna typ av värdeökning. Detta gäller exempelvis förmögenhetsbeskattningen. Det syns alltså inte i någon väsentlig grad.

Likadant är förhållandet när det gäller omsättningen. Den har ökat under 1980-talet från tidigare några miljarder kronor till drygt 140 miljarder kronor rekordåret 1986. Förra året, med den stora omtalade börsnedgången, landade ändå omsättningen på 125 miljarder kronor. Vad omsättningen kommer att landa på i år ännu oklart. Men det finns inte mycket som talar för att omsättningen skulle kunna komma ner till de nivåer som existerade i början av 1980-talet när omsättningen låg på 2, 10, 15 och 20 miljarder kronor – en bra bit under 100 miljarder kronor i omsättning.

Om vi tittar på den s. k. omsättningsskatten och de förödande effekter den beskyllts för, finner vi att en svag nedgång skedde när skatten infördes 1984. Året därpå var uppgången desto större. När höjningen av omsättningsskatten från 1 till 2 % ägde rum 1986, ja, då var det nästan på det sättet – i motsats till vad Knut Wachtmeister försökte göra gällande – att börsen tog ett glädjeskutt. Från att tidigare ha haft en bit över 70 miljarder i omsättning ökade den till över 140 miljarder. Eller var det kanske så att just höjningen av omsättningsskatten gjorde att glädjeskuttet kom till?

Detta är ju effekter av den typen av spekulation i andras arbete som

människor med stora kapital och stora inkomster kan hänge sig åt. Här har det förts fram synpunkten att det är bra att ägandet har spritts och på en tioårsperiod ungefär tredubblats. Ja, det är klart att det har skett en viss ägarspridning, men samtidigt skall vi vara klara över att i det här samhället, så som det fungerar och med den struktur det har, har det också medfört en koncentration av makten till storfinansen i än högre grad än på de beramade femton familjernas tid.

Vi från vpk menar att man måste åtgärda det här. Vi menar att man måste beskatta den här typen av verksamhet såsom den borde beskattas. Därför har vi först och främst vänt oss emot att man bara behöver ta upp 75 % av en akties värde till förmögenhetsbeskattning när det gäller börsnoterade aktier och bara 30 % för OTC-aktier och liknande. Vi menar att här finns ett marknadsvärde, och det är det som skall vara gällande, för det är det som förmögenheten utgår från. Då skall också beskattningen vara 100 %. Det var den också fram till för några år sedan, när den socialdemokratiska regeringen föll till föga för några uppmärksammade fall i massmedia och sänkte den till 75 %.

När det gäller omsättningsskatten har vi hävdats att 2 % är alldeles för litet. Under några års tid har vi föreslagit att den skall ligga på 6 %. Det skulle i vart fall möjligen kunna ha sådana effekter att skatten uppåt hålls igen en del.

Även reavinstbeskattningen är ytterst gynnsam. Visserligen skall de första två åren hela vinsten tas upp till beskattning, men sedan bara 40 %. Ser man på detta i ljuset av den utveckling som har skett under 80-talet, är det ganska lätt att begripa att de som var rika i början av 80-talet och hade sin förmögenhet satt i aktier är stormrika i dagens läge – utan att för den skull ha behövt drabbas av skatt i någon större utsträckning. Maximalt – observera att jag säger maximalt – behöver den som har reavinster på ett aktieinnehav äldre än två år inte betala mer än 30 % i marginalskatt på den inkomsten, medan en normal arbetstagare betalar 50 % för ett hederligt utfört arbete. Det är klart att det här skall sättas mot vartannat. Det är utifrån detta synsätt vi har tagit ställning till skattepolitiken på det här området. Vi hävdar att 40 % inte är acceptabelt. 75 % menar vi från vpk är vad som bör tas upp till beskattning, och då har vi tagit hänsyn till den penningvärdesförsämring som kan ha skett under tiden.

Herr talman! Slutligen bara litet grand om de nya marknader som uppstod under 80-talets glädjeår, när man började handla med optioner, terminer och allt vad det heter. Det är ju en verksamhet som ytterligare visar vad detta är för en typ av "sparande" som de borgerliga kallar det. Det är ju inte annat än spekulering i pengar och siffror. De valpar som börjat tjäna storkovan genom att leka fram och tillbaka med siffror har i vissa fall skapat stora svårigheter för kommuner. Deras verksamhet har ingen som helst samhällsekonomisk nytta och borde egentligen helt förbjudas. Nu har det ju kommit en proposition om beskattning av denna verksamhet, och jag avstår därför från att ta upp någon större diskussion om detta i dag. Jag vill bara avsluta med att yrka bifall till reservationerna 5, 8, 10 b, 12 och 15.

Anf. 106 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Tommy Franzén har uppenbarligen hört på dåligt, eftersom han sade att han i motsats till mig ansåg att börsen gjorde ett glädjeskutt när man fördubblade omsättningsskatten. Det var inte det jag sade. Jag sade att exporten av aktier förbyttes i en import, och där talar siffrorna sitt tydliga språk. 1986 hade vi en export av aktier på 2 miljarder kronor. När skatten fördubblades den 1 juli 1986 förbyttes exporten till en import på 4 miljarder 1987. 1983, innan vi fick någon omsättningsskatt på aktiehandeln, var exporten hela 6 miljarder, och det är någonting som är till glädje för svenskt näringsliv.

Sedan sade Tommy Franzén att man har motionerat om att den s. k. valpskatten skulle omfatta 10 %, men han ville inte närmare gå in på detta. Jag förstår det, för i den proposition som vi fick i går föreslår regeringen en omsättningsskatt på mellan 0,03 % och upp till 4 %, beroende på vad det är för papper, medan vpk drämmer till med hela 10 %.

Jag förmodar att vpk nästa gång man motionerar, i anslutning till propositionen, får anledning att mildra sina krav. Så fick man ju göra i fråga om omsättningsskatten på aktiehandeln, där man ursprungligen krävde en 10-procentig skatt men numera har minskat kraven till 6 %.

Anf. 107 TOMMY FRANZÉN (vpk) replik:

Herr talman! Jag konstaterade bara att 1986, när den förödande omsättningsskatten på aktier fördubblades från 1 till 2 %, ökade omsättningen från 72-73 miljarder året innan till drygt 141 miljarder. Samtidigt ser jag fördubblingen som ett uttryck för glädje, ett glädjeskutt.

Beträffande valpskatten är vår inställning mera ett uttryck för att vi anser att man helst bör helt förbjuda denna typ av verksamhet. Det är fortfarande vår utgångspunkt. Vi kanske genom att lägga en sådan beskattningsform på den kan tvinga den att upphöra, ungefär på samma sätt som de borgerliga partierna skulle förhindra vinstdelningsskatten för att stoppa löntagarfonderna den vägen, när man inte fick gå in och yrka på att de skulle avskaffas.

Anf. 108 KNUT WACHTMEISTER (m) replik:

Herr talman! Det är meningslöst att föra en seriös debatt med Tommy Franzén i sådana här frågor, när han föreslår att man i lag skall stoppa omsättningen av en lång rad värdepapper som är av oerhört stor betydelse för svenskt näringsliv. Om han har den inställningen är det fullständigt meningslöst att diskutera med Tommy Franzén.

Anf. 109 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas ett stort antal årligen återkommande motioner på aktiebeskattningsens område.

I årets betänkande har även behandlats motioner angående omsättningsskatten på värdepapper. I övrigt återkommer motioner om avskaffande av dubbelbeskattning av utdelad vinst, om värderingsregler för aktier av olika slag, om slopad omsättningsskatt på aktier och om realisationsvinstbeskattning vid försäljning.

Samtliga borgerliga motioner yrkar på skattelättnader av skilda slag.

medan man i en motion från vpk yrkar på kraftigt höjd omsättningsskatt på aktier och värdepapper, skärpt realisationsvinstbeskattning och en högre värdering av aktier i samband med arvs-, gåvo- och förmögenhetsbeskattning.

I en socialdemokratisk motion av Lennart Pettersson yrkas att aktier på de inofficiella listorna skall åsättas en högre värdering vid förmögenhetsbeskattning än i dag, då de värderas enligt reglerna för ej börsnoterade familjebolag.

Utskottet avstyrker samtliga motioner med hänvisning till tidigare behandling och till pågående överväganden och utredningar.

När det gäller motion Sk334 av Lennart Pettersson delar utskottet motionärens uppfattning att det är otillfredsställande att reglerna kan få den märkliga effekten att aktier i börsbolag, som genom försumlighet eller brott mot börsens etiska regler placeras på den inofficiella listan, därefter skall deklarerats till ett lägre värde.

Utskottet avstyrker emellertid motionen med hänvisning till den pågående övergripande översynen av skattesystemet.

Till betänkandet har fogats 16 reservationer, och jag skall med tanke på tidigare behandling av samma frågor endast ge en kort kommentar till dessa.

Ett genomgående tema i de borgerliga reservationerna är att aktieinnehav och aktiesparande är en missgynnad och illa behandlad sparform.

Utskottet kan inte dela denna uppfattning. Tvärtom har utskottet vid upprepade tillfällen framhållit att skattereglerna för aktier i allmänhet erbjuder avsevärda fördelar jämfört med vad som gäller för vanligt banksparande. Reglerna innebär att aktier ur förmögenhetssynpunkt värderas till lägre belopp än vad som gäller för annat likvärdigt sparande. Likaså beskattas ofta betydande arbetsfria inkomster väsentligt förmånligare än arbetsinkomster. Det finns därför enligt utskottets mening inte något fog för en sådan kritik.

Ett annat tema är att omsättningsskatten på aktiehandeln skadat marknaden och försvårat företagens kapitalanskaffning. Därför bör, enligt reservationerna, omsättningsskatten på aktier slopas och någon ny omsättningsskatt på värdepapper inte införas.

Enligt vår mening skall omsättningsskatten på aktier och värdepapper ses som ett inslag i fördelningspolitiken. Skatt tas ut på områden med god bärkraft och möjliggör viktiga sociala reformer, som nu närmast återställandet av värdenivån på pensionerna.

Man kan inte heller påstå att den nuvarande omsättningsskatten har haft någon märkbar påverkan på Stockholmsbörsen. Tvärtom har den fortsatt att hävda sig väl i en internationell jämförelse.

Att, som vpk föreslår, höja momsens till 6 % anser vi dock vara orealistiskt av flera skäl. Risken för allvarliga störningar skulle i en sådan situation vara uppenbar.

När det gäller den utvidgade omsättningsskatten på värdepapper har riksdagen just förelagts en proposition som kommer att behandlas senare under våren, varför jag inte här gör några ytterligare kommentarer.

Herr talman! Med det sagda och med hänvisning till att här aktualiserade frågor behandlas i de sittande skatteutredningarna yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

Anf. 110 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Gunnar Nilsson jämför intäkterna av ett aktieinnehav med intäkterna av vad han kallar för vanligt arbete. Men faktum är ju att man börjar med en summa pengar som man har tjänat på ett eller annat sätt och som är A-skattade. Det finns här två alternativ. Antingen kan man köpa aktier för pengarna eller också kan man spara i andra sparformer. Vidare kan man kombinera detta sparande med en viss konsumtion, t. ex. genom att köpa en villa, konst, frimärken eller någonting annat.

Om man köper aktier, ställer man riskvilligt kapital till näringslivets förfogande. Det är väl då rimligt att man för detta kapital får en ersättning som är litet större än den man får om man t. ex. skaffar sig en villa. Man tar ändå risker. Hela kapitalet kan ju försvinna. Det har faktiskt hänt, och det händer också ganska ofta, att företag går över styr. Då är ett sådant här kapital förlorat. Därför är det väl inte rätt att jämföra detta med en arbetsinsats. I stället är det faktiskt fråga om en skatt på redan skattat kapital.

Anf. 111 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Kjell Johansson har redan berört det som jag tänkte säga. Det gäller hur aktier beskattas i jämförelse med andra sparformer. Där vill jag bara lägga till att man också bör jämföra beskattningen här i Sverige med beskattningen i med oss konkurrerande länder, vilket är inte minst viktigt nu när vi söker oss närmare den gemensamma marknaden.

Gunnar Nilsson upprepade vad Tommy Franzén sade, nämligen att när man fördubblade omsättningsskatten gjorde börsen ändå ett glädjeskutt. Men det skuttet kom av sig den 19 oktober som bekant. Här finns dock ett problem till, och det är att genom den här skatten och genom andra pålagor på börsen, aktiehandeln och handeln med andra värdepapper får man en inlåsnings effekt som inte är bra för omsättningen på börsen. Det har också visat sig att omsättningen är i sjunkande, och i år förefaller den vara väsentligt lägre än den var innan den här omsättningsskatten infördes.

Anf. 112 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Kjell Johansson sade här att man inte kan jämföra inkomster av aktier med inkomster av arbete. Men vad man kanske framför allt skall jämföra med är inkomster av olika former av sparande. I det sammanhanget är det väl ganska klart att aktiesparandet som sparform är väldigt förmånligt behandlat.

Sedan är det en allmän uppfattning att man skall sträva efter en enhetligare beskattning av inkomster av kapital och arbete. Detta är att se som ett led i strävandena att få till stånd en skärpning av aktiebeskattningen i det här sammanhanget.

Vidare sägs det att man skall jämföra med andra länder och att den svenska börsen är misshandlad och mycket utsatt i detta sammanhang. Men trots det kan man konstatera att den svenska börsen hävdar sig väl. Den som har läst börsnoteringarna på Svenska Dagbladets näringslivssida i dag finner att man konstaterar att motståndskraften på Stockholmsbörsen är synnerligen god och att man har haft en mycket stark utveckling under 1988, även under den senaste månaden, då börsen i andra länder i vår omvärld haft en betydligt

sämre utveckling. Därför tycker jag att uttalade farhågor är ganska onödiga.

Samtliga dessa frågor har behandlats vid ett flertal andra tillfällen här i kammaren. Jag kan inte se att det under den här tiden har tillkommit någonting nytt som föranleder ett annat ställningstagande än tidigare. Dessutom är samtliga frågor som här har aktualiserats under utredning i de stora, övergripande skatteutredningar som pågår.

Anf. 113 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Gunnar Nilsson sade i sin första replik att det inte hade blivit några större skador, och han hävdar nu att det går ganska bra för aktiemarknaden. Jag kan i viss mån hålla med om det. Men det är ganska naturligt att vi i år har en god utveckling efter det väldigt stora ras som skedde förra året. Det är faktiskt så, att den som startade med ett ingångsbelopp om 100 kr. förra året gick ur det här året med 92 kr. i behållning. Det är väl då inte konstigt om det sker en återhämtning. Totalt sett har den senaste perioden inte varit speciellt märkvärdig.

Vi kan faktiskt redan notera en sämre fungerande börs med dyrare kapital för svenska företag än för utländska genom transaktionskostnaderna och genom osäkerheten när det gäller statligt ingripande. Att handeln flyttar ut betyder, vid sidan av kapitalexporten, att man också går miste om möjligheter till insyn i internationella affärer. Detta åsamkar oss också väldigt stora förluster. Men den springande punkten är egentligen att vi, när nedgången kommer, när den här väldigt efterhängsna högkonjunkturen ger sig, får en mycket häftig reaktion. Då får man också dyrt betala. Det tragiska är att de som då får betala är de som väl både Gunnar Nilsson och jag vill värna om, nämligen småspararna. När börsen går i botten klarar proffsen sig. Men småspararna får betala. Även när det sedan blir en ny uppgång klarar proffsen sig, för det är då som de stora, skickliga spekulanterna tar hem de väldigt stora vinsterna. Därför skall börsen hanteras som den fjärl som Aktiefrämjandet liknar den vid i en broschyr som kom i dag. Börsen skall alltså behandlas med försiktighet, så att man håller börskurserna vid substansvärdet och inte låter dem rasa och bli så låga som de var i början av 70-talet, eller kanske under hela 70-talet efter det socialdemokratiska regeringsinnehavet.

Anf. 114 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Eftersom Gunnar Nilsson gör jämförelser med andra börser vill jag upplysa honom om att de tolv EG-länderna, som vi har att konkurrera med, har beslutat att de länder som har omsättningsskatt på aktiehandel skall avskaffa den skatten. För övrigt är det inget av EG-länderna som har en så hög procent som Sverige; dvs. 2 %.

Anf. 115 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Utflyttningen av handeln beror nog inte på den eventuella skillnaden i omsättningsskatt, utan det är andra faktorer som spelar in – det finns variationer i det sammanhanget.

När det gäller att slå vakt om småspararna och inte låta börsvärdena falla som de har gjort, kan det konstateras att 1987 inte var något dåligt år för

Prot. 1987/88:95
7 april 1988

*Vissa anslag inom
utrikesdepartementets
område*

Stockholmsbörsen. Tvärtom hävdade den sig, enligt Svenska Dagbladets uppgifter, även under 1987 förhållandevis väl i jämförelse med flera andra börser. Här föll kurserna med 8 %, medan de exempelvis i Wien föll med 22 % och i Paris med 29 %.

Kjell Johansson säger att man skall slå vakt om småspararna och inte låta kurserna falla till samma nivå som i mitten av 70-talet, efter socialdemokratiskt regeringsinnehav. Men det verkliga raset skedde under den borgerliga regeringsperioden, när börsvärdet föll till 50 miljarder, så att hela börsen i stort sett var en uppköpskandidat. Det var då som det var en verklig katastrofutveckling på börsen. Om vi sedan ser på utvecklingen därefter finner vi att den har varit utan motsvarighet under 80-talet, framför allt efter 1982.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

13 § Föredrags

utrikesutskottets betänkande

1987/88:19 om vissa anslag m. m. inom utrikesdepartementets område (prop. 1987/88:100 delvis).

Vissa anslag inom utrikesdepartementets område

Anf. 116 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag vill först säga några ord om reservationerna 7, 8 och 9, som handlar om studier och forskning kring nedrustning och säkerhetspolitik.

När det gäller anslaget för s. k. fredsinformation är det viktigt att ha klart för sig att engagemanget för fred inte är beroende av statliga anslag och heller inte får vara det. Än mindre får den situationen inträffa att det de facto styrs av den statliga bidragsgivningen.

Det förtjänar också att noteras att engagemanget för fred och viljan att på olika sätt slå vakt om den fred som vi lever i och nedrustningen i vår omvärld är något som är spritt i hela det svenska samhället. Det är inte unikt för ett visst antal s. k. fredsorganisationer, lika litet som det är koncentrerat till olika folkrörelser som i specialiserad form ägnar sig åt olika avgränsade fredsprojekt.

Herr talman! Engagemanget för fred får inte heller förväxlas med vad som i praktiken är en politisk opinionsbildning för en viss säkerhetspolitik, som dessutom i många fall står i direkt strid med den säkerhetspolitik som riksdagen och kammaren har beslutat om. Den politiska opinionsbildningen skall, oavsett om den handlar om säkerhetspolitik och fredsfrågor eller om någon annan sakpolitisk fråga, leva under likvärdiga villkor. Den politiska opinionsbildningen för en viss säkerhetspolitik skall framför allt inte gynnas en annan typ av säkerhetspolitik.

Det är mot denna bakgrund och mot bakgrund av att vi är övertygade om

att engagemanget för freden måste leva av sin egen kraft som vi moderater menar att det inte är acceptabelt att höja anslaget för fredsinformation på det sätt som utskottsmajoriteten vill göra genom att bifalla regeringens förslag. Vi menar att det räcker mer än väl med de anslag som utgick föregående år. Saken vinner på att delar av dessa pengar används till en mer seriös forskning inom ramen för FOA och utrikespolitiska institutet.

Mot den bakgrunden vill jag yrka bifall till reservationerna 7, 8 och 9.

Herr talman! Jag vill säga bara några ord om ett av de många oblyga försök som kännetecknar socialdemokratien när det gäller att utnyttja den politiska makten för att tillföra statliga medel till organisationer och rörelser som finns inom den egna socialdemokratiska maktapparaten.

Tidskriften *Inside Sweden* ges ut av arbetarrörelsens internationella centrum, och det är en tidskrift som har en klar politisk tendens. Det finns ingen anledning för den svenska arbetarrörelsen, som tillhör politikens storfinans, att inte själv betala för den opinionsbildning, vare sig den sker på svenska eller på engelska, som man i det egna politiska intresset vill ägna sig åt. Man bör själv bära de kostnaderna.

Det är mot den bakgrunden, herr talman, som jag också vill yrka bifall till reservation nr 1.

Anf. 117 BIRGITTA HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Nödvändigheten av att ställa om vårt sätt att leva på jorden så att vi inte förstör naturen blir allt klarare. Brundtlandrapporten till FN visar att en omställning som innebär en förnyelse av näringslivet så att miljön behandlas ekologiskt kunnigt både är nödvändig och samtidigt gynnar välståndsökningen på jorden.

Det finns tillräckligt med kunskap för att omställningen skall kunna börja nu med full kraft, men det är nödvändigt att denna kunskap förs ut på ett vetenskapligt korrekt sätt samtidigt som den blir begriplig för fler än specialister.

Den svenska miljötidningen *AMBIO* är ett mycket värdefullt bidrag till en sådan kunskapspridning. Centern anser att anslaget till *AMBIO* bör höjas med 450 000 kr. i stället för det extra stöd till den socialdemokratiska tidskriften *Inside Sweden* som utskottsmajoriteten förordar.

Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Det verkar troligt att den starka fredsopinion som de olika fredsörelserna mobiliserat har haft inflytande på de nya öppningarna i nedrustningsöverenskommelserna och de förnyade ansträngningarna att öka förtroendet mellan länderna. Ett krig i Europa skulle få förödande konsekvenser för vårt land även om vi lyckas stå utanför krigshandlingarna. Därför är arbetet för fred det viktigaste försvaret.

Några fredsörelser får i dag statsbidrag över anslaget information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvanden. Tiden är nu enligt centerns åsikt mogen att utöka detta med ett stående bidrag. Seriöst arbetande fredsörelser av folkrörelsekaraktär skulle därmed få möjlighet att arbeta och utvecklas fritt och obundet, utan att behöva rikta in sin verksamhet så att den passar anslagsrubrikerna.

Centern har i sin kommittémotion U308 preciserat ett förslag till anslags-

fördelning som på vissa punkter avviker från regeringsförslaget.

Jag yrkar bifall till reservationerna 4 och 5.

Folkpartiet och centern har yrkat bifall till motionen U309 från broderskarna med Evert Svensson som första namn. Utskottet är enigt om att där tas upp viktiga frågor, men majoriteten har inte velat uppmärksamma motionen i så hög grad att man ger regeringen till känna sin sympati för idéerna som där framförs.

Motionärerna påpekar den brist på balans i anslagen som finns mellan det militära försvaret och andra betydelsefulla delar av säkerhetspolitiken. "Alla vet", säger de, "att den nuvarande rustningssituationen måste brytas till förmån för en 'gemensam säkerhet' och fredliga metoder för konfliktlösning. Men det mobiliseras inte mycket pengar eller utredningskraft för säkerhetspolitiska åtgärder utanför den militära logiken."

Motionärerna framhåller Sveriges internationellt goda rykte att vara bra på förhandlingsorganisation och opartiskhet. Vår alliansfrihet gör oss betrodda i olika motstående läger. Förutom vårt arbete i FN bör ett nytt initiativ prövas. Sverige kunde inom ramen för sin egen säkerhetspolitik avsätta resurser till ett internationellt medlings- och försoningsorgan. Uppgifterna skulle bestå av aktiv medling, där man inte behöver skygga för kreativa och okonventionella grepp. Ordet försoning står för en vilja att alltid eftersträva förståelse för konflikternas grunder och att inte bara avvärja öppna fiendligheter.

Man säger vidare att det avgörande är att ett kontaktnät av resurspersoner byggs upp, som kan tillkallas vid olika konflikter och som tillsammans skulle representera en stor kompetens och bestå t. ex. av diplomater, forskare, affärsmän, journalister, militärer, folkrörelsemänniskor och erfarna förhandlare och medlare, t. ex. från arbetsmarknadsförhandlingarna.

Motionärerna vill att regeringen prövar förutsättningarna att inrätta ett sådant internationellt medlings- och försoningsinstitut. Vi tycker att det är en god idé. Jag ber att få yrka bifall till reservation nr 6.

Anf. 118 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Vid det betänkande 1987/88:19 från utrikesutskottet som riksdagen i denna sena timme har att behandla har fogats nio reservationer. Ändå kan med fog göras gällande att utskottet är enigt i den absolut övervägande delen av de ärenden och anslagspunkter som behandlas.

Jag skall som företrädare för utskottsmajoriteten kommentera några av de reservationer som fogats till betänkandet.

I den första reservationen, som är gemensamt borgerlig, yrkas avslag på propositionens förslag om stöd till tidskriften *Inside Sweden* med 650 000 kr. för nästa budgetår. Gunnar Hökmark inledde med att argumentera för den reservationen. Jag skall till skillnad från Gunnar Hökmark hålla mig till sakfrågan, inte till vilka som står bakom tidskriften. Det är inte väsentligt i sammanhanget. Det kan inte vara något fel att en bra informationstidskrift om Sverige, riktad till utlandet, utges av en arbetarrörelseorganisation.

Reservanterna anför som skäl för avstyrkandet att en tidning av detta slag i första hand bör finansieras av den organisation som ger ut den. Det sker också, Gunnar Hökmark, i betydande grad. Med tanke på det viktiga bidrag

till informationen om Sverige i utlandet som tidskriften Inside Sweden ger är det anslag som föreslås i propositionen, enligt utskottets mening, befogat. Dessutom delar utskottet propositionens uppfattning att, i avvaktan på slutbetänkandet från den utredning som bl. a. har att se över det statliga stödet till denna kategori av tidskrifter, stöd skall utgå även nästa budgetår till försöksutgivning. Jag yrkar därför avslag på reservation nr 1.

Birgitta Håmraeus pläderade för reservation 2, som handlar om miljö-tidskriften AMBIO. Centern vill att ytterligare 450 000 kr. anslås till denna för nästa budgetår. Detta yrkande bör enligt utskottets uppfattning avslås. Skälet är att den utredning som jag nyss nämnde har att beakta även frågan om tidskriften AMBIO:s utgivning. Jag yrkar därför avslag på reservation nr 2.

I den gemensamma center- och folkpartireservationen nr 4 förespråkas ett system med staende bidrag till fredsorganisationer. Den nuvarande ordningen innebär att folkrörelser och andra ideella organisationer får ansöka om statligt stöd för genomförande av fredsprojekt av olika slag.

Huvuddelen av anslaget – drygt 14 milj. kr. – föreslås i propositionen bli fördelad efter ansökan, medan återstoden, nära 6 milj. kr., skall utgå som grundbidrag till vissa organisationer och institutioner.

Som framgår av propositionen gör folkrörelseutredningen för närvarande en översyn av statens stöd till folkrörelser och andra ideella organisationer. Utskottet finner det för sin del vara klokt att avvakta utredningens överväganden i denna fråga innan en eventuell nyordning diskuteras eller införs.

Reservation nr 4 avstyrks därmed.

Herr talman! Centern föreslår i reservation nr 5 en något annorlunda fördelning av grundbidragen till organisationerna än den som anges i propositionen. Utskottet anser emellertid inte att det föreligger några skäl för förändringar i fördelningen av dessa bidrag, som dessutom är tillkomna efter ansökan från berörda organisationer. Därför yrkar jag, herr talman, avslag på reservation nr 5.

I reservation nr 6, också den från centern och folkpartiet, föreslås att regeringen skall pröva möjligheten att i Sverige inrätta ett från staten fristående institut för medling vid internationella konflikter.

Utskottet hyser sympati för tanken på en praktiskt inriktad fredsverksamhet och anser – i likhet med reservanterna – att en mindre institutionaliserad form med ett nätverk av personer, vilkas tjänster skulle kunna erbjudas på ett tidigt stadium av hotande internationella konflikter, vore en tänkbar möjlighet. Men utskottet vill inte nu göra något sådant uttalande som reservanterna föreslår, utan anser att det ankommer på regeringen att pröva förutsättningarna för en sådan verksamhet. Jag yrkar därför avslag på reservation nr 6.

I reservation nr 7 från moderata samlingspartiet föreslås en kraftig sänkning av anslaget F 3, som avser information, studier och forskning om freds- och nedrustningssträvandena m. m. Moderaterna vill sänka föreslagna 20 milj. kr. till 13 milj. kr. Moderaternas motiv är, som vi hörde av Gunnar Hökmark nyss, bl. a. att svenska folkets freds vilja inte är beroende av stora bidrag för fredsutlysning samt att organisationernas integritet utsätts för faror om man får statsbidrag.

Herr talman! Utskottet anser att en så stor nedskärning som den som moderaterna föreslår väsentligt skulle begränsa och försvåra organisationernas möjligheter att bedriva fredsarbete. Utskottet kan inte heller se några risker förknippade med att organisationer tar emot statsbidrag på det sätt som moderaterna beskriver i sin reservation. Därför yrkar jag, herr talman, avslag på reservation nr 7.

I följande reservation, också från moderaterna, föreslås ett tvärinstitutionellt projekt vid FOA, avseende forskningsverksamhet för rustningsbegränsning och nedrustning.

Utskottet konstaterar för sin del att den typ av forskning som reservanterna föreslår har sitt berättigande, men har också noterat att sådana säkerhetspolitiska studier både har genomförts och pågår för närvarande. Dessutom har inte FOA i sin anslagsframställning äskat medel för något projekt av den art som moderaterna föreslår, varför utskottet yrkar avslag på reservation nr 8.

I den sista reservation som fogats vid detta betänkande föreslår moderaterna en förstärkning av Utrikespolitiska institutet med två forskartjänster.

Herr talman! Frågan om den säkerhetspolitiska forskningen i Sverige har tidigare flera gånger behandlats av riksdagen. Senast gällde det utskottets yttrande till utbildningsutskottet angående en professur i säkerhetspolitisk forskning samt utrikesutskottets betänkande 1986/87:16 med anledning av den forskningspolitiska propositionen. I detta betänkande uttalade utskottet att regeringen borde göra en inventering av den säkerhetspolitiska forskningen i Sverige, både på det akademiska fältet och inom den offentliga förvaltningen.

I avvaktan på denna inventering och eventuellt regeringsförslag i anslutning därtill anser utskottet att nya forskartjänster på området får anstå. Jag yrkar därför avslag på reservation nr 9.

Herr talman! Med det sagda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 119 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Axel Andersson inledde med att säga att det inte skulle spela någon roll vilka som står bakom en viss tidskrift. I så fall, med det resonemang som han själv för, borde han faktiskt ha tillstyrkt centerns reservation om bidrag till AMBIO, men det gör han inte. Socialdemokraterna är selektiva när de diskuterar detta statliga stöd, och det beror på att de vill stödja en tidskrift som är ett utslag av det politiska intresse som de främjar här i riksdagen. Det är ett oblygt försök att tillskansa sig skattepengar för den egna politiska opinionsbildningen.

Det är fullt legitimt att ge ut tidskrifter med ideologiska värderingar; det hör det demokratiska samhället till. Men det är inte lika självklart att man för den skull skall kräva att gynnas av statliga bidrag, framför allt inte när man tillhör den politiska rörelse som i Sverige har de absolut största finansiella resurserna.

Herr talman! Axel Andersson talade också om att den moderata reservationen 7 skulle innebära en kraftig nedskärning av anslagen till de olika fredsorganisationerna. Jag menar att detta långsiktigt nog är ett alternativ

som är fullt relevant och legitimt. Men det som faktiskt står i den här reservationen är att man skall få samma bidrag som man fick förra året. Det kan ju inte vara någon nedskärning och inte något plötsligt hot mot den verksamhet som dessa organisationer bedriver:

Herr talman! Vad det handlar om är att vi moderater vill anslå mer pengar till den seriösa och sakliga forskningen och de sakliga studierna om förutsättningarna för freds- och nedrustningsarbete, medan socialdemokraterna prioriterar en statlig bidragsgivning till organisationer som mer ägnar sig åt en opinionsbildning för en viss säkerhetspolitik – i de allra flesta fall innebärande en rätt ensidig nedrustning. Det är bara att konstatera att Axel Andersson tycker att det är viktigare med statliga bidrag till Svenska fredskommittén än till FOA:s och Utrikespolitiska institutets forskning om säkerhetspolitik och nedrustning. Och det är bara att beklaga.

Anf. 120 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Först en kommentar till Gunnar Hökmarks engagerade inlägg om Inside Sweden. Jag vidhåller vad jag sade tidigare, att för oss är sakfrågan viktigare än frågan varifrån tidskriften kommer. Det är naturligtvis Gunnar Hökmark obehaget att måla mycket skrämmande saker på väggen när det gäller en tidskrift som har förankring i arbetarrörelsen. Jag skall inte inlåta mig på den typen av argumentation utan bara stillsamt fråga Gunnar Hökmark om han över huvud taget har tagit del av tidskriften Inside Sweden och i så fall vet vad han talar om när han säger att den är full av ideologiskt betingat material om Sverige sett med socialdemokratiska ögon. Så är icke fallet.

När det gäller reservation 7 är det riktigt, som Gunnar Hökmark säger, att det inte gäller någon minskning gentemot innevarande budgetår. Men vad Gunnar Hökmark vill komma åt är den ökning som en stor majoritet i utskottet anser vara erforderlig för att de folkrörelser som engagerar sig i fredsfrågorna skall kunna arbeta i större utsträckning med det viktiga opinionsarbete som de ägnar sig åt.

Det är litet beklagligt att Gunnar Hökmark på ett bräde dömer ut de ideella organisationerna, folkrörelserna i Sverige. Utan deras engagemang vore fredsrörelsen och fredsaktiviteterna i Sverige betydligt fattigare i sin utformning och sin vidd. Det är ändå värt att notera att moderaterna här är ensamma om sin uppfattning.

Jag yrkar, herr talman, avslag på reservationerna med moderat förtecken, liksom på övriga reservationer.

Anf. 121 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag dömer sannerligen inte ut de olika organisationer och fredsrörelser som bär upp det engagemang för fred och säkerhet som finns i Sverige. Det är faktiskt tvärtom. Jag tror att det ideella engagemanget mer än väl räcker till. Men framför allt vill jag säga att jag inte tror att man från statens eller riksdagens sida kan peka ut vilka organisationer som enligt vad man bedömer verkligen ägnar sig åt detta arbete, och samtidigt utesluta en mycket stor del av alla andra organisationer och verksamheter i vårt svenska samhälle. Jag menar att intresset och engagemanget för freden inte är något

så pass unikt att man kan peka ut vissa organisationer som särskilda bärare av detta engagemang. Det är faktiskt Axel Andersson som, när han hävdar att en utebliven ökning är en nedskärning vilken i sin tur drabbar fredsarbetet, har en rätt cynisk inställning till dessa och många andra organisationer som är villiga att arbeta för fred och säkerhet.

När det gäller Inside Sweden vill jag gärna säga att jag inte är så där väldigt engagerad i den debatten. I viss mån är det en uppgiven attityd man får ha, när socialdemokratin i majoritetsställning använder sig av den politiska makten för att tilldela sig själv och sina organisationer ekonomiska fördelar.

Axel Andersson säger att för hans del är sakfrågan viktigare än frågan varifrån tidskriften kommer. Jag håller helt med – jag tror också att sakfrågan är viktigare för Axel Andersson och den socialdemokratiska gruppen i riksdagen. Det är bara det att er sakfråga är att se till att ge Inside Sweden ekonomiska medel, samtidigt som ni utesluter en annan tidskrift. Det är alltså er sakfråga. Den är inte särskilt imponerande när det gäller er oväld.

Anf. 122 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! För sista gången om Inside Sweden för i kväll. Det är inte oviktigt, Gunnar Hökmark, att erinra om det faktum att de tidskrifter – bland vilka Inside Sweden ingår – som får anslag från den här posten, är satta under granskning. När granskningen är klar och förslag föreligger om hur de här frågorna skall hanteras, är utskottet berett att ta ställning. Men det vore inte särskilt klokt av utskottet att nu börja laborera med en granskning, när vi har tillsatt en utredning med bl. a. den uppgiften.

Med anledning av Gunnar Hökmarks resonemang om fredsorganisationerna och pengarna vill jag säga att jag till skillnad från Gunnar Hökmark är övertygad om att de organisationer som arbetar för fred i Sverige, och som har en myckenhet av engagerade människor involverade i det jobbet, utan vidare kan göra anspråk på att göra meningsfulla insatser för de här pengarna. Det är därför som jag anser att det är så beklagligt att det har avgivits en reservation som gäller ett så viktigt område, där människornas egen fria aktivitet och fria vilja att göra en insats spelar en så stor roll. Och jag noterar ännu en gång med tillfredsställelse att moderaterna här står ensamma.

Anf. 123 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Det vore tragiskt om människors vilja att agera för freden skulle vara så avhängig av de statliga bidrag som Axel Andersson pläderar för. Det vore också ytterligt besynnerligt, eftersom fredsviljan och viljan att slå vakt om Sveriges säkerhet nog är betydligt mer spridd än vad Axel Andersson tycks tro när han ser i sina tabeller med anslag.

Låt mig bara när det gäller Inside Sweden fråga: Hur kan det komma sig att just den tidskriften i avvaktan på utredning skall vara den enda som får anslag? Hur kan det komma sig att det är just socialdemokratin tidskrift som av den socialdemokratiska regeringen, den socialdemokratiska gruppen i utskottet och den socialdemokratiska gruppen i kammaren skall få statligt bidrag? Beror det på att ni sätter sakfrågan främst? Ja, det gör det. Det beror på att ni sätter Inside Sweden och er egen rörelse främst, och det är er sakfråga.

Anf. 124 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag återkommer till det här med tidskrifterna ännu en gång. Det är inte så, Gunnar Hökmark, att det endast är en tidskrift som får anslag under den här titeln. Det är åtminstone två till, tidskriften *AMBIO* och tidskriften *Sweden Now*, som får pengar ur det anslaget varje år.

Det är inte på det sättet att folkrörelserna som arbetar för fred inte klarar av eller blir uppbundna om de får statliga bidrag – de är lika fristående då som de var dessförinnan. Men, Gunnar Hökmark, det underlättar ju för dem om Sveriges regering ger dem ett bidrag och därmed en värdefull ekonomisk möjlighet att arbeta med att bilda opinion för freden. På den punkten kommer Gunnar Hökmark och jag aldrig att bli överens. För min del skall jag därför inte ytterligare uppta kammarens tid med att gå i polemik med Gunnar Hökmark. Jag konstaterar bara att det är värt att notera att övriga partier här ingår i utskottsmajoriteten.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

14 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

15 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1987/88:164 om vissa frågor inför allmän fastighetstaxering år 1990

16 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

med anledning av prop. 1987/88:134 om fortsatt valutareglering, m. m.

1987/88:Fi17 av Stig Josefson m. fl. (c)

1987/88:Fi18 av Anne Wibblé m. fl. (fp)

1987/88:Fi19 av Lars Tobisson m. fl. (m)

1987/88:Fi20 av Lars Werner m. fl. (vpk)

17 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 6 april

1987/88:226 av *Bo Lundgren* (m) till finansministern om löneavtalens effekter för den kommunala ekonomin:

Lönekostnadsutvecklingen är av synnerligen stor betydelse för den kommunala sektorns ekonomi. Den verksamhet som bedrivs av såväl

Prot. 1987/88:95
7 april 1988

Meddelande om interpellation

primärkommuner som landsting är mycket personalintensiv. I årets nationalbudget redovisar regeringen hur den ekonomiska utvecklingen bedöms bli i vissa avseenden enligt ett alternativ med 4 % lönekostnadsökning och ett annat med 7 % lönekostnadsökning under 1988 och 1989. För den kommunala ekonomin skulle det högre alternativet leda till en utgiftsnivå som är drygt 13 miljarder högre än vid det lägre alternativet.

Moderata samlingspartiet har för såväl 1988, i tidigare riksdagsmotioner, som 1989 under årets motionsarbete föreslagit en omfattande skattereform med kraftigt sänkta marginalsatser. Ett av de främsta syftena med denna reform är att få ner den svenska lönekostnadsutvecklingen till en sådan nivå, jämfört med omvärlden, att konkurrenskraften bibehålls och förstärks. Regeringen har å sin sida för 1988 genomfört en inkomstskattejustering som i flertalet inkomstlägen inte ens motsvarar ett fullt inflationsskydd. För 1989 har regeringen inte föreslagit några åtgärder alls.

Den lönekostnadsutveckling som blir följden av regeringens brist på skattepolitik kommer således att ligga väsentligt över den som skulle vara möjlig att åstadkomma genom den marginalskatteform moderata samlingspartiet föreslagit. I de inkomstlägen där huvuddelen av de kommunala och landstingsanställda befinner sig ligger skillnaden i lönekostnadsutveckling på cirka tre procentenheter.

Visserligen är avtalen på den kommunala sektorn ännu inte klara, men de kan knappast förväntas skilja sig avsevärt från de avtal som träffats på den statliga sektorn. Detta innebär att den faktiska lönekostnaden för 1988 kan hållas på i stort sett nivån 4 %. Genom avtalets konstruktion blir emellertid nivåhöjningen närmare 7 %. De förutsättningar som föreligger inför nästa avtalsrörelse ger inte fog för antagandet att kostnadsökningarna kommer att bli mindre detta år. Det mesta talar således för att den kommunala ekonomin kommer att försvagas i enlighet med vad regeringen själv redovisat i nationalbudgeten, även om det sker med en viss fördröjning.

För den statliga sektorn har regeringen redan tidigare avisat att det kan bli fråga om rationaliseringar för att undvika att den faktiska kostnadsutvecklingen till följd av alltför höga avtal överstiger 4 %. Löneministern har också gjort uttalanden i denna riktning efter det att avtalet på den statliga sektorn blivit klart. Skulle utfallet för kommunsektorn överstiga vad kommuner och landsting budgeterat bör detta uppenbarligen enligt regeringens synsätt kompenseras genom en neddragning av verksamheten. Alternativet är kommunala skattehöjningar, vilket i sig kommer att försvåra avtalsrörelserna för nästa år.

Jag vill mot denna bakgrund fråga finansministern om regeringen avser vidta några åtgärder med anledning av de effekter avtalen för 1988 och 1989 kan väntas få för den kommunala ekonomin.

Prot. 1987/88:95
7 april 1988

Meddelande om interpellation

18 § Kammaren åtskildes kl. 22.21.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

Olof Marcusson

Torsdagen den 7 april

Tredje vice talmannen 39
Andersson, Axel (s) 122, 125, 126, 127
Berndtson, Nils (vpk) 85, 89, 91, 101, 105, 107
Björck, Anders (m) 95
Fiskesjö, Bertil, tredje vice talman (c) 98, 104, 106
Franzén, Tommy (vpk) 114, 116
Friggebo, Birgit (fp) 97
Gustavsson, Åke (s) 71, 72
Haglund, Ann-Cathrine (m) 30, 44, 47, 56, 61
Hambraeus, Birgitta (c) 121
Hökmark, Gunnar (m) 120, 124, 125, 126
Johansson, Kjell (fp) 111, 118, 119
Jonsson, Göte (m) 9, 24, 27, 55, 59
Kindbom, Bengt (c) 82, 85, 89, 91, 94
Lantz, Inga (vpk) 17, 20, 25, 35, 36, 39, 40, 46, 49, 54, 60, 68, 70, 72, 73
Larsson, Torgny (s) 86, 90, 91, 94
Lindqvist, Bengt, statsråd 50, 56, 62
Nilsson, Gunnar (s) 116, 118, 119
Nyhage, Hans (m) 77, 88
Persson, Anita (s) 40, 47, 49, 68
Petersson, Karl-Anders (c) 113
Ronne-Björkqvist, Ingrid 67
Svensson, Alf (c) 64, 93, 94, 107
Svensson, Evert (s) 20, 26, 29
Svensson, Olle (s) 102, 106, 107
Tarschys, Daniel (fp) 6, 23, 28, 53, 58
Tillander, Ulla (c) 13, 19, 20, 25, 28, 55, 61, 71
Wachtmeister, Knut (m) 110, 116, 118, 119
Wibble, Anne (fp) 33, 36, 45, 48
Wikström, Jan-Erik (fp) 80, 84, 85, 88, 90
Åstrand, Göran (m) 92
Öhrsvik, Lena (s) 66, 70
Östh, Rosa (c) 37, 40, 45, 48